

XƏZƏR UNIVERSİTETİ

Fakültə: Təbiət elmləri, Sənət və Texnologiya yüksək təhsil fakültəsi

Departament: Təhsil departamenti

İxtisas: Pedaqogika tarixi və nəzəriyyəsi

MAGİSTR TEZİSİ

**Mövzu: Autentik materialların şagird təlim nailiyyətlərinə təsiri
(I-IV siniflər)**

Magistrant: Məhərrəmli Aysel

**Elmi rəhbər: pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
Süleymanova Afət**

Bakı - 2024

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	3
I FƏSİL. ƏDƏBİYYAT XÜLASƏSİ. DİL TƏDRİSİNDƏ İSTİFADƏ EDİLƏN AUTENTİK MATERİALLARIN MAHİYYƏTİ VƏ NÖVLƏRİ	7
1.1 AUTENTİK MATERİALDAN İSTİFADƏNİN MƏZMUN VƏ MAHİYYƏTİ	7
1.1.1 AUTENTİK MATERİAL ANLAYIŞI	7
1.1.2 AUTENTİK MATERİALLARDAN İSTİFADƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ	10
1.1.3 AUTENTİK MATERİALLARIN NÖVLƏRİ VƏ ONLARDAN İSTİFADƏ İMKANLARI ...	15
1.2 AUTENTİK MATERİALLARIN HÜQUQİ-NORMATİV SƏNƏDLƏRDƏ VƏ MÖVCUD ELMI ƏDƏBİYYATDA TƏHLİLİ	21
1.2.1 AUTENTİK MATERİALLARIN ŞAĞİRDLƏRİN DİNLƏYİB-ANLAMA, OXU BACARIQLARINA, ŞAĞİRD MOTİVASİYASINA VƏ İNTEQRATİVLİYİN TƏMİN EDİLMƏSİNƏ TƏSİRİNİN ARAŞDIRILMASI	21
1.2.2 AUTENTİK MATERİALLARDAN İSTİFADƏ YOLLARI	31
1.2.3 AZƏRBAYCAN TƏHSİL SİSTEMİNDƏ AUTENTİK MATERİALLARDAN İSTİFADƏNİN MÖVCUD VƏZİYYƏTİ	37
II FƏSİL. METODOLOGİYA. AUTENTİK MATERİALLARDAN İSTİFADƏNİN ŞAĞİRD TƏLİM NƏTİCƏLƏRİNƏ GÖSTƏRDİYİ TƏSİRİN MÜƏYYƏNEDİCİ PEDAQOJİ EKSPERİMENTİNİN APARILMASI, NƏTİCƏLƏRİN TƏHLİLİ VƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	42
2.1 TƏDQIQAT MODELİ	42
2.2 TƏDQIQATIN İŞTİRAKÇILARI	43
2.3 DATA TOPLAMA ALƏTİ	44
2.4 DATALARIN TOPLANMASI	46
2.5 DATALARIN ANALİZİ	55
2.6 EKSPERİMENT NƏTİCƏLƏRİNİN TƏHLİLİ	57
2.7 KEYFİYYƏT TƏDQIQATIN NƏTİCƏLƏRİ VƏ TƏHLİLİ	62
NƏTİCƏ	66
TƏKLİFLƏR	68
MƏHDUDİYYƏTLƏR VƏ TÖVSIYƏLƏR	69
İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI	70
ƏLAVƏLƏR	78

Giriş

İnsan cəmiyyəti yarandığı dövrdən ünsiyyət fəaliyyəti istər verbal, istərsə də qeyri verbal olaraq mövcud olmuşdur. İnsanların verbal ünsiyyəti nitq və dildən asılıdır. Dünyada müxtəlif dillər olması bu dilləri bilməyən insanların ünsiyyət qurmasını çətinləşir. Bu problemdən asılı olaraq bəşəriyyətin ümumi dil ehtiyaclarına cavab verən ingilis dili xüsusi əhəmiyyətə malikdir. İngilis dili mənşə, irq, inanc və coğrafi yer kimi dəyişənlərdən asılı olmayaraq, təxminən yeddi min canlı dil arasında beynəlxalq miqyasda ən çox istifadə edilən dillərdən biridir (Lewis, 2009). Bu bir çox ümumi bəşəri qurumlarda, kommertiya və iqtisadi əməkdaşlıq, elmi və akademik fəaliyyətlərdə, beynəlxalq ictimai və mədəni təşkilatlarda, yazılı və vizual mediada, internet və kommunikasiya sahələrində ingilis dilinin ortaq dil kimi qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur. (Broughton və b., 2003).

İnsanın ana dilindən başqa dil öyrənməsi dörd əsas dil bacarıqlarına yəni, *oxumaq, yazmaq, dinləyib-anlamaq və danışmağa* əsaslanır. Ədəbiyyatda vurğulanır ki, bu dörd bacarığa tamamilə müstəqil şəkildə yanaşmaq düzgün deyil, çünki bu bacarıqlar arasında güclü qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. (Polat, 2019; Doff, 2007; Harmer, 2015; Nation & Newton, 2009; Pae, 2012; Richards, 2008)

Xarici dilin tədrisində istifadə olunan materiallar müxtəlif pedaqoji və metodoloji yanaşmalarla formalaşan bir təkamül yolu keçmişdir. Materialların mahiyyətini vurğulayan Richard (2001, s.251) qeyd edir ki, tədris materialları sinif fəaliyyəti üçün stimül və ideya mənbəyi sayılır. Bu materiallar şagirdin dil öyrənmə təcrübəsi və kommunikativ qarşılıqlı əlaqə üçün fəaliyyət mənbəyi, həmçinin təcrübəsiz müəllimlər üçün dəstək mənbəyi hesab edilməlidir. Süleymanova, A. (2022, s.3) qeyd edir ki, siniflərdə şagirdlərin yaradıcılığını məhdudlaşdıran ənənəvi metodlardan istifadə etmək əvəzinə, onların yaradıcı fəaliyyətini stimullaşdıran, araşdırma bacarıqlarını inkişaf etdirən fəaliyyətlərə yer verilməlidir.

Uzun zaman ərzində xarici dil öyrənənlər üçün istifadə edilən dil öyrənmə materialları yalnız dərsliklər hesab edilmiş və üstün cəhətlərinə baxmayaraq, nəzəriyyəçilər tərəfindən müzakirələrə səbəb olmuşdur. (Brown və b., 1999; Lalanchette, 2012; Boguslava, 2021; Harmer, 1991; Saqni Al Omari, 2009) Tədqiqatçılar xarici dilin tədrisi zamanı istifadə edilən dərsliklərin çox vaxt şagirdlərin xüsusiyyətlərinə, ehtiyaclarına və maraqlarına uyğun gəlmədiyini qeyd etmişlər. Aswini (2020, s.14) bildirir ki, mövcud dərslik və materiallar uşaqların ehtiyacları və öyrənmə maraqları üzərinə deyil, dilin pedaqoji məqsədlərinə uyğun qurulur. Bu vəsaitlərdə dil qaydaları elə tərtib olunur ki, öyrənənlər real həyatda dildən

istifadə zamanı çətinlik çəkirlər. Saqni Al-Omari (2009, s.3) qeyd etdiyi kimi, dərsləklər şagirdlərin potensial imkanlarını nəzərə almayaraq onların yaradıcılığını məhdudlaşdırır.

Boguslava (2021) isə əlavə edir ki, dərsləklərdə dil öyrənmənin bir sıra aspektləri nəzərə alınmır. Müəllif xarici dilin necə öyrənilməsi mexanizmlərinin aspektlərini bu şəkildə müəyyənləşdirmişdir: neyrobioloji, öyrənmənin fərdiləşdirilməsi, emosional amillər, çoxsaylı intellekt və şəxsi aspektlər. Qardnerin çoxsaylı intellekt nəzəriyyəsinə istinad edən müəllif bildirir ki, standart dərsləklər çox vaxt yalnız bir dərkətmə növünə uyğun hazırlanır və digər intellekt növlərinə istiqamətlənmir. Belə olan halda isə, şagirdlər dərkətmə növlərinə uyğun olmayan materiallarla qarşılaşır və onların öyrənmə ehtiyacları, maraqları zəifləyir.

Kraşen “Dil mənimsəmə nəzəriyyəsi”-də dilin təbii bir proses olduğunu və bu prosesin qarşılıqlı əlaqə yolu ilə baş verdiyini müdafiə edirdi. Bununla belə, standart dərsləklərdə qrammatik qaydalara çox diqqət yetirilir və şagirdlərin mövcud cəmiyyətdə qarşılıqlı əlaqədə olmamasına səbəb olur. Belə olduqda isə, şagirdlər dil öyrənərkən real həyat üçün zəruri olan ünsiyyət bacarıqlarını yetərinə inkişaf etdirə bilmirlər. Halbuki, XXI əsr bacarıqlarından olan kommunikativ və əməkdaşlıq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi xarici dil müəllimlərinin real dünyanı sinfə gətirməyə, öyrənmələri isə sinifdən kənar dil istifadəsinə hazırlamağa məcbur edir. (Əl-Azri və b., 2014,s.249) Nəticə olaraq, xarici dil tədrisinin əsas məqsədi şagirdlərə effektiv ünsiyyət qurmaq, dildən düzgün istifadə etmək və məqsədə çatmaq üçün xarici dünyanı sinfə gətirməkdir.

Richards və Schmidt (2010) autentik materialların-jurnallar, qəzetlər, reklamlar, xəbərlər, sənədli və bədii filmlər, çizgi filmlər və mahnılar kimi dil daşıyıcıları üçün nəzərdə tutulduğunu qeyd edirlər. Mövcud cəmiyyəti sinfə gətirən materiallar autentik materiallar hesab olunur. Bu kimi materialların təlimdə istifadə edilmə səbəbi gündəlik həyatda istifadə edilən dil nümunələrini ehtiva etməsi və daha real olmasıdır.

Təsadüfi deyil ki, kommunikativ yanaşmanın (CLT) inkişaf etdirilməsi üçün autentik materiallar daha çox xarici dilin tədris olunduğu siniflərdə istifadə olmuşdur. (Christian, 2022,s.2) Bekon və Finnemanna (Əl-Azri və b., 2014-cü il, s.249-da sitat gətirilmişdir) görə sinif otağı ilə xarici dünya arasında körpü yaratmağa kömək edən bu materiallar dörd dil bacarığının inkişafı üçün də nəzərdə tutulmuşdur. Bu bacarıqlardan biri olan dinləmə bacarığı ingilis dilinin mənimsənilməsində mühüm rola malikdir. Aldyabının (2017, s.443) sözlərinə görə, gündəlik həyatda tez-tez istifadə olunan dinləmə bacarığı dil mənimsəmə prosesində mühüm rol oynayır. Həyatda olduğu kimi, sinifdə də nəyi və nə üçün dinlədiyimizi

müəyyənləşdirmək olduqca önəmlidir. Cuq və Gruca (2013, s.156) dinləmə məqsədlərini belə izah edirlər:

- Yeni bir şey öyrənmək (bir şey haqqında bilik əldə etmək);
- Keyfiyyətli ünsiyyəti təmin etmək (söhbətdə iştirak etmək);
- Reaksiya vermək (bizdən tələb olunan bir şeyi etmək və ya etməmək);
- İmtahanda uğur qazanmaq;
- Həyatda uğur qazanmaq

Qorqud (2004, s.53) əlavə edir ki, bəzi vəziyyətlər də şagirdlər istər sinifdənkənar, istərsə də sinif daxilində mətn və materialları xüsusi diqqətlə dinləyirlər. Şagirdləri maraqlandıran hadisələr, sevdikləri mahnılar, filmlər, çizgi filmləri və onlar üçün əhəmiyyətli olan hadisələr bu materiallardandır. Müəllif dinləmə fəaliyyətinin uğurlu olmasını dərs materialının seçilməsi ilə əlaqələndirir və sadaladığı vəziyyətlərin autentik materiallar vasitəsilə sinif mühitinə gətirilməsini təklif edir.

Tədqiqatın aktuallığı

Tarix boyu müəllimlər və tədqiqatçılar dil tədris olunan siniflərdə öyrənmənin ən təsirli yolları haqqında müzakirələr aparıblar. Xarici dil tədrisində qrammatika və danışıq bacarıqlardan biri olan klassik üsullar artıq şagirdləri motivasiya etmir və xarici dil öyrənmə istəyini azaldır. Purenin (2004) qeyd etdiyi kimi, “Qrammatik yanaşmanın istifadə olunduğu siniflərdə oxu, yazı bacarıqlarına üstünlük verilir. Dinləmə və danışma bacarıqları isə arxa planda qalır”. Müəllif dərsliklərin həmişə qrammatikayönümlü olmasını, hətta mövzu adlarının belə qrammatik mövzularla eynilik təşkil etdiyini bildirir. Məsələn, “isimlər, xüsusi isimlər, feillər, əvəzlilər və s.”

Kıvrar (2009, s.23) dil tədrisinin səmərəliliyi baxımından bəzi məqamlara diqqət yetirməyi tövsiyə edir:

- Dərsin əvvəlində və sonunda öyrədilən məlumat daha yaxşı yadda qalır.
- Təkrarlar uzunmüddətli öyrənməyə müsbət təsir göstərir.
- Qısa fasilələrlə keçirilən dərslər daha effektivdir.
- Jest və emosional assosiasiyaların təmin edilməsi öyrənməyi asanlaşdırır.
- Şagirdlərin maraqlarını cəlb edən vasitələr öyrənmə prosesini daha uğurlu edir.

Rəqəmsal dövrün gətirdiyi imkanlar sayəsində müəllimlərin, şagirdlərin autentik materiallara əlçatanlığı artmışdır. İnternet, sosial media, onlayn nəşrlər və rəqəmsal media resursları dil öyrənmələrin real həyatda dil istifadəsi ilə qarşılaşmasını asanlaşdırır. *Bu kontekstdə şagirdlərin dinləmə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsində orijinal materialların*

rolunun, əhəmiyyətinin, məqsədmüvafiq material seçiminin, onlardan istifadə yollarının araşdırılmasına ehtiyac yaranmışdır ki, bu da tədqiqatın aktuallığını təşkil edir. Şagirdlərin dinləyib-anlama bacarığına autentik materialların təsiri və pedaqoji ədəbiyyatın genişləndirilməsi tədqiqat işinin aktuallığı müəyyənləşdirir.

Tədqiqatın məqsədi

Tədqiqatın məqsədi autentik materialların şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarına təsirini araşdırmaq və şagirdlərin autentik materiallara münasibətini müəyyənləşdirməkdir.

Tədqiqatın məqsədinə uyğun olaraq tədqiqat sualları aşağıdakı kimi formaləşdirilmişdir:

- *Tədqiqat sualı 1: Şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarına yönəlmiş autentik materiallardan istifadə edilərək dərslər keçirilən sinif ilə dərslərdən istifadə edilərək dərslər keçirilən sinif arasında fərq varmı?*
- *Tədqiqat Sualı 2: Eksperimental qrup tələbələri ingilis dili dərslərində autentik materiallardan istifadə ilə bağlı nə fikirdədirlər?*

Tədqiqatın əhəmiyyəti

Tədqiqatın işinin əhəmiyyəti şagirdlərin xarici dil öyrənməsi ilə bağlı nəzəriyyələrin təhlilini və autentik materiallardan istifadə edərək onların dinləyib-anlama bacarıqlarının inkişafını təşkil edir. Araşdırmalar zamanı sınaqdan çıxarılmış vasitələr (autentik material) və metodlar, onlardan istifadə yolları şagirdlərin ingilis dili dərslərində dinləyib-anlama bacarıqlarının yüksəldilməsinə əhəmiyyətli rol oynayacaq və müəllimlər üçün də faydalı metodik vasitə olacaqdır.

Bu tədqiqatın nəticələrindən digər orta məktəb müəllimləri də eyni yaş qrupunda olan şagirdlərin xarici dil dərslərində istifadə edə bilərlər. Bundan əlavə, autentik materiallarla maraqlanan digər tədqiqatçılar üçün də müxtəlif mənbə ola bilər.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri

Bu araşdırma, 8 həftə ərzində, Bakı şəhərində yerləşən özəl liseylərin birində təhsil alan IV sinif şagirdləri ilə aparılmışdır. Araşdırma tədqiqat sualına verilən cavablarla məhduddur.

I FƏSİL. Ədəbiyyat xülasəsi. Dil tədrisində istifadə edilən autentik materialların mahiyyəti və növləri.

1.1 Autentik materialdan istifadənin məzmun və mahiyyəti

1.1.1 Autentik material anlayışı

Effektiv pedaqogikanın əsasını təşkil edən dil tədris materialları, şagirdlər tərəfindən xarici dili öyrənmək, mənimsəmək məqsədilə istifadə edilən əsas vasitələrdir. Xarici dil öyrənilən siniflərdə istifadə edilən metodiki materiallar müəllimlərin işini asanlaşdırmağa kömək edir. Bir çox tədqiqatçılar (Lestari, Richard, Tomlinson, Cunningsworth) xarici dil tədrisində pedaqoji materialların əhəmiyyətini qeyd edirlər. Richard (2001,s.252) öyrənmə materiallarının həm müəllimlər, həm də şagirdlər üçün vacib olduğunu qeyd etmişdir: “Öyrənənlər üçün pedaqoji materiallar dillə əsas əlaqə mənbəyidir”. Müəllif əlavə edir ki, tədris planı, tədris metodları, qiymətləndirmə mexanizmləri şagirdlərin real həyatındakı ehtiyacları üçün hazırlanmalıdır. Həmçinin, Allwright (1997,s.1) bildirir ki, pedaqoji materiallar şagirdlərə öyrənməyi öyrətməli, ideyalar üçün mənbələr verməlidir.

Uzun illər ərzində əsasən xarici dillərin tədrisində ən populyar material dərsliklər hesab olunmuş, dünyada milyonlarla müəllim və tələbə tərəfindən istifadə edilməsinə baxmayaraq tədris prosesi üçün kifayət hesab edilməmişdir. (Damayanti və Fauzi, 2018 s.54) Spelleri (2002, s.16) hesab edir ki, dərsliklərdə istifadə olunan dil yalnız sinif mühitində keçərlidir, halbuki real həyatda ingilis dilinin və ya hər hansısa bir xarici dilin tələbi fərqlidir və bu fərq hələ dərsliklərin istifadəsi ilə aradan qaldırılmayıb, çünki öyrənənlər real həyatda broşuralara, filmlərə, dil daşıyıcılarına məruz qaldıqda sinif mühitindəki dilin kifayət etmədiyinin fərqi varırlar.

Sadam (2021,s.25) Martinezin məqaləsinə istinadən bildirmişdir ki, müəllimlərin həddən artıq dərsliklərdən istifadəsi zaman keçdikcə onların tədris materialını effektiv şəkildə seçmə, tərtib etmə kimi bacarıqlarının zəifləməsinə səbəb ola bilər. Tədqiqatçı Harmer (1991,s.305) dərsliklərdəki məhdudiyətləri aradan qaldırmaq üçün uyğunlaşdırılmış, dinamik məzmunu diqqət yetirən "özün et" (do it yourself) yanaşmasını təklif edir. Şagirdlərin xüsusi ehtiyac və maraqlarına cavab verən “özün et” yanaşması ilə müəllimlərin təkcə dərsliklərə istinad etməsi deyil, həm də öz tədris materiallarını və dərs planlarını hazırlamalı olduqları nəzərdə tutulur. Bu yanaşmanı tətbiq edən müəllimlər dərsliklər, videolar, jurnallar, romanlar, onlayn materiallar, evdə hazırlanmış resurslar və müxtəlif mənbələrdən istifadə edə bilirlər. (Harmer,1991,s.305).

1960-70-ci illərdə dərslərlərin dil öyrənmə məhdudiyyətinin fərqi varan Hymes, Chomsky, Wilkins kimi tədqiqatçı dilçilər, peaqoqlar dil öyrənmə prosesinin yanlış şəkildə həyata keçdiyini iddia edərək tədrisi yanaşmalarında əhəmiyyətli dəyişikliyin baş verməsinə və kommunikativ yanaşmanın (CLT) ortaya çıxmasına səbəb oldular. Kommunikativ yanaşmanın inkişafına töhfə verən pedaqoqlar və dilçilər dil öyrənənlərin indiyə kimi dili yanlış şəkildə öyrəndiklərini, “bütün dili” mənimsəmədiklərini iddia etdilər. Bunun nəticəsində, şagirdlər sinifdən kənarında və mövcud həyatda sosial dildən istifadə edərək ünsiyyət qurmaqda çətinlik çəkirdilər. Bu yanaşma dildən effektiv istifadənin sadəcə qrammatika öyrənmək və dilin strukturunu mənimsəməkdən ibarət olmadığını göstərdi. (Azimova,2019,s.472)

Kommunikativ yanaşmanın ortaya çıxmasından bəri İngilis dilinin tədrisi sahəsində real ünsiyyətə üstünlük verən orijinallıq-autentiklik diqqət mərkəzində olmuşdur. Swana (2002,s. 14) görə, kommunikativ yanaşmanın əsas prinsipləri autentik dilin istifadəsi (real kontekstdə dil) və müəllim tərəfindən real ünsiyyət üçün situasiyaların yaradılmasıdır. Nəticədə də, diqqət sırf linqvistik formalara deyil, mənalı ünsiyyətə yönəldən orijinal-autentik mətnlərin canlanması prosesinə yönəldilir. (Mishan, 2005)

Kommunikativ yanaşmada öyrənənləri sinifdən xaricdəki ünsiyyətə hazırlayan orijinal-autentik materiallardan istifadə edilərək şagirdlərin real dünyadakı dil istifadəsi və dil öyrənmə təcrübəsi effektiv şəkildə həyata keçirilir.(Richard,2006,s.9)

Elə bu səbəbdən dilin tədris edilməsində autentik materialların istifadəsinin vacibliyi məsələsi ortaya qoyulur. Bu kontekstdə autentik anlayışına ən mühüm sinonimlər **orijinal, real və təbii** və antonimlər isə **süni və qeyri-təbii** olacaqdır. Autentik materialların bir növü təhlil olunaraq müxtəlif təriflərlə izah olunmuşdur. Wallaceyə (1992,s.145) görə, autentik materiallar dili öyrənənlər üçün deyil, dil daşıyıcıları üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Tomlinson (2017,s.3) və Polio (2014,s.19) qeyd edir ki, bu materiallar xarici dil tədrisi üçün nəzərdə tutulmayan hər hansı “yazılı və ya danışmaq mətnləri” olub, məqsədi dilin qrammatikasını öyrətməkdən başqa, ünsiyyət qurmaq, məlumat ötürməkdir. Verilmiş təriflərdən bu materiallara nəyə görə autentik-orijinal adı verildiyini anlamaq mümkündür. Bu materiallar autentikdir, çünki onlar dili öyrətməklə yanaşı, real dünyada faydalı məlumatları çatdırmaq, ünsiyyət qurmaq üçün hazırlanmışdır. (Thomas,2014,s.15)

Al Azri və Al-Rashdiyə görə, (2014,s.3) şagirdlərə autentik materiallar vasitəsilə keçirilən dil dərsləri qarşılıqlı əlaqədə olmaq imkanı verir. Spelleri (2002,s.16) autentik

materialları tərif edərkən qeyd edir ki, real həyata inteqrasiya yüksək marağın yaranmasına səbəb olur. Bu materiallar aktuallığına görə yüksək maraq dəyərində malikdir. Bunun səbəbi isə o materialların içərisində ən azı üç öyrənmə obyektinin olmasıdır. Spelleri dil öyrənməni (struktur və lüğət), mədəni anlayışları və praktik tətbiqi özündə birləşdirən autentik materialların istifadəsini dəstəkləyir və bu materialların şagirdlərin praktiki bacarıqlarını inkişaf etdirdiyini vurğulayır. O, həmçinin, autentik materialların təlim prosesində əhəmiyyətli rol oynadığını və şagirdlər üçün maraqlı, zəruri təcrübə təmin etdiyini qeyd edir.(Spelleri,2002,s.16)

İş, ailə və digər öhdəliklər şagirdin ingilis dili dərsi ilə rəqabət apardıqda, diqqəti öyrənməni maraqlandıran sahələrə yönəltmək fərq yarada bilər. Əgər yetişkin şagird gördüyü işdən dərhal faydalanırsa, yəni onu sinifdənkənar həyatında istifadə edirsə, bu, öyrənmələrdə dil öyrənmə kurslarını davamlı olaraq dəyişmə nisbətlərini azaltmağa və yorucu vəziyyəti yüngülləşdirməyə kömək edə bilər.

Nunanaya (1997,s.72) görə, autentik materiallar xarici dil öyrənmələri nəzərdə tutaraq hazırlanmayan və ya redaktə edilməyən materiallardır. Cook (1991,s.5) isə hesab edir ki, autentik materiallardan istifadə etmək, yalnız sinif mühiti üçün nəzərdə tutulan dildən istifadə etmək demək deyil, əksinə olaraq dil daşıyıcıları üçün hazırlanmış dil nümunələrindən istifadə etməkdir. Cook ilə həmfikir olan Hadleyin də (2000,s.97) belə qeyd edirdi:

Həqiqi və ya simulyasiya edilmiş səyahət sənədləri, bioqrafik məlumat vərəqləri, qatar və ya təyyarə cədvəlləri, restoran menyuları, etiketlər, qəzet və jurnallar şagirdləri sinif materialından daha çox real dillə tanış edir.

Qeyd edilən təriflərdəki ümumi cəhət ondan ibarətdir ki, autentik materiallar real həyat kontekstinə əsaslandırılır və şagirdlərə ünsiyyət məqsədi, eləcə də real dünya ilə əlaqədə olmaq imkanı verir. Yekun olaraq bütün bu tərifləri ümumiləşdirərək autentik materiallar üçün belə bir tərif vermək olar: *Autentik materiallar xarici dil öyrənmələr üçün xüsusi olaraq hazırlanmamış, dil daşıyıcıları üçün nəzərdə tutulan və heç bir pedaqoji məqsəd daşmayan, hədəf dili öyrənmək istəyənlərin istifadə edə biləcəkləri, real həyatı özündə əks etdirən materiallardır.* (Cook,1991;Nunan, 1997;Hadley, 2000; Tomlinson, 2017; Spelleri, 2002)

Belə qeyd edə bilərik ki, qəzet məqaləsi, reklam, pop mahnısı, çizgi filmi, hətta avtobus biletini dərsə gətirən hər bir müəllim autentik materiallardan istifadə etmiş sayılır.

Real həyat kontekstlərindən əldə edilən bu materiallar vasitəsilə müəllimlər sinif ilə xarici dünya arasında körpü yaradırlar. William və John (2001,s.347) qeyd edirlər ki,

müəllimlər öyrənənləri real həyat üçün zəruri bacarıqlara hazırlamağın vacibliyini dərk edərək real dünyanı sinifdə simulyasiya etməyə başladılar. Həmin materialların istifadəsi sosial mühitlə qarşılıqlı əlaqə, ünsiyyət və real dünya vəziyyətlərində iştirak üçün zəruri olan dil bacarıqlarını və mədəni davranışları inkişaf etdirir. Beləki, bunlar şagirdləri “həyatın sosial məqsədləri üçün hazırlayır”. Şagirdlər qəzetlər, filmlər, sosial media yazıları və s. kimi resurslarla işlədikləri zaman cəmiyyətdə baş verən dilin istifadə qaydalarına əməl etmiş olurlar. Mehbaliyeva.P (2023,s.31) qeyd edir ki, autentik materiallardan istifadə hədəf dilin mədəniyyətinə, tarixinə və davranış normalarına bir vasitə kimi xidmət edir, həm dil qaydalarını, həm də sosial mühit tələblərini daha dərinədən başa düşməyi asanlaşdırır. Xüsusilə, dil öyrənmədə mövcud materiallar köhnədikdə və ya kifayət qədər məlumatı əhatə etmədikdə, orijinal materialların tədris prosesinə daxil edilməsi vacib hesab olunur. Təsədüfi deyil ki, “Dillər üzrə Ümumi Avropa İstinad Çərçivəsində”, “Azərbaycan Respublikasında Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramlarının (kurikulumları) təsdiq edilməsi haqqında” qanunda dil tədrisində vizual və kommunikativ materialların vacibliyi qeyd edilir.

1.1.2 Autentik materiallardan istifadənin əhəmiyyəti

“Şagirdin xarici dildə cümlələr qura bilməsi, onun bu cümlələri dil daşıyıcısından eşitdikdə başa düşəcəyinə zəmanət vermir.” (Herschenhorn,1979) Müəllif ingilis dili siniflərində real həyat dilindən istifadənin mühüm əhəmiyyətini vurğulayır. Musumecinin (1997) fikrincə, şagirdlər dil funksionallığını təkmilləşdirmək üçün ünsiyyət bacarıqlarını müxtəlif kontekstlərdə tətbiq etməlidirlər. Odur ki, Musumecinin nöqteyi-nəzərinə əsasən belə nəticəyə gələ bilərik ki, funksional səriştə əldə etmək üçün sinif fəaliyyətinə autentik materialların daxil edilməsi zəruridir. **“Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin dövlət standartları”nın təsdiq edilməsi haqqında qanunun 11.1.1 bəndində qeyd edildiyi kimi ümumi təhsil pilləsində təhsil alanlarda problem həll etmə, tənqidi düşüncə kimi funksional bacarıqlar formalaşdırılmalıdır.**

Peacock (1997) autentik materialların əhəmiyyətini tənqidi düşünmə bacarığının inkişafı ilə göstərirdi. Müəllif tənqidi düşünmə bacarığını şagirdlərin yeni bilikləri təhlil edərək mövcud biliklərə inteqrasiya edə bildiyi çoxmərhləli bir proses kimi təqdim etmişdir. Şagirdlər qəzetlər, jurnallar, filmlər, broşuralar, reklamlar və.s kimi autentik materiallardan istifadə etməklə real həyat təcrübəsi əldə edir. (Peacock, 1997)

Süleymanova. A (2018,s.25) “Təhsil üçün XXI əsr kompetensiyaları” kitabında qeyd edir ki, tənqidi düşünmə, problem həll etmə, əməkdaşlıq, səmərəli ünsiyyət, motivasiyalı olma,

öyrənməyi öyrənmə, İKT savadı, yaradıcılıq, novatorluq, etik bacarıq və dəyərləri ehtiva etmək şəxsiyyətə verilən göstəricilərdi. XXI əsrdə həyata, iş yerlərinə və vətəndaşlığa hazır olmaq üçün qeyd edilən kompetensiyalara yiyələnmək hər bir şagird üçün tövsiyə olunur. Dərs prosesində autentik materiallardan istifadə etməklə şagirdlərə bu bacarıqların aşılması nəzərdə tutulmuşdur. (Peacock,1997; Brown,2004; Sabohat,2019; Adriani,2020; Zəhra,2019)

Sabohat (2019,s.893) xarici dil tədrisində istifadə edilən autentik materialların əhəmiyyətini öyrənənin motivasiyasını qaldırmaq, mədəni anlayışları təbliğ etmək, dili real dünya kontekstində təqdim etmək və innovativ tədris metodlarından istifadə etməkdə görürdü. Müəllifə görə autentik materiallar müxtəlif cəhətləri ilə şagirdlər üçün yararlı hesab edilir.

1. Motivasiya və iştirak: Qəzetlərdən əldə olunan autentik materiallar cəlbedici olmaqla yanaşı, həm də müvafiq məzmun təqdim etməklə öyrənənləri həvəsləndirə bilər. Seçilən materialların məzmunu şagirdlərin marağına uyğun olduğuna görə öyrənmə prosesi daha effektiv olur.

2. Kommunikativ bacarıqların inkişafı: Autentik materiallar öyrənənlərə dinləmə, danışma, oxuma və yazma kimi bir sıra kommunikativ bacarıqları inkişaf etdirməyə şərait yaradır. Şagirdləri real dil istifadəsinə cəlb edərək sosial ünsiyyət bacarıqlarına hazırlayır. Hamroyeva (2018,s.36) autentik materialların əhəmiyyətini şifahi və yazılı nitq bacarıqlarının inkişafında görürdü. Müzakirələr, rollu-oyunlar və autentik materiallara əsaslanan təqdimatlar şagirdləri sosial mühitə cəlb edir. Onlar müxtəlif kontekstlər və vəziyyətlər üçün uyğun dildən istifadə edərək fikirlərini səlis və effektiv şəkildə ifadə etməyi öyrənirlər. Orijinal mətnlər, həm də yazılı ünsiyyət bacarıqlarının inkişafına kömək edir. Məqalələr, esselər və hekayələr kimi orijinal yazılı materialların istifadəsi və onlarla qarşılıqlı əlaqə qurmaq şagirdlərdə sərbəst yazmağı formalaşdırır. Onlar yazılı mətnlərin quruluşunu, həmçinin öz yazı bacarıqlarını təkmilləşdirməyə kömək edən dil konvensiyalarından istifadəni müşahidə edirlər.

3. Mədəni anlayışların mənimsənilməsi: Autentik materiallar çox vaxt zəngin mədəni məzmunla malik olur və bu da, şagirdlərə hədəf dilin mədəniyyəti, dəyərləri haqqında anlayışlar əldə etməyə imkan verir. Bu mədəni bilik effektiv ünsiyyət və mədəniyyətlərarası səriştə üçün çox vacibdir. Melvin, Stout (1987) və Sonila (2014) da dil dərslərində istifadə edilən autentik materialların şagirdlərin mədəni biliklərinin inkişafına müsbət təsirini vurğulamışdır. Müəlliflər hədəf mədəniyyəti ilə bağlı autentik materiallarla tanış olduqda şagirdlərdə motivasiya və marağın artdığını müşahidə etmişlər. Şagirdlərin dərs zamanı

“hədəf mədəniyyətdə olan şəhərə getməsi” kimi tapşırıqlar onların dil bacarıqlarını təkmilləşdirməklə yanaşı, həm də real dünya kontekstində dilin istifadəsi ilə bağlı praktiki biliklər əldə etmələrinə imkan yaradır. Xüsusilə, vizual və audiovizual materiallar orijinal kontekstlərdə dil öyrənənlərin immersiv öyrənmə təcrübələrini təmin edir. Jestlər, təsvirlər və bədən dili kimi ekstralingvistik elementlərlə zəngin olan yazılı mətnlər şagirdlərin dil və mədəniyyət haqqında anlayışlarını zənginləşdirir. Şagirdlər orijinal materiallarla qarşılıqlı əlaqədə olmaqla təkcə dil bilikləri əldə etmir, həm də mədəniyyətlərarası səriştəni inkişaf etdirir, mədəni sərhədlər arasında səmərəli ünsiyyət qurma bacarıqlarını təkmilləşdirirlər.(Sonila,2014,s.28)

4. *Xarici Dünya ilə əlaqə*: Autentik materiallar sosial hadisələr, xəbərlər və maraqlı doğuran mövzular haqqında məlumat verməklə sinif ilə xarici dünyanı əlaqələndirir. Bu əlaqə öyrənənlərə real dünya kontekstində öyrəndikləri dilin aktuallığını və tətbiqini görməyə kömək edir. Smirnova və b (2006,s.16) əlavə edirlər ki, autentik materiallardan istifadənin əsas məqamı şagirdləri dillə tanış etməsi və hər gün orijinal dil vəziyyətlərinin baş verdiyi real dünya ilə əlaqələndirməsidir. Orijinal materiallar həmçinin şagirdlərə hədəf dillə tanış olmağa kömək edən tam və mənalı mesajları ehtiva edir və müxtəlif autentik materiallar şagirdləri daha çox öyrənməyə və motivasiyalarını artırmağa təşviq edir. Mitchell (2003) ilə həmfikir olan Oğuz və Bahar (2008,s.330) bildirirlər ki, konstruktivist¹ öyrənmə mühitlərində də şagirdlər real həyatı təmsil edən autentik materiallar və fəaliyyətlərlə qarşılıqlı əlaqədə olmalıdırlar.

5. *Dil biliklərinin genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi*: Autentik mətnlər öyrənənləri danışq dili, idiomatik ifadələr və mədəni nüanslar da daxil olmaqla real həyatdakı dil istifadəsinə məruz qoyur. Şagirdlər orijinal materiallarla məşğul olmaqla daha geniş lüğət və qrammatik strukturlarla qarşılaşırlar ki, bu da onların dil biliklərini genişləndirməyə və gücləndirməyə kömək edir.

Sabohat ilə həmfikir olan bir sıra müəlliflər (Berardo,2006; Brown,2001; Ur,1996) autentik materialların dinləmə, danışma, oxu, yazı kimi bacarıqlara əhəmiyyətli faydalar təklif edəcəyini iddia edirlər. Berardo (2006) iddia edir ki, müasir dövrdə elektron ünsiyyətdən

¹Konstruktivizm, öyrənmə prosesinin fərdlərin öz təcrübələri, əvvəlki bilikləri və ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqələri əsasında formalaşdığını qeyd edən təhsil yanaşmasıdır. Konstruktivizmdə qəbul edilir ki, öyrənənlər ətrafdakı dünyanı anlamağa fəal şəkildə cəlb olunurlar və biliklər təkcə müəllimlərdən və ya dərsliklərdən ötürülmür, həm də düşünmə, sorğu-sual və qarşılıqlı əlaqə vasitəsilə öyrənən tərəfindən fəal şəkildə qəbul edilir.(Aliye,2013)

geniş istifadə olunmasına baxmayaraq, təhsil mühitində yazı fəaliyyətinə əhəmiyyətli ehtiyac vardır. Xüsusilə, məktəblərdə yazı öyrənmə prosesinin ayrılmaz hissəsi kimi qəbul edilmişdir. Autentik materiallar, kommunikasiya texnologiyasının dəyişməsinə baxmayaraq, hələ də sinifdə yazı tapşırıqları üçün təsirli stimül rolunu oynayır. Digər tərəfdən isə bir çox müəllimlər sinifdə şagirdləri düzgün cavabı seçməyə məcbur edən kiçik, bir-biri ilə əlaqəsi olmayan qrammatik tapşırıqlar etməyə həvəslənirdirlər. Brownun (2001) qeyd etdiyi kimi, müəllimin kiçik bir müdaxiləsi ilə asanlıqla dəyişdirilə bilən resurs, material və autentiklik deposu hazırlana bilər. O, bu dinləmə materiallarının real həyat dinləmə situasiyalarını dəqiq əks etdirmədiyini iddia edir. Bundan əlavə, o, real həyatda dinləmənin nadir hallarda anlama suallarına cavab verməyi tələb etdiyini vurğulayır. Bunun əvəzinə Ur təbii nitq nümunələri (lətifələr, ədəbiyyatdan parçalar, zarafatlar, reklam nüsxəsi, komikslər və.s) və vəziyyətləri təqlid edən autentik dinləmə materiallarının tədris prosesinə inteqrasiya edilməsinin tərəfdarıdır, çünki bunlar dilin gündəlik kontekstlərdə necə istifadə edildiyini daha çox təmsil edir. Həmçinin, Ur müəllimlər üçün dil daşıyıcılarının gündəlik həyatda məruz qaldığı situasiyaların siyahısını tərtib etmişdir:

müsahibələr

təlimatlar

elanlar

radio xəbərləri

alış-veriş dialoqları

teatr proqramı

telefon danışığı

mühazirələr

söhbətlər

televiziya verilişləri

səsli hekayələr

Öyrənənlər sinif mühitində davamlı olaraq səlis, “səhsiz” nitqdən istifadə etdikləri üçün real kontekstdə qeyri-rəsmi, kortəbii nitqdən ibarət olan dinləmə situasiyaları ilə qarşılaşdıqda dili anlamaqda çətinlik çəkirlər. (Ur,1996,s.92) Ur ilə həmfikir olan Nunan da

(1997,s.72) iddia edir ki, şagirdləri autentik materiallarla tanış etmək onları həm sinifdə, həm də sinifdənə qarşılıqlı əlaqəyə hazırlamaq üçün çox vacibdir. Müəllif müəllimlərin sinifdə yalnız orijinal materiallardan istifadə etmələrinin qeyri-real olduğunu qəbul etsə də, onun fikrincə şagirdlər mümkün qədər bu materiallarla “qidalanmalıdırlar”, çünki onlar dialoqlar və oxu mətnləri kimi uydurma-süni materiallarla qarşılaşsalar, öyrənmə prosesi effektiv olmayacaq.

Ur (1996,s.150) ingilis dili siniflərində oxu bacarıqlarının inkişafı üçün də autentik materialların əhəmiyyətini vurğulayaraq qeyd edir ki, dil tədrisində, xüsusən də, dil səviyyəsi aşağı olan şagirdlər üçün onların bilik səviyyəsinə uyğun sadələşdirilmiş mətnlər və tapşırıqlar verilməlidir. Burada əsas məqsəd onları real həyatda oxuyacaqları autentik mətnlər və tapşırıqlarla tanış etməkdir. Tamamilə orijinal təcrübələr təqdim etmək həmişə mümkün olmasa da, real həyat vəziyyətlərinə yaxın olan tapşırıqları seçmək vacibdir. Bu yanaşma şagirdlərə anlama çalışmalarından daha səmərəli oxu tapşırıqlarına keçməyə kömək edir və dil daşıyıcılarını anlamaq bacarıqlarını artırır. Odur ki, mütaliədə orijinal materialların əhəmiyyəti sinifdə öyrənmə ilə real dildən istifadə arasında körpü yaradır.

Nəhayət, qiymətləndirməyə gəldikdə, Bachman və b. (1996) autentiklik anlayışının qiymətləndirmə mərhələsində də istifadəsinin labüdlüyünü qeyd etmişdirlər. Əslində, müəlliflər bir tapşırığı autentik kimi təsvir etdikdə, şagirdlərin sinifdən kənarında qarşılaşa biləcəkləri vəziyyətləri əks etdirdirən bir anlayışı nəzərdə tuturlar. Testlərdə autentikliyi təmin etmək üçün müəlliflər bir neçə məqamı tövsiyə edirlər: a) Testdə istifadə olunan dil mümkün qədər təbii olmalı, orijinal dil nümunələri və ifadələri əks etdirməlidir. b) Test tapşırıqları təcrid olunmuş şəkildə deyil, mənalı kontekstlər daxilində kontekstləşdirilməlidir ki, bu da öyrənmələrin real həyat vəziyyətlərində dillə əlaqə saxlamasına imkan versin.

Brosnan (1984) isə autentik materialların əhəmiyyətini autentik mətnlərin ehtiva etdiyi qeyri-lingvistik işarələrdə görür. Müəllif qeyd edir ki, lingvistik işarələrə əlavə olaraq, autentik mətnlər çox vaxt səhifə tərtibatı, şəkillər, rənglər və simvollar kimi qeyri-lingvistik elementləri özündə əks etdirir. Bu vizual işarələr kontekstual məlumat verməklə, mətnin mənasını gücləndirməklə öyrənməni mətni daha yaxşı başa düşməsinə kömək olur.

Qeyri-lingvistik işarələri özündə birləşdirən autentik materiallar şagirdlərə anlamaq və şərh etmək üçün müxtəlif üsullar təqdim edərək məzmunla daha dərinlən əlaqəni asanlaşdırır.

1.1.3 Autentik materialların növləri və onlardan istifadə imkanları

Müasir pedaqogikada autentik materiallar müxtəlif bacarıqların öyrədilməsi üçün ayrılmaz mənbələrə çevrilmişdir. Tomlinson (2017,s.3) qeyd edir ki, autentik materiallar 3 şəkildə təqdim edilə bilər. Onlardan biri həqiqilik-autentiklik şərtlərinə cavab verən və müəllimin heç bir müdaxiləsi olmadan sinifdənkənarda yerinə yetirilən tapşırıqlar şəklində (məsələn, real bron kassasından biletlərin alınması) müəyyən edilir. Sinif otağında real həyatı əks etdirən tapşırıqlar şəklində, (məsələn, müəyyən bir mövzu üçün televiziya reklamı hazırlamaq) üçüncüsü, “real həyat” bacarıqlarının və ya strategiyalarının istifadə olunduğu pedaqoji tapşırıqlar şəklində ola bilər. (məsələn, yalnız qrupun bir üzvü tərəfindən görülən binanın çertyojunun qrup şəklində reproduksiyası). Hər üç növ şagirdləri kursdan kənardə və ünsiyyət reallığına hazırlamaqda faydalı ola bilər.

Autentik materialların istifadəsinə görə bir sıra növləri mövcuddur. Gebharda (1996) görə, autentik materiallar üç kateqoriyaya bölünür: mətn (çap) materialları, dinləmə və vizual materiallar. Daha sonra bu sıraya real əşyalar da əlavə edilmişdir. (Boughanem,2017,s.11) Cədvəl 1.də autentik materialların növləri və onlara aid nümunələr qeyd edilmişdir.

İlk kateqoriyaya oxu-yazı bacarıqlarını və lüğəti təkmilləşdirmək üçün lazım olan vasitələr aid edilir. Bu materiallardan istifadə öyrənənlərə bir çox səhvlərdən və ingilis dilinin qeyri-müntəzəm formalarından qaçmağa kömək edə bilər, beləliklə, şagirddə özünə inamın artmasına səbəb ola bilər. (Boughanem,2017,s.11) Jacob J. S.(2019) qeyd edir ki: "Qəzet insanlara özlərini görmək üçün göz, təşviq etmək və dünyanı eşitmək üçün qulaqlar və dünyada özlərini eşitdirmək üçün bir səs verir." Bunlar şagirdlərin ala biləcəyi ən ucuz və ən sərfəli oxu materiallarıdır. İngilis dili müəllimləri dil dərslərində gündəlik qəzetlərdən məqalələr, fotosəkillər, illüstrasiyalar və reklamlar kimi materiallardan istifadə edə bilərlər.

Mətn-çap materialları	<ul style="list-style-type: none">• Məqalələr,• restoran menyuları, təbrik kartları, mahnı sözləri, xəritələr, yazılı yol nişanələri
Dinləmə materialları	<ul style="list-style-type: none">• Televiziya proqramları (çizgi filmlər, intellektual yarışlar, reklamlar), radio proqramları səsli kitablar, mahnılar
Vizual materiallar	<ul style="list-style-type: none">• Fotosəkillər, rəsmlər, uşaq rəsmləri, sözsüz yol nişanları, jurnallardan şəkillər, yazısız şəkilli kitablar
Real əşyalar	<ul style="list-style-type: none">• Afişalar, broşuralar, xəritələr, stolüstü oyunlar təqvimlər, CD-lər,DVD-lər, əskinaslar ,qida məhsulları, jurnallar/qəzetlər, restoran menyuları, işarələr, stikerlər cədvəllər, biletlər

Cədvəl 1. Autentik materialların növləri

Qəzetlər şagirdlərin müşahidə və tənqidi düşünmə bacarıqlarını təkmilləşdirməklə yanaşı, onların təxəyyülünü də inkişaf etdirir.(Rao,2019,s.3)

Öyrəniləcək dil üçün heç bir pedaqoji məqsəd daşımayan hər cür dil materialları yəni,televiziya reklamları, intellektual yarışlar, çizgi filmləri, xəbər verilişləri, sənədli və bədii filmlər, seriallar, səsli romanlar, radio reklamları, mahnılar, sənədli filmlər və.s autentik dinləmə materialları hesab edilə bilər. (Gebhard,1996) Onlar ilk növbədə şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını və tələffüzünü təkmilləşdirməyə xidmət edir. İkincisi, ana dili olmayanlar da hədəf mədəniyyəti, adət-ənənələri, münasibətləri, incəsənəti, psixoloji və sosial fərqləri bu materiallar vasitəsilə öyrənə bilərlər. Autentik dinləmə materialları da özlüyündə 3 qrupa ayrılır: *televiziya yayımlanan proqramlar* (filmlər, çizgi filmlər və.s) *radioda yayımlanan proqramlar* və sonuncu olaraq *şeyrlər, telefon danışqları*.(Geoffrey,s.6)

İlk kateqoriyaya daxil olan videolar/TV şouları dilə semiotik ²mənalar qatdığı üçün ən maraqlısı, dilin öyrənilməsində və tədrisində effektivliyi baxımından ən səmərəlisi hesab edilir. Yəni, televiziya verilişlərində dilin linqvistik məzmunu ilə yanaşı görüntü və anlayışlar bədən dilinin daha da intensivləşməsinə və inkişafına kömək edir.

Digər kateqoriyaya radio xəbərləri aid edilir. Beləki, radiodan istifadə dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirməklə yanaşı, hərtərəfli, intensiv təcrübə üçün yaxşı mənbə hesab edilir. (Boughanem,2017,s.11)

Baylarova.L (2023,s.124) əlavə edir ki, dilin tədrisində mahnıların, sitatların, şeyrlərin də əhəmiyyəti olduqca böyükdür. Həmin audio materiallar vasitəsilə şagirdlərə yeni lüğət ehtiyatı, qrammatik mövzular tədris edilə bilər. Şagirdlər, əvvəla, həmin parçalardakı naməlum ifadələr ilə tanış olmalıdırlar. Nümunə olaraq göstərə bilərik ki, Baylarova “Ebony və Ivory” adlı mahnının autentik material kimi ingilis dili siniflərində istifadə edilə biləcəyini vurğulayır. Müəllif təklif edir ki, daha sonra şagirdlər öyrəndikləri ifadələrin yadda qalmasını möhkəmləndirmək üçün mahnını özləri də ifa edə bilərlər.

“We all know

Biz hamımız bilirik ki,

² Semiotika simvolların, işarələrin və mənaların linqvistik baxımdan araşdırıldığı bir sahədir. Semiotika işarələrin mənaları necə çatdırdığını, dilin struktur və funksional xüsusiyyətlərini və insanların ünsiyyətində simvoldan istifadəsini öyrənir. (Rafiq,2021)

That people are the same wherever you go

Hara gedirsənsə get, insanlar eynidir

There is good and bad, mmm in everyone Hər kəsin yaxşısı da var, pisi də

We learn...

Biz öyrənirik...

Ebony and Ivory (Paul Mc Cartney and Stevie Wonder)''

Kiçikyaşlı uşaqlar üçün öyrənmədə çox faydalı olan slaydlar, fotosəkillər, rəsmlər, uşaq rəsmləri, yol lövhələri, siluətlər, jurnal şəkilləri, açıqca şəkilləri, şəkilli kitablar, marka adları autentik vizual materiallar kateqoriyasına daxildir. (Gebhard,1996) Hər bir şagirdin maraq və təxəyyülünü inkişaf etdirməyə kömək edən bu materiallar dilin təbii şəkildə mənimsənilməsində əhəmiyyətli rol oynayır. (Umirova,2020,s.130)

Xarici dilin öyrənilməsi zamanı real obyektlərin sinif otağına gətirilməsi ilə ana dilindən və tərcümədən istifadənin qarşısını alaraq effektiv öyrənmə mühiti yaradıla bilər. Cədvəl 1.də qeyd olunan hər hansısa bir obyekt öyrənmə prosesinin bir hissəsi ola bilər. Sinifdə real obyektlərdən istifadənin əsas üstünlüyü şagird üçün öyrənmə təcrübəsini daha yaddaqalan etməkdir.

Herrell və Jordan (2007,s.129) iddia edirlər ki, sinifdə şagirdin öyrənmə diqqətini cəlb etmək üçün real obyektlərdən istifadə edən müəllimlər öyrənənlərin yeni anlayışları anlamaq və yadda saxlamaq səriştəsini artırır. Xarici dilin öyrədilməsi və öyrənilməsi zamanı real obyektlərin üstünlüklərini qeyd edən Smith (1997) yazır ki, real obyektlər dil sinfinə hədəf mədəniyyətin orijinal hissəsini gətirdiyi üçün həvəsləndirici və mənalı hesab olunur. Bu yeni vasitənin əlavə üstünlüyü ondan ibarətdir ki, reallığa əsaslanan dərslər müəllimin fiziki olaraq gətirdiyi yerlərlə məhdudlaşmır, əksinə, fərqli insanlardan toplanmış, müxtəlif yerlərdən əldə edilən materiallara əsaslanıla bilər. Qamariahının (2016,s.27) qeyd etdiyi kimi, şagirdlər bu prosesdə-autentik materialların sinifə gətirilməsində fəal iştirak edə bilərlər.

Autentik materiallarından istifadə imkanları

Müəllimlər şagirdlərinin inkişafı, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün həm sinif daxilində, həm də sinifdən kənar vaxtlarda yaradıcı və effektiv tədris strategiyalarından istifadə etməyə təşviq olunurlar.

Maaya (2005,s.70) görə, autentik materiallardan istifadə şagirdlər üçün transformativ təcrübə olaqla yanaşı, onların öyrənmə motivasiyasını və təxəyyülünü yüksəltməyə təsir göstərir. Sınıf otağı ilə real dünya arasındakı boşluğu aradan qaldıran autentik materiallar şagirdlərə öyrənmə və real həyat arasındakı əlaqəni anlamağa imkan verir. Bu materialların təlimdə **linqvistik** və **linqvistik olmayan** üstünlükləri vardır. (Al Azri və b., 2014,s.105) Autentik materialların linqvistik üstünlüyə malik olması şagirdin sadəcə dil bacarıqlarına etdiyi təsiri ifadə edir. Autentik materiallarda linqvistik olmayan üstünlüklər isə şagirdin motivasiyasına, mədəni bilik və bacarığının inkişafına göstərdiyi təsirləri qeyd edir. Linqvistik üstünlüklərə misal olaraq, tədqiqatçı Ottenin (2006) Amerika universitetində apardığı tədqiqatda audio autentik materialların şagirdlərin dinləmə bacarığına necə təsir etdiyini müəyyənləşdirmişdir. Tədqiqatçı bu zaman şagirdlərin, həm dinləmə bacarığının, həm də motivasiyasının yüksəldiyini müşahidə etmişdir. Berardo (2006,s.62) isə öz araşdırmasında autentik materialların şagirdlərin oxuma bacarığını inkişaf etdirdiyini və davamlı mütaliə üçün onları həvəsləndirdiyini qeyd etmişdir. (Temizyürek,2016,s.56)

a) Linqvistik üstünlüklər:

1. Şagirdlər *məşhur şəxslərlə müsahibələr* kimi autentik materiallarla məşğul olduqda, həqiqi söhbətlərə və müzakirələrə qoşulurlar. Beləliklə, onlar dilin real həyat vəziyyətlərində necə təbii şəkildə istifadə olunduğunu anlayır, dilin həyati məqamları ilə tanış olurlar. (Martinez,2002,s.2)
2. Autentik oxu mətnləri skan etmə kimi mini bacarıqları inkişaf etdirmək üçün idealdır. Məsələn, şagirdlərə xəbər məqaləsi verilərək konkret məlumatı (məbləğlər, faizlər və s.) axtarmaq tələb oluna bilər. (Martinez,2002,s.2)
3. Adi tədris materiallarında asanlıqla tapılmayan dil üslubu kitablar, məqalələr, qəzetlər və s. kimi autentik materiallarda ehtiva olunur. (Martinez,2002,s.2)
4. Pedaqoqlar eyni materialdan müxtəlif məqsədlər üçün, müxtəlif bacarıqların inkişafı üçün istifadə edə bilərlər. (Martinez,2002,s.3)
5. Autentik materiallar şagirdlərin dili daha yaxşı istifadə etməsinə kömək etməklə yanaşı, dil öyrənmə prosesini də sürətləndirir. (Temizyürek,2016,s.57)
6. Bu materiallar şagirdlərin həqiqi həyat situasiyalarında daha özgüvənli olmalarına kömək edir. (Temizyürek,2016,s.57)
7. Bu növ materiallar tədrisə daha yaradıcı yanaşmanı dəstəkləyir. (Richard,2001,s.253)

b) Linqvistik olmayan üstünlüklər:

1. Təlim prosesində istifadə olunan autentik materiallar şagirdləri dünyada baş verən hadisələr haqqında daima məlumatlandırır və bu da onların dünyagörüşünün inkişafına şərait yaradır. (Martinez,2002,s.2)
2. Bu materialların çoxçeşidliliyi şagirdlərin marağına uyğun material seçmə şansı verərək daxili motivasiyanı gücləndirə bilər. (Martinez,2002,s.2; Richard,2001,s.253)
3. Autentik materiallar şagirdin motivasiyasına müsbət təsir edərək, dil öyrənmə prosesini davamlı vəziyyətə gətirir. (Al Azri və Al-Rashdi, 2014,s.105)
4. Autentik materiallardan istifadə "mədəniyyətə bir pəncərə" yanaşması kimi göstərilir və şagirdlərin həqiqi dünyaya daha yaxından baxmasına, müxtəlif mədəniyyətlərlə tanış olmasına imkan yaradır. (Sherman,2003)
5. "Mədəni şüurun" yüksəldilməsi şagirdin empatiya və həssaslığına müsbət mənada təsir edə bilər. (Tomlinson və Masuhara,2004,s.5)
6. Bu materiallardan istifadə məqsəd dilin mədəniyyətini təbii şəkildə öyrənməyə kömək etməklə yanaşı, həm də şagirdlərin tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirməyə kömək edir. (Erkaya,2005)
7. Autentik materialların istifadəsi ilə şagirdlər üçün daha effektiv bir öyrənmə mühiti yaradıla bilər. (Temizyürek,2016,s.56)

Yekun olaraq, tədqiqatçılar dil siniflərində autentik materiallardan istifadənin bir çox müsbət tərəflərini "təkmilləşdirilmiş kommunikativ səriştə, artan motivasiya, "real" dili öyrətmək və öyrənmək imkanı, yeni mədəniyyətə pəncərə" kimi qeyd etmişlər.

Mccoy (2009,s.18) belə nəticəyə gəlir ki, autentik materiallar əsasən şagirdyönümlü olmaqla dil öyrənmənin marağını artırmaq üçün effektiv vasitədir. Digər tərəfdən, onlar şagirdlərin tək-cə dil və kommunikativ səriştələrini inkişaf etdirmir, həm də ünsiyyət konvensiyalarını da zənginləşdirir.

Autentik materiallardan istifadənin mənfi cəhətləri

Xarici dilin tədrisində autentik materiallardan istifadənin müsbət cəhətləri ilə yanaşı mənfi cəhətləri də mövcuddur. Mccoy (2009,s.18) autentik materialların linqvistik çətinliyini vurğulayaraq qeyd edir ki, bu cür materiallar, yəni romanlar, xəbərlər, kinolar çox vaxt mürəkkəb sintaktik nümunələrlə və lüğətlə zəngin olur. Bu da şagirdlərin yüksək səviyyədə mükəmməl qrammatik biliyə malik olmasını tələb edir.

Spirovska (2009,s.179) xarici dili yeni öyrənməyə başlayanlar üçün autentik materialların potensial çətinliklərini xüsusi vurğulayırdı. Öyrənməyə yeni başlayan insanlar

üçün uyğun materiallar mövcud olsa da, bu materiallar çox kiçik yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Martinez (2002,s.3) əlavə edir ki, autentik materiallardakı qarışıq strukturlar dil səviyyəsi aşağı olan şagirdlər üçün mətnin mənasını anlamaqda çətinliklər yarada bilər. Bu qeydlərlə yanaşı, xarici dil tədrisində autentik materiallardan istifadənin başqa mənfə cəhətlərini də aşağıdakı kimi qruplaşdırma bilərik:

1. Autentik materiallarda çox vaxt mürəkkəb dil strukturları, lüğət və ifadələr olur, bu da şagirdlər, xüsusən yeni başlayanlar üçün çətinlik yaradır. Bu mürəkkəblik şagirdlərin ruhdan düşməsinə səbəb olur; (Richard,2001,s,253)
2. Richard (2001,s.253) autentik materiallardan istifadənin müəllimlər üçün ağır olduğunu bildirir. Bunun səbəbi ondan ibarətdir ki, müəllimlər materialları təlim məqsədlərinə uyğunlaşdırmaqda çətinlik çəkirlər;
3. Autentik materiallar çox vaxt müəyyən bir mədəniyyəti əks etdirdiyindən şagirdlərdə müəyyən qədər mədəni bilik bazası tələb edir. Bu da şagirdlərin autentik materialları effektiv şəkildə dərk etmək üçün mədəni, sosial və tarixi kontekstlə tanış olmasının zəruriliyini vurğulayır. (Berardo,2006,s.62)
4. Audio autentik materiallarda çox fərqli aksentlər ola bilər ki, bu da öyrənənlərin demotivasiya olmasına şərait yaradır. (Temizyürek,2016,s.56)
5. Şarablı (2011,s.15) Ruddockdan sitat gətirərək qeyd edir ki, autentik materiallar yalnız dil səviyyəsi orta səviyyə olan öyrənənlər üçün effektivdir. Yeni başlayanlar üçün çətin olduğu qədər, həm də faydasız olacaqdır.
6. Şagirdlərə çətin mətnləri başa düşməyə kömək etmək üçün müəllimlər mətnin orijinallığına xələl gətirmədən çətin sözləri daha sadə sözlərlə əvəz edə bilərlər (Berardo, 2006,s.62). Lakin bu əvəz etmə bəzən materialın orijinallığına təsir göstərə bilər.
7. Şagirdlərin bilik səviyyələrinə, maraqlarına uyğun materialı tapmaq olduqca çətin və yorucu bir prosesdir. (Gower və b.,1995,s.77)
8. Autentik materiallardan istifadə müəllimlərin şagird və valideyn güvənini artırmaq üçün daha sadə tapşırıqlarla başladıkları dəstəkləyici öyrənmə mühitinin yaradılmasını tələb edir. (Gower və b.,1995,s.82)

Ümumi olaraq, Ma-nın (2005,s.71) qeyd etdiyi kimi autentik material seçimində çətinlik səviyyəsi nəzərə alınmadıqda, şagirdlər öyrənmə zamanı qarışıq strukturlar, mürəkkəb söz ehtiyatı və mədəni biliklərlə demotivasiya ola bilərlər. Buna görə də, şagirdlərin bacarıq səviyyəsini nəzərə alınaraq orijinal materialları hazırlamaq, seçmək və öyrənənlərin başa düşmələri üçün kifayət qədər göstərişlər vermək vacibdir. Dil

səviyyəsinin çətinliyi ilə yanaşı, materialdan istifadə edən şagirdlərin öyrəndikləri dilin mədəniyyəti haqqında da müəyyən biliyə malik olmaları da vacibdir. Əks halda bu materiallardan istifadə öyrənmə prosesini olduqca çətinləşdirəcək. Ona görə də, müəllimlər dərslərində müsbət və mənfi cəhətləri nəzərə alaraq autentik materiallardan istifadə etməli, onları şagirdlərin ehtiyaclarına ən düzgün şəkildə uyğunlaşdırmalıdır.

1.2 Autentik materialların hüquqi-normativ sənədlərdə və mövcud elmi ədəbiyyatda təhlili

1.2.1 Autentik materialların şagirdlərin dinləyib-anlama, oxu bacarıqlarına, şagird motivasiyasına və integrativliyin təmin edilməsinə təsirinin araşdırılması

Harmer (2015,s.279) dil öyrənmə prosesinin 4 əsas bacarıqdan-oxuma, danışma, yazma, dinləyib-anlamadan ibarət olduğunu vurğulamışdır. O, bu bacarıqların hər birini reseptiv/passiv və məhsuldar/aktiv bacarıqlar olmaqla iki yerə ayırmışdır. Dinləmə və oxu bacarıqları reseptiv hesab olunur. Bu dil öyrənmə prosesi zamanı şagirdlər tərəfindən passiv şəkildə qəbul edilir. Digər tərəfdən, danışmaq və yazma bacarıqları məhsuldar bacarıqlardır ki, burada şagirdlər aktiv olaraq yazılı və şifahi nitqdən istifadə edirlər. Xarici dilin tədrisi və öyrənilməsi zamanı bu bacarıqların hər birinə eyni dərəcədə diqqət yetirilməlidir. (Qurbanova, 2022,s.18)

Kraşen (1988,s.81) iddia edir ki, ikinci dilin mənimsənilməsi uşaqların ana dillərini mənimsəyərkən təcrübə etdikləri prosesə çox bənzəyir. Elə bu səbəbdən ikinci dilin mənimsənilməsi üçün kifayət qədər reseptiv bacarıqlar, yəni əvvəla dinləmə, sonra isə oxu bacarıqları inkişaf etdirilməlidir. Dilin öyrənilməsində dinləyib-anlamanın əhəmiyyəti, bir çox tədqiqatçılar, o cümlədən Rost (2001), Kurita (2012), Kraşen (1985) tərəfindən araşdırılmışdır. Rost (2001,s.7) qeyd edir ki, “dili daha yaxşı mənimsəyənlər ilə daha zəif mənimsəyənlər arasındakı əsas fərq onların öyrənmə vasitəsi kimi dinləmədən istifadə etməsi ilə bağlıdır” (s.94). Rost ilə həmfikir olan Kurita (2012,s.30) dinləmə prosesini “dil mənimsəmə prosesinin ürəyi” hesab edir.

Mendelsohn (1994) göstərir ki, gündəlik ünsiyyət prosesinə sərf etdiyimiz orta vaxt danışmaq üçün 35%, yazma üçün 9%, oxumaq üçün 16% və dinləmək üçün 40% təşkil edir. Dinləyib-anlama təkcə dilin mənimsənilməsinə kömək etmir, həm də danışma və ünsiyyət

kimi digər dil bacarıqlarının inkişafına da müsbət təsir edir. Bundan əlavə, şagirdlərin dinləmə bacarığı anadilində danışanları və müxtəlif multimedia resurslarını başa düşməkdə həyati bacarıq rolunu oynayır. (Gilakjani,2016,s.1671)

Qurbanova.S (2022,s.20) əlavə edir:“.... Bu həyati bacarıq aktiv dinləmə adlanır. Bu, təkcə deyilən sözləri eşitmək demək deyil, həm də ötürülən mesajın düzgün qəbul edilməsini, bədən dilindən xəbərdar olmağı və danışanla empatiya qurmağı da təmin edir.”

Hamoudaya istinad edərək Gilakjani (2016,s.1672) qeyd edir ki, dinləmənin əhəmiyyətinə baxmayaraq bəzən bu bacarıq nəzərdən qaçırıla və ya ona kifayət qədər diqqət yetirilməyə bilər. Bunun səbəbləri müxtəlif ola bilər. Məsələn, danışmaq zamanı sürətli nitq, leksik dairəsi, qısamüddətli yaddaş imkanları, fonoloji xüsusiyyətlər, baza biliklərinin olmaması, narahatlıq, hədəf dilinin sosial və mədəni təcrübələri ilə tanış olmamaq kimi amillər müəyyən edilmişdir. Dinləmə bacarığının əhəmiyyətini vurğulayan tədqiqatlar 1970-ci illərdə ortaya çıxaraq bu bacarığın gündəlik ünsiyyətdəki mühüm rolunu göstərmişdir. Bu problemə baxmayaraq, dörd dil bacarığı arasında dinləmə bacarığı ən az araşdırılmış və bu da dinləyib anlamama problemi ilə nəticələnmişdir. Nəticə etibarilə, dinləmənin effektiv şəkildə öyrədilməsi çox vaxt diqqətdən kənar qalmış, onun dil öyrənmənin laqeyd bir aspekti kimi qəbul edilməsinə səbəb olmuşdur. Dinləmə ilə bağlı olan incəliklər bu bacarığın öyrədilməsinin çətinliyini daha da artırır. (Osada,2004,s.53-57)

Walker (2014,s.167) həmçinin, iddia edir ki, müasir dövrdə öyrənənlər “bir düyməni basmaqla” çoxlu dinləmə materiallarına çıxış əldə edə bilsələr də, dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirməkdə hələ də çətinlik çəkirlər. Problem ondadır ki, həddən artıq məlumat almaq şagirdlərin dinləyib-anlamada inkişafına mütləq zəmanət vermir. O hesab edir ki, müvəffəqiyyətli dinləmənin açarı onun kəmiyyətini deyil, keyfiyyətini yaxşılaşdırmaqdır. Müəllifin fikrincə, dinləmə prosesi 3 mərhələdən ibarətdir: dinləmədən əvvəl, dinləmə zamanı və sonra yerinə yetirilən fəaliyyətlər. Davies, Pirs və Lindsay və Knight dil öyrənənlər üçün dinləmə fəaliyyətlərinin daha faydalı olması üçün strukturlaşdırılmış üç mərhələli yanaşma təklif edirlər. Davies və Pearse görə, birinci mərhələdə dinləmə öncəsi fəaliyyətlər vasitəsilə şagirdlərin dinləmə tapşırığına hazırlanmasının vacibliyini vurğulanır. Bu fəaliyyətlər şagirdləri mövzu ilə tanış etmək, onların mövcud biliklərini aktivləşdirmək və dinləmə tapşırığı üçün aydın gözləntilər yaratmaq məqsədi daşıyır. Dinləmə öncəsi fəaliyyətlərə nümunə olaraq, müvafiq mövzuları müzakirə etmək, proqnozlar vermək və dinləmə materialı ilə bağlı suallar vermək olar. Eynilə, Lindsay və Knight da əlavə edir ki, dinləmə öncəsi

mərhələdə şagirdin diqqəti mövzuya yönəldilir və başa düşməsinə asanlaşdırmaq üçün hər hansı zəruri-açar sözlər təqdim edilir. Şagirdlər dinləmə tapşırığının məqsədini və müəllimlərin onlardan gözləntilərini də başa düşürlər. Növbəti olaraq, ikinci, dinləmə mərhələsində şagirdlər xüsusi məlumatı dinləmək və mətni anlamağa istiqamətlənirlər. Şagirdləri yalnız anladıqlarını yoxlamağa yönəltməkdənsə, onları əsas fikirləri başa düşməyə istiqamətləndirmək vacibdir. Dinləmədən sonrakı üçüncü fəaliyyət şagirdlərə anladıqları vəziyyətləri öz təcrübələri ilə əlaqələndirməyə və digər dil bacarıqlarını da tətbiq etməyə imkan verir. Bu fəaliyyətlərə mövzu haqqında danışmaq, yazmaq və ya əlavə müzakirələr daxil ola bilər. Xülasə, hər iki yanaşma sistematik hazırlığın, dinləmə zamanı fəal iştirakın və şagirdlərin dinlədiyini başa düşmələrini təkmilləşdirməkdir. Həmçinin, burada şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını digər dil bilikləri ilə effektiv şəkildə inteqrasiya etmək fəaliyyəti də vacibdir. Ümumilikdə, dinləməyi öyrətmək üçün strukturlaşdırılmış bu yanaşma şagirdlərin bütün prosesdə fəal iştirakını təmin edir. Bu, təkcə dinləmə bacarıqlarının deyil, həm də tənqidi düşünmə, ünsiyyət və anlama bacarıqlarının inkişafına kömək edir.

1.2.1.1 Autentik materialların şagirdlərdə dinləyib-anlama bacarıqlarına təsirinin araşdırılması

2014/2015-ci tədris ilində Dewi(2019,s.72-74) tərəfindən İndoneziyadakı SMPN 13 Medan adlı Orta Məktəbin ikinci sinif şagirdlərlə aparılan araşdırmaya beş paralel sinifdən 190 şagird qatılmışdır. Tədqiqat autentik və qeyri-autentik materiallardan istifadə edərək dinləyib-anlamanın öyrədilməsinin effektivliyini müqayisə etmişdir. Təhlil autentik materiallarla tədris olunan şagirdlərin daha yaxşı nəticə göstərdiyini sübut etmişdir. Nəzarət qrupu 57,89 -dan 70 bala qədər yüksəlmiş, eksperimental qrup isə 59,87 orta bal nəticəsindən 78,95 bala yüksələrək daha əhəmiyyətli inkişaf göstərmişdir. Nəticələrə əsasən ingilis dili müəllimləri üçün bir neçə təkliflər irəli sürülmüşdür:

1. Şagird nailiyyətlərinə müsbət təsir göstərdiyinə görə dinləyib-anlamanın tədrisində autentik materiallardan istifadəni həyata keçirmək təklif olunur.
2. Dinləyib-anlamada inamı artırmaq və təlim nəticələrini yaxşılaşdırmaq üçün şagirdləri autentik materiallarla müstəqil şəkildə məşğul olmağa həvəsləndirmək təklif edilir.

Digər bir tədqiqat Juli (2000,s.98) tərəfindən aparılmışdır. Müxtəlif mənbələrdən alınan məlumatların təhlili, o cümlədən müəllimlər və şagirdlərlə müsahibələr, özünüqiymətləndirmə sorğusu və sinifdə müşahidələr göstərmişdir ki, dil tədris olunan siniflərdə autentik materiallardan istifadə şagirdlərin dinləmədə səviyyəsini və inamını artırmağa kömək edir.

Müəllif sinifdə audio-autentik materiallardan istifadə etdikdən sonra şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarının inkişafını müşahidə edilmişdir. Digər bir tədqiqatın məqsədi (Refai,2012) İndoneziyada Muhammadiyah Metro universitetində İngilis dilinin tədrisi (ELT) ixtisasında təhsil alan ikinci semestr tələbələrinin dinləyib-anlama dərslərində autentik materiallardan istifadə ilə bağlı münasibətini araşdırmaq olmuşdur. Qarışıq metod yanaşmasından istifadə edilən tədqiqatda üç şagird ilə müsahibə aparılmış, 30 iştirakçıya sorğu vərəqləri paylanmışdır. İştirakçılar ingilis mediasında lüğət və qrammatikanı anlamaqda çətinlik çəksələr də, ümumi dil biliyi üçün dinləmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinin vacib rolunu etiraf etmişdilər. Qarşılaşan maneələrə baxmayaraq, iştirakçıların əksəriyyəti autentik materialların sinif fəaliyyətlərinə inteqrasiyasını yüksək qiymətləndirdiklərini və dinləyib-anlama bacarığının inkişafında onların mühüm rolunu qəbul etdiklərini bildirmişdilər. Bütövlükdə, bu tədqiqat orijinal, kontekstlə əlaqəli öyrənmə resurslarını müdafiə edən daha geniş təhsil paradimalarına uyğun olaraq, dil öyrənmə təcrübələrini zənginləşdirmək və inkişafını təşviq etmək üçün orijinal materiallardan istifadənin pedaqoji əhəmiyyətini vurğulamışdır. (Refai,2018,s.27)

Digər bir tədqiqat Ghaderpanahi Leila tərəfindən 2012-ci ildə İranda autentik materialların faydalılığını ölçmək məqsədilə aparılmışdır. Tədqiqatın iştirakçıları Tehranda yerləşən Al-Zahra universitetinin psixologiya ixtisasının qadın tələbələri (30) olmuşdur. Tədqiqatın nəticələrindən aydın olur ki, ingilis dilini xarici dil kimi öyrənən tələbələrin audio-autentik materiallar ilə tanış olduqdan sonra dinləyib-anlama bacarıqlarında əhəmiyyətli irəliləyiş var. İlk növbədə, eksperimentdən öncəki və sonrakı testlərin orta ballarını müqayisə etmək üçün qoşalaşmış t testi aparılmış və nəticələr yekun test (16.80) və ilkin test (5.83) balları arasında əhəmiyyətli fərq olduğunu göstərmişdir. (Cədvəl 2) Bu, orijinal materiallardan istifadə nəticəsində dinləyib-anlamada əhəmiyyətli irəliləyiş olduğunu göstərir. Tələbələrlə aparılan müsahibələrdən də bir çox mühüm nəticələr ortaya çıxmışdı. Onların az bir hissəsi (13%, 4 şagird) sinifdənkənardə ingilis dili ilə qarşılaşmaqdan bir qədər narahat olduğunu, əksəriyyət (86%, 26 şagird) sinifdə dinləmə təcrübəsinin onların inamını yüksəltdiyini bildirmişdir. Bundan əlavə, audio-autentik materiallarla təmin edilən tələbələr filmləri, proqramları daha asan başa düşdüklerini, sürət, tələffüz və linqvistik xüsusiyyətlərə alışdıqlarını əlavə etmişlər. (Ghaderpanahi,2012,s.149)

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	pretest	5.8333	30	2.16689	.39562
	posttest	16.8000	30	1.39951	.25551

Cədvəl 2. İranda audio-autentik materiallardan istifadənin tələbə təlim nəticələrinə təsiri

Houa tərəfindən Əlcəzairdə Biskra universitetinin ingilis dili müəllimləri və tələbələr arasında aparılmış tədqiqatın məqsədi dinləyib-anlama bacarığını inkişaf etdirmək olmuşdur. Burada məqsəd müəllimlərin və şagirdlərin autentik materiallardan istifadəyə münasibətini öyrənməyə istiqamətləndirilmişdir. Sorğuda iştirak edən 10 müəllimdən 7-si autentik materialları şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarının inkişafında faydalı hesab edərkən, 3-ü suala xeyr cavabı vermişdir. Tələbələrdən isə böyük əksəriyyəti-37-si (40 tələbədən) autentik materialları faydalı hesab etmiş və qeyd etmişlər ki, autentik materiallar onlara sözü düzgün tələffüz etməyə kömək etmək; yaxşı dinləyici və yaxşı natiq olmaq; ana dilində danışan cəmiyyətin müxtəlif aspektləri ilə tanış olmaq, lüğəti zənginləşdirmək və bununla da özünü təkmilləşdirmək şansı verir. (Houda,2013,s.36-53)

Bu barədə yazılan məqalələrdən birinin müəllifi olan Mustafa Şevikin məqaləsi xüsusilə gənc öyrənənlər üçün autentik materialların bir növü olan mahnıların istifadəsinin vacibliyini vurğulayır. Müəllif oxumaq və yazmaq bacarıqlarını qavramaqdan öncə, dinləmək və danışmağın mənimsənilməsinin təbii ardıcılığını vurğulayır. Dinləmə bacarıqlarının əhəmiyyətini vurğulayan Şevik, qiymətləndirmə meyarlarında qrammatika və oxuyub anlamının prioritet olduğunu qeyd etmişdir. Müəllif Türkiyədə, xüsusilə, xarici dil tədrisində bu bacarığın çox vaxt gözərdi edildiyini müdafiə edir.

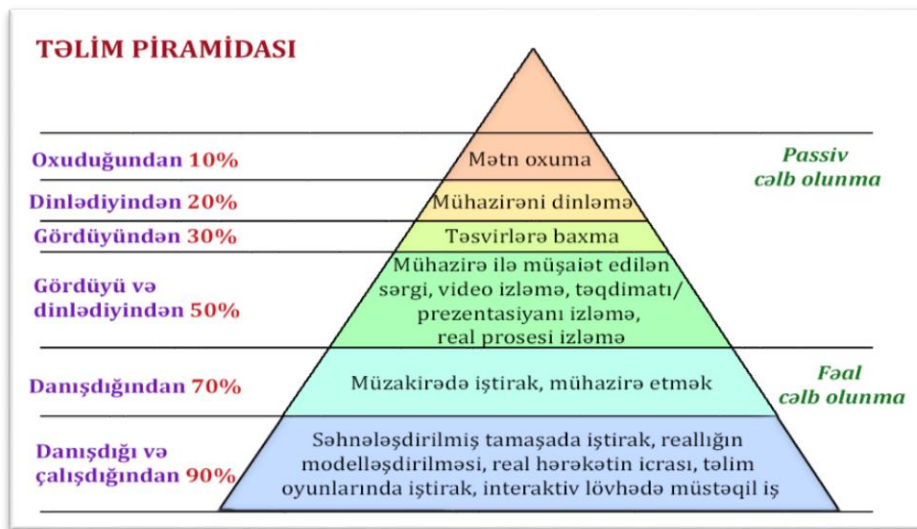
Avropa ölkələrində müasir xarici dil kurikulumlarının empirik araşdırmalarına və müqayisəli təhlillərinə əsaslanaraq Şevik xüsusilə ibtidai siniflərdə dinləmə və danışma bacarıqlarına üstünlük verilməli olduğunu vurğulayır. Müəllif təklif edir ki, məktəbləri audio materiallarla təchiz etmək və ingilis dilini uşaqlara öyrətmək üçün xüsusi hazırlanmış resursları inkişaf etdirmək dil tədrisini yaxşılaşdırma bilər. Xülasə, müəllif uşaqlara dil öyrətməkdə mahnıların əhəmiyyətini bir neçə əsas amillə vurğulayır: maraqlı və əyləncəli olması, bir neçə öyrənmə üsulunu özündə birləşdirməsi, (audial, vizual, kinestetik) davamlı təkrarlanmalar, hərəkətlərin inteqrasiyası və s. Əlavə olaraq, hərəkət texnikalarını birləşdirmək öyrənmə təcrübəsini daha da təkmilləşdirir və mahnıların şagirdlərin dili mənimsəmələrinə və inkişafına effektiv töhfə verməsinə imkan verə bilər.

Xarici dillərin tədrisində filmlərdən istifadə çox geniş yayılmamışdır. Bunun səbəbləri İldiko tərəfindən araşdırılaraq bu şəkildə qeyd edilmişdir. Bir sıra müəllimlər avadanlıqlardan necə istifadə etdiklərini bilmədiklərini, digərləri kifayət qədər alət və avadanlıqlar ilə təchiz olunmadıklarını bildirmişdilər. Bununla belə, fakültənin əksəriyyəti (təxminən səkkiz-üç faiz (83%) imkanlar və təlimlər təşkil olunarsa, alternativ metodlardan istifadə edəcəklərini bildirmişdilər.

1.2.1.2 Autentik materialların öyrənmələrin oxu bacarığına təsirinin araşdırılması

Oxumaq bacarığı şagirdlərin dil öyrənmə prosesində uğur qazanmaları üçün mənimsəməli olduğu əsas bacarıqlardan biridir. Berado (2006,s.60) oxumağın mənasını "...müxtəlif insanlar üçün fərqli anlayışlar, bəziləri üçün yazılan sözləri anlamaq, bəziləri üçün isə tələffüzü öyrənmək və danışmağa məşq etmək imkanı" kimi aydınlaşdırır.

Alderson (2000,s.28) oxumağı oxucuya həzz gətirə bilən "ləzzətli fəaliyyət" hesab edir. Oxu bacarığı şagirdlərin mövzunu qavramaq qabiliyyətinə son dərəcə təsir göstərir. Oxumaqla şagirdlər kitablardan, jurnallardan, internetdən və digər öyrənmə mənbələrindən ideya və ya məlumatları qavraya bilirlər. Digər tərəfdən, oxumaq şagirdlərin özünü inkişaf etdirməsi üçün olduqca vacibdir. Şagirdlər oxumaqla biliklərini genişləndirə, təcrübələrini zənginləşdirə, təfəkkür və yaradıcılıqlarını inkişaf etdirə bilirlər. (Muhammed,2019,s.707) Bu fikirlərlə razılaşan Nobahar da əlavə edir ki, oxu bacarığı oxucunun dünya görüşünün formalaşmasında, yeni biliklər əldə etməsində mühüm rol oynayır və böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir. (Nobahar,2019)

Şəkil 1. Dalenin Konus təcrübəsi

Dalenin Konus təcrübəsi göstərir ki, şagirdlər adətən oxuduqlarının yalnız 10%-ni, eşitdiklərinin 20%-ni, gördüklərinin 30%-ni, eşitdiklərinin və gördüklərinin 50%-ni, dediklərinin və yazdıqlarının 70%-ni, dedikləri və etdiklərinin 90%-ni yadda saxlayırlar. Onların xarici dildə oxuduqlarını yadda saxlamaq imkanlarının bu qədər məhdud olduğunu nəzərə alaraq, dil öyrənilməsində mühüm rol oynayan oxu bacarıqlarına daha çox önəm verilməlidir.

Harmer (2007,s.99) bildirir ki, oxumaq dil mənimsənilməsi prosesində olduqca faydalıdır. Oxumaq şagirdlərin söz ehtiyatına, orfoqrafiya və yazı bacarıqlarına da müsbət təsir göstərir. Berardo (2006,s.62) tərəfindən müəyyən edildiyi kimi, autentik olmayan mətnlər dil öyrənmə məqsədləri üçün hazırlanır və çox vaxt strukturlaşdırılmış cümlələr və proqnozlaşdırıla bilən sual-cavab formatlarını ehtiva edir. Rojasun da (2020,s.35) fikrinə görə:

“Məqsədimiz şagirdlərimizə oxumaq bacarığını aşılamaqdırsa, niyə onlar üçün mətnləri sadələşdiririk? Onlar real həyatda sadələşdirilmiş mətnlərlə qarşılaşacaqlarmı? Onlar qeyri-akademik mühitlərdə orijinal oxu ilə rastlaşdıqda onu başa düşə və ondan həzz ala biləcəklərimi? Müxtəlif növ mətnlərlə ilk dəfə qarşılaşmaq onları məyus etməzmi? Bunlar şagirdlərimizə kömək etmək üçün cavab verməli olduğumuz suallardır.”

Kraşen nəzəriyyəsinə istinad edən müəllif vurğulayır ki, motivasiya, özünə inam və aşağı səviyyədə gərginlik kimi şərtlər dil mənimsəmə prosesi üçün olduqca vacibdir. Bu şərtlərin təmin edilməsi şagirdlərə oxuyarkən təbii şəkildə dili mənimsəmə şansı verir: "Orta səviyyəli dil biliyinə sahib tələbələrımız maraq və zövq üçün oxuduqları autentik mətnləri pedaqoji materiallarımıza nisbətən daha asan hesab edirlər." Bunun əksinə olaraq, autentik mətnlər oxucuları məna və məzmunla əlaqə saxlamağa təşviq edir. Orijinal materialların dil tədrisinə inteqrasiyası oxu bacarıqlarının inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə fayda verir.

Əlavə olaraq, Amir (2015,s.85) qeyd edir ki, oxumağı öyrətmək üçün istifadə edilən ənənəvi yanaşmalar qrammatik təhlilə və lüğətin mənimsənilməsinə daha çox, anlama və dilin ümumiləşdirilməsinə minimal diqqət yetirir. Autentik oxu materiallarının tədris prosesinə inteqrasiya etdirilməsi şagirdlərə öz öyrənmə prosesinə nəzarət etməyin, anlama və dil mənimsəmə prosesini inkişaf etdirməyin yollarını təmin edir.

Ausubelin mənalı öyrənməzəriyyəsinin ³vacibliyi şagirdlərə müstəqillik və tənqidi düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirməyə imkan verən daha dinamik və effektiv öyrənmə mühitini təklif edir.

Guo (2012,s.204) hesab edir ki, autentik materiallar şagirdlərə ingilis dilinin real həyatda istifadə edildiyi kimi istifadəsinə imkan yaradır. Bu materiallar şagirdlərin anlama səviyyəsinə uyğunlaşdırıldıqda onları daha cəlbəedici və aktual edir. Söz ehtiyatının formalaşmasında təsirli bir üsul olan oxumaq həm anlamaq, həm də səliss danışıq üçün vacibdir. Autentik mətnlərlə həyata keçirilən davamlı mütaliə şagirdlərin biliklərini kurs materiallarının hüdudlarından kənara çıxaran qiymətli məlumat mənbəyi kimi xidmət edir. Mütəmadi mütaliə şagirdlər üçün əhəmiyyətli lüğət bazası əldə etmək və dil biliyini təkmilləşdirmək üçün effektiv vasitə kimi çıxış edir.

Akbari və Omid (2016) tərəfindən İranın İngilis dili müəllimləri arasında aparılmış araşdırmada müəllimlərin əksəriyyətinin oxu dərslərində autentik materialları faydalı hesab etdikləri müşahidə edilmişdir. Jusoh (2016,s.7) tərəfindən Malayziyada şagirdlər arasında araşdırma aparılmış və iki qrup müqayisə edilmişdir; autentik oxu materialları ilə tədris olunan eksperimental qrup və ənənəvi dərsləklərlə tədris olunan nəzarət qrupu. Hər bir qrup üzrə eksperimentdən öncəki və sonrakı testlərin orta balları təhlil edilmişdir. Bir həftə ərzində ənənəvi dərslək materiallarından istifadə etdikdən sonra nəzarət qrupu 9.63-dən 10.10-a qədər cüzi fərqlə yüksəlmiş, öncəki testdə 9,73 orta bal nəticə göstərən eksperimental qrup sonrakı testdə 12,57-yə yüksələrək daha əhəmiyyətli inkişaf göstərmişdir və nəticədə iki test arasında 2,87 bal fərq yaranmışdır.

Bu nəticələr, dil öyrənənlər arasında oxuyub-anlama bacarıqlarının təkmilləşdirilməsində autentik materialların effektivliyini göstərir. Bununla yanaşı, Guo (2012,s.203) tərəfindən Tayvanda bakalavr tələbələri arasında başqa bir tədqiqat işi aparılmışdır. Nəticələr autentik mətnlərlə mütaliənin tələbələrin dil mənimsəməsinə, xüsusən də lüğətin-söz ehtiyatının inkişafına, həmçinin öyrənənlərdə motivasiyanın inkişafına müsbət təsirini göstərmişdir. Qrammatik bacarıqlarda əhəmiyyətli irəliləyiş müşahidə edilməsə də, tələbələrin sinif müzakirələrində daha çox iştirak etməsi, bilik, ünsiyyət mənbələri və digər dil bacarıqlarında qazanc əldə etmələri müşahidə edilmişdir. Araşdırmanın nəticələrinə əsasən,

³ Ausubel tərəfindən təqdim edilən mənalı öyrənmə yeni informasiyanı mövcud informasiya ilə əlaqələndirmək, assosiasiya etmək, biliyin əldə edilməsi prosesində qanunauyğunluqlar yaratmaqla onlara uyğunlaşmağı ifadə edən tədris-elmi anlayışdır. (Hasan,2018)

autentik mətnlərdən istifadə edilərək təşkil olunan davamlı müəllim tələbələrin söz ehtiyatını artırmaqla yanaşı, motivasiyanı yüksəldir və ümumi dil öyrənilməsinə asanlaşdırır.

Muhammed İndoneziyada autentik materialların şagirdlərin oxu bacarıqlarına təsir edib etmədiyini müəyyənləşdirmək üçün 6 həftəlik tədqiqat aparmışdır. Tədqiqat nəticələri autentik materiallardan istifadənin ingilis dili öyrənən şagirdlərin həm oxuma anlama nailiyyətlərini, həm də motivasiyasını artırdığını nümayiş etdirmişdir. Tədqiqat orijinal materiallardan istifadə ilə şagirdlərin oxuduqlarını anlama bacarıqlarının inkişafını, eləcə də artan motivasiyasını qeyd edir. Müəllif yazır ki, müvafiq fəaliyyətlər və təlimat strategiyaları ilə birlikdə autentik materialların düzgün seçilməsi sinifdə orijinal materiallardan istifadənin faydalılığını artırmaq üçün vacibdir. (Muhammed,2019,s.708-709).

Khoshbakht (2017) tərəfindən aparılmış tədqiqat autentik və qeyri-autentik materialların iranlı xarici dil tələbələrinin oxu anlama bacarıqlarına təsirini araşdırmaq məqsədi daşıyırdı. Tədqiqat üçün 18-40 yaş arasında olan 50 iştirakçı Abadanın Pooya dil məktəbindən seçilmişdir. Hər qrupa hər biri 60 dəqiqə davam edən 12 dərs keçirilmişdir. Dərs zamanı eksperiment qrupu onlayn olaraq autentik mətnlərlə məşğul olur, qeyri-orijinal qrup isə dərslikdən mövzular ilə məşğul olurdu. Oxşar tədris metodlar və fəaliyyətlər hər iki qrupa tətbiq edilmiş, məqsəd skan etmə, lüğətin mənimsənilməsi və əsas fikirlərin müəyyən edilməsi kimi oxu bacarıqlarının təkmilləşdirilməsinə yönəldilmişdir.

Dinləmə materialları, vizual materiallar, çap materialları və real obyektlər kimi autentik materiallar tələbələrin ehtiyac və maraqlarına uyğunlaşdırılmış müxtəlif öyrənmə imkanları təklif edir.

Gorjian (2017) və Apsari (2014), Watthanaboon (2017) tərəfindən aparılan eksperimental tədqiqatlar da ardıcıl olaraq göstərir ki, autentik materiallar tələbələrin oxu bacarıqlarının və məmnuniyyətinin yaxşılaşmasına səbəb olur. Bundan əlavə, Berardo (2006) oxu fəaliyyətinin xüsusi məqsədlərini və təsviri mətnlərin tədrisində orijinal materiallardan istifadənin faydalarını vurğulayır. Rao (2019) qısa hekayələr, radio, kitablar və TV kimi orijinal materiallar üçün müxtəlif media variantlarını müzakirə edərək, onların dil tədrisindəki effektivliyini vurğulayır. Baniabdelrahman (2006) və Apsari (2014) tərəfindən aparılan araşdırmalar oxunun öyrədilməsində orijinal materiallardan, xüsusən də izahlı mətnlərdən istifadənin təsirini təhlil edir və bunun şagirdin qavrama və təlim nəticələrinə müsbət təsirini təsdiqləyir. Nəticə etibarilə, kollektiv nəticələr göstərir ki, oxu bacarığının tədrisi üçün autentik materiallardan istifadə tövsiyə olunur,

1.2.1.3 Autentik materialların öyrənənlərin motivasiyasına təsirinin araşdırılması

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2018-ci il 18 iyul tarixli 311 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi”nin 6.3.7–ci bəndinə əsasən tələbəyönümlü təhsil sistemində şagird motivasiyasının yüksək səviyyədə olması vacibdir. Müəllim özünün rəhbərlik və məsləhətçi rollarını saxlamaqla şagirdlərdə müstəqil düşünmə bacarığını formalaşdırmalıdır.

Müxtəlif tədqiqatlar, o cümlədən Gillet (1982), Bahar (2008), Benavent (2011) və başqalarının tədqiqatları autentik materialların şagirdlərin motivasiyasına, dil bacarıqlarının inkişafına müsbət təsirini göstərir.

Rubin (1975) qeyd edir ki, xarici dili uğurlu şəkildə öyrənmək üçün motivasiya, eləcə də bacarıq və fürsət lazımdır. Autentik materiallar tək-cə dil qabiliyyətinin təkmilləşdirilməsində deyil, həm də şagird motivasiyasının inkişafında da mühüm rol oynayır. Təhsildə motivasiya şagirdləri daxili və ya xarici tapşırıqlarda müvəffəqiyyətli olmağa sövq edən səbəblərdən biridir. Daxili motivasiya şagirdlərin şəxsi maraqlarından, ehtiyaclarından və ya dəyərlərindən yarandığı halda, xarici motivasiya imtahanlar və ya ailə təzyiqi kimi xarici amillərdən yaranır. (Deci və Ryan, 2000; Pinner, 2014) Bəzi şagirdlərin təbii olaraq xarici dil öyrənmək üçün daxili motivasiyası olsa da, digərlərində bu motivasiya olmaya bilər və dil öyrənmək məqsədini anlamaya bilərlər. Dil müəllimlərinin sinifdə hədəf dilin istifadəsinin zəruri və mənalı olduğu sosial həyat vəziyyətləri yaratmaqla, bütün şagirdlər arasında daxili motivasiyanı təmin etmələri çox vacibdir. Orijinal tapşırıqlarda və ya situasiyalarda autentik materiallardan istifadə şagirdləri effektiv şəkildə həvəsləndirir və onlara xarici dili öyrənməyin zəruriliyini, praktikliyini anlamağa kömək edə bilər.

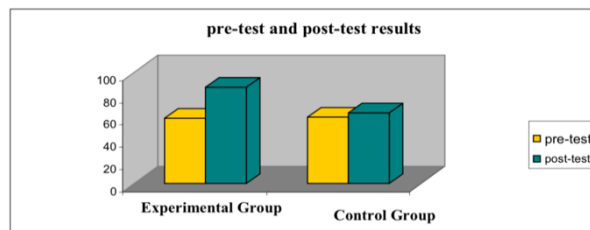
Ümumiyyətlə, autentik materialların dilin tədrisinə inteqrasiyası şagirdlərin xarici dil öyrənmə motivasiyasını artıran üsul kimi nəzəriyyələr və tədqiqatlar tərəfindən dəstəklənir. (Nerea,2018,s.17)

Kabilan, Seng və Kee (2010), Albiladi (2019) və Shokrpour və Jafari (2012) tərəfindən aparılan keyfiyyət əsaslı tədqiqatlar autentik materialların motivasiya və informativ aspektlərini göstərməklə əldə olunan nəticələri daha da dəstəkləyir.

Mark Cənubi Koreyada apardığı tədqiqatda ingilis dilini xarici dil kimi öyrənən uşaqlar üçün ingilis dili danışmaq dərslərində autentik materiallardan istifadənin şagird motivasiyasına təsirini sorğulardan, şagird müsahibələri qeydlərindən istifadə edərək araşdırmışdır. Sorğuların nəticələri göstərir ki, şagirdlərin əksəriyyəti ingilis dilini öyrənmək üçün filmlər və

videolar kimi fəaliyyətlərdən daha çox həzz alırlar. Əldə edilən digər məlumatlar şagirdlərin təcrübələri və xarici dil dərində autentik materiallardan istifadə ilə bağlı üstünlükləri haqqında dəyərli məlumat vermişdir. (Mark,2015)

Kılıç tərəfindən aparılan tədqiqatın məqsədi 12 həftə ərzində 12-ci sinif şagirdlərinin dil dərslərinə münasibətinə autentik materialların təsirini müəyyənləşdirmək idi. Kəmiyyət metodundan istifadə edilmiş, tədqiqatda Bucak Anadolu Liseyindən 37 şagird iştirak etmişdir. Qrafik 1-dəki nəticələr göstərdi ki, qrupların sınaqdan əvvəlki orta balları arasında əhəmiyyətli fərq olmasa da, eksperimentdən sonrakı nəticələri əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənmişdir. Bu onu göstərir ki, autentik materiallar şagirdlərin ingilis dili dərslərinə münasibətinə müsbət təsir göstərir. (Kılıç,2015)

Qrafik 1. Türkiyədə autentik materialların şagirdlərin dərslə münasibətinə təsiri

Magdalena əlavə edir ki, ikinci dil siniflərində orijinal materiallardan istifadəni müdafiə edən çoxsaylı məqalələrə baxmayaraq, onların şagird motivasiyasına faktiki təsirləri ilə bağlı empirik tədqiqatlarda əhəmiyyətli boşluq qalmaqdadır. Bu boşluq orijinallığın və motivasiyanın müəyyən edilməsində qeyri-müəyyənliklərlə, eləcə də orijinal materialların uyğunluğu və keyfiyyəti, tələbələrin onlarla tanışlığı və zamanla motivasiyanın ölçülməsi ilə bağlı əvvəlki tədqiqatlardakı çatışmazlıqlarla əlaqələndirilir. Bəzi tədqiqatçılar orijinal materialların dərsləklərdən daha cəlbedici və stimullaşdırıcı olduğunu iddia etsələr də, bu iddianı dəstəkləyən daha çox empirik sübutlar mövcuddur. (Magdalena,2021,s.22).

1.2.2 Autentik materiallardan istifadə yolları

Tədris və öyrənmə prosesinə autentik materialların daxil edilməsi şagirdlərin ehtiyaclarını və məqsədlərini müəyyən etməklə başlayır. Bu zaman müsahibələr, fokus qrup müzakirələri və şagird ehtiyaclarının təhlili müxtəlif qiymətləndirmə üsulları vasitəsilə həyata keçirilə bilər. Şagirdlər öz təlim məqsədlərinə və maraqlarına uyğun autentik materialları sinfə gətirməklə bu prosesdə fəal iştirak edə bilirlər. Keçmiş akademik təcrübələrə əsasən, belə materialların sinif otağına gətirilməsi şagirdlərə yad görünə bilər. Buna baxmayaraq, müəllimlər orijinal materiallardan istifadənin faydalarını izah etməklə şagirdləri bu

vəsaitlərdən yararlanmağa təşviq edə bilirlər. (Qamariah,2016,s.27) Müəllimlər, həm də yerli orijinal materiallardan, məsələn, şəhər avtobusunun xəritələrindən, teatr proqramlarından istifadə edə bilirlər. Teatr cədvəllərindən və ya avtobus xəritələrindən istifadə, sinif kitablarının məzmunu ilə müqayisədə şagirdlər üçün daha həvəsləndirici və effektiv olur. Şagirdlərin öyrənmə məqsədini və funksiyasını nəzərə alaraq, dərstdə orijinal materiallardan istifadə etmək vacibdir. Məsələn, sabah havanın necə olacağını və ya görüşmək üçün ən yaxşı yer haqqında məlumatları tapmaq üçün qəzetdən istifadə etmək daha faydalı nəticələr verə bilər. Sınıfda autentik materiallara, açıqca və ya e-poçtlar, alış-veriş siyahıları və şəxsi təqvimlər hazırlamaq da aid edilə bilər.

Dil tədrisində orijinal materiallar sosial mühit funksiyasına uyğun istifadə edilməlidir. Şagirdlər sosial mühitin problemləri ilə bağlı çətinliklərə hazır olmalıdırlar. Onları dəstəkləmək üçün müəllimlər skaffoldinglərdən⁴ istifadə etməlidirlər. Fiziki skaffolding binanın inşasında işçilərə dəstək verdiyi kimi, təhsil skaffoldingləri də çətin tapşırıqların yerinə yetirilməsində şagirdlərə kömək edir. Dərstdə qiymətləndirmə orijinal olmalı, ənənəvi üsullardan istifadə edilməməlidir. Bunun əvəzinə şagirdlərin dil bacarıqlarını nə dərəcədə inkişaf etdirdiyini qiymətləndirmək üçün sinifdə simulyasiya tapşırıqlarından istifadə edilməlidir. (Yeşilbursa,2021,s.27)

Sinqapur təhsil sistemində kurikulumların təhlilinə dair araşdırmalar göstərir ki, sinifdə müəllimlərin istifadə etdikləri materiallar müxtəlif mənbələrdən əldə edilə bilər. Şagirdlərin marağına uyğun olaraq, istifadə ediləcək materiallara qoyulan tələblərdən biri də real həyatı əks etdirməsidir. Bu səbəbdən müəllimlərə autentik materiallardan istifadə etmək tövsiyə olunur. (Sinqapur İngilis dili tədris proqramı-2020)

Cənubi Koreya təhsil sistemində kurikulumların təhlili göstərir ki, məktəblərdə dil öyrənmə zamanı bir sıra nüanslar nəzərə alınmalıdır: (Cənubi Koreya Təhsil Nazirliyi tərəfindən qəbul edilmiş ibtidai və orta təhsil üçün ingilis dili fənn kurikulumu)

- ❖ Müəllimlər şagirdlərə mövzu ilə əlaqədar autentik materiallar əldə etməyə kömək etməlidirlər. Şagirdlərə məlumatları hissə-hissə əzbərlətdirməkdənsə, əsas anlayışlar haqqında autentik materiallar istifadə edilməlidir.

⁴Skafolding şagirdlərdə tədrisən güclü anlama bacarığının formalaşması və nəticədə, onların təlim prosesində daha sərbəst olmaları üçün istifadə edilən müxtəlif təlim texnikalarıdır. Burada, əvvəlcə şagirdlərə müəyyən dəstəyin göstərilməsi, onlarda müvafiq bacarıqlar formalaşdıqca isə dəstəyin tədrisən azaldılması və dayandırılması nəzərdə tutulur.(Harris və Graham,161)

Çin təhsil sistemində xarici dilin öyrənilməsi zamanı autentik materialların istifadə edilməsi, dil öyrənənlər üçün aşağıdakı cədvəldə qeyd edilmişdir. (Çin Təhsil Nazirliyi tərəfindən qəbul edilmiş İngilis dili proqramları standartları-2020)

<p>Səviyyə 1. Mahnılar və uşaq qafiyələri; monoloqlar və qısa gündəlik dialoqlar: şəkilli hekayələr, yeni il kartları və dəvətnamələr: bildiriş lövhələri, restoran menyuları, alış-veriş siyahıları, şəkillər.</p>
<p>Səviyyə 2. Monoloqlar və sadə gündəlik dialoqlar; rəvayətlər, məsələn, təsvirli hekayələr, bioqrafik hekayələr, təmsillər, yumoristik hekayələr və nağıllar; tədbirin təşkili və planları, tanıtım afişaları, qaydalar və anketlər kimi praktiki mətnlər: sadə sosial media mesajları, veb səhifələr və e-poçtlar və s.</p>
<p>Səviyyə 3. Hekayələr, romanlar, tərcümeyi-hal və nağıllar kimi rəvayətlər: şəxsi məktublar, tanıtım afişaları, broşürlər, bildirişlər, tədbirlərin təşkili və planları, qaydalar və anketlər kimi praktiki mətnlər. Xəbər bülletenləri və bədii hekayələr kimi xəbər hesabatları; və s.</p>

Cədvəl 3. Çin təhsil sistemində xarici dilin tədrisində səviyyələr üzrə autentik materiallar

Kraşenin “Input Fərziyyəsi” (Krashen;81) və Viqotskinin “Sosial-mədəni nəzəriyyəsi”-ə əsasən (Vygotsky;2) ingilis dili fənn kurikulumunun dizaynında autentik materialların istifadəsi məqsəduyğun hesab olunur. Kraşenin “Input Fərziyyəsinə” istinadən, dil öyrənənlər hazırkı bilik səviyyələrindən bir qədər yüksək olan materiallara əsasən dili mənimsəməlidirlər. Autentik materiallar təbii olaraq ana dili tədrisi zamanı şagirdlərin istifadə etdiyi dilin, mənalı kontekstlərdə təqdim edilməsini təmin edir. Həmçinin, Viqotskinin Sosial-mədəni nəzəriyyəsi dil öyrənilməsində sosial qarşılıqlı əlaqənin və mədəni kontekstin əhəmiyyətini göstərir. Onun fikrincə, orijinal materiallar öyrənənlərə, orijinal sosial və mədəni kontekstlərdə dillə əlaqə qurmağa imkan verir və dilin mənimsənilməsini asanlaşdırır. Buna görə də, ingilis dili kurikulumunun hazırlanmasında orijinal materialların istifadəsi, şagirdlərə dil öyrənmək üçün lazım olan məlumatı və qarşılıqlı əlaqəni təmin etməklə hər iki nəzəriyyənin prinsiplərini dəstəkləyir. Ümumiyyətlə, autentik materialların istifadəsi, dil öyrənənlərdə linqvistik bacarıqların, sosial-mədəni anlaşmanın və kommunikativ effektivliyin inkişaf etdirilməsi üçün çox vacibdir. (Otajonova,s.16)

Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün xarici dil fənni üzrə təhsil proqramında da (kurikulumu) qeyd edilir ki, xarici dilin tədrisinin məqsədlərindən biri də şagirdlərin dili öyrənilən ölkələrin mədəniyyəti və adət-ənənələri ilə tanış edilməsi, onlarda xarici dil və mədəniyyətlərə münasibətdə, öz ölkəsini və onun mədəniyyətini təmsil etmək bacarıqlarının formalaşdırılmasıdır.

İngilis dili fənn kurikulumlarında istifadə olunan autentik materialların effektiv olması diqqətli planlaşdırma və icradan asılıdır. Mövcud tədqiqatlar tərəfindən müəyyən olunmuş əsas strategiyalara aşağıdakılar daxildir: (Otajonavo,2024; Kessler və Bikowski,2021; Gibbons,2015)

1. Autentik materialların hazırlanması və uyğunlaşdırılması: Şagirdlərin maraqlarına, ehtiyaclarına və bacarıq səviyyələrinə uyğun olan materiallar seçilməli və onlar tərəfindən başa düşülməsi üçün şərhlər, annotasiyalar və anlama sualları ilə təkmilləşdirilməlidirlər.

2. Dəstəklənən yanaşmanın-Skaffolding yanaşmasının tətbiqi: Dəstəklənən yanaşmadan autentik materialların, ingilis dili fənn kurikulumunda istifadə etmək effektiv üsuldur. Bu yanaşma, şagirdlərin autentik materiallarla qarşılıqlı əlaqəsini asanlaşdırmaqda skaffolding texnikasının əhəmiyyətini vurğulayır. Bu yanaşma şagirdlərə öncə strukturlaşdırılmış dəstəyin təmin edilməsini, sonra isə kifayət qədər təcrübəli olduqları üçün məsuliyyəti tədricən onlara ötürməsinə nəzərdə tutur. (Kessler və Bikowski,2021) Həmçinin, şagirdlərə orijinal materiallarla müstəqil şəkildə qarşılıqlı əlaqə yaratmaq üçün "Mən edirəm, Biz edirik, Siz Edin" kimi mərhələli modelin effektivliyini göstərir. (Gibbons,2015).

3. Multimodal yanaşmalardan istifadə: Müxtəlif öyrənmə üsullarından istifadə etmək üçün mətn, şəkillər, audio və video kimi yanaşmaların birləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Multimodal materiallar, ənənəvi unimodal materiallarla müqayisədə qavrayışı, əlaqəni və yadda saxlama qabiliyyətini artırır. Müəllimlər sinifdə dinamik və interaktiv öyrənmə təcrübəsini təmin etmək üçün podkastlardan, videolardan və rəqəmsal mətnlərdən istifadə edərək, şagirdlərin dil və mədəni keyfiyyətini təmin edə bilirlər.

4. Inteqrasiya texnologiyası: Şagirdlərin autentik materiallara çıxışını və onlarla qarşılıqlı əlaqəsini yüksəltmək üçün rəqəmsal texnologiyalardan istifadə etmək digər vacib şərtlərdən biridir. Onlayn xəbər məqalələri, sosial media platformaları və dil öyrənmə proqramları şagirdlərin müstəqilliyini, məşğulluğunu və interaktivliyini təmin edir. Texnologiyaların tətbiqi pedaqoqlara tədrisi fərqləndirməyə, fərdiləşdirilmiş təlim

təcrübələrini təqdim etməyə və şagirdlərin tərəqqisini effektiv şəkildə izləməyə imkan verir. (Otajonavo,2024,s.18)

Pedaqoqlar bu strategiyalardan istifadə etməklə ingilis dili fənn kurikulumunun hazırlanmasında orijinal materialların istifadəsinin faydalarını maksimum dərəcədə artırır, nəticədə müxtəlif təhsil kontekstlərində dil öyrənilməsinə və səriştəliliyini təmin edə bilirlər. Bir çox tədqiqatçılar tərəfindən autentik materialların kurikulumda istifadəsi zamanı izlənilməli olan dərslər planları təqdim edilmişdir. Katarzyna(2009,s.25-30) vizual autentik materiallar vasitəsilə sağlam yaşayış mövzusu ətrafında şagirdlərin danışıq bacarığını inkişaf etdirməyə hədəfləmişdir. Müəllif dərslər planını hazırlayarkən müstəqil öyrənmə strategiyalarına istinad etmişdir. Öyrənmədən əvvəlki mərhələdə (pre-learning) mövzu ilə bağlı resurslar tədqiq edilir və hazırlıq işləri aparılır, öyrənmə zamanı (while learning) informasiya aktiv şəkildə mənimsənilir. Öyrəndikdən sonra (post-learning) isə əldə edilmiş məlumatlar möhkəmləndirilir, təkrarlanır və qiymətləndirilir. Dərslər planı aşağıdakı cədvəldə qeyd edilmişdir. (Class,2013,s.137)

<i>Giriş mərhələsi:(Lead-in)</i>
<i>Mövzu 1: Sağlam Həyat tərzi</i>
<i>Məqsəd: Danışıq bacarığının inkişafı (Mövzu ilə əlaqədar lüğətdən və fikirlərini ifadə etmək üçün lazımlı ifadələrdən -I believe/think/reckon, In my opinion istifadə edilməli, Sağlam həyat tərzi ilə əlaqədar müzakirələrdə iştirak edə bilmək bacarığı aşılmalı)</i>
<i>Prosedur: Müəllim paylama vərəqlərində mövzu ilə bağlı sözləri təqdim edir.</i>
<i>1. <u>Danışıqdan əvvəlki mərhələ:</u> müəllim tapşırığı şagirdlərə izah edir və onların fikirlərini ifadə etmək üçün lazım olan lüğətə yiyələnmələrini təmin edir. O, fəaliyyət üçün lazım olan bütün sözləri lövhəyə yazır.</i>
<i>2. <u>Danışıq mərhələsi:</u> Şagirdlər əvvəlcə fərdi işləyirlər; onlara on altı şəkil olan paylama materialları verilir (Əlavə A) və təqdim olunan fəaliyyətlərdən və ya əşyalardan hansının sağlamlıq üçün yaxşı və ya zərərli olduğuna qərar verməlidirlər. Sonra cütlərinə çevrilir, nəticələrini yoldaşları ilə müqayisə edir və seçimlərini əsaslandırirlər.</i>
<i>3. <u>Danışıqdan sonrakı fəaliyyət:</u> Sonda müəllim bəzi şagirdlərdən öz seçimlərini bütün sinfə təqdim etmələrini xahiş edir.</i>

4.Növbəti mərhələ: Şagirdlərə “Azərbaycan əhalisin yarısından çoxu “fast food” la qidalanır”başlıqlı statistik məlumatların olduğu bir qəzet məqaləsi təqdim olunur. Şagirdlər yoldaşları ilə mətni oxumalı, anlamağa çalışmalı, bilmədikləri sözləri qeyd etməlidir. Daha sonra müəllim tərəfindən şagirdlərin anlama bacarığını yoxlamaq üçün şagirdlərə testlər təqdim olunur.Növbəti mərhələdə mətn və testlər müəllim və şagirdlərlə birgə müzakirə edilir.(Qeyd edilən məqalə Əlavə B-də yerləşdirilmişdir.)

5. Test nəticələrinə və müəllimin müşahidələrinə əsasən şagirdlərin fəaliyyətləri qiymətləndirilir. Ev tapşırığı olaraq şagirdlərə özlərini tədqiqatçı kimi təsəvvür edib “sağlam yaşam” barəsində qısa bir esse yazmaqları tapşırılır.

Cədvəl 4. Sağlam yaşam ilə əlaqədar dərs planı

Yogyakarta Citra (2020,s.11-15) XI sinif dərs planına autentik materialları tətbiq edərək addımları bu şəkildə qeyd etmişdir: Məsələn, Şagirdlərə ad günü şənliyini əks etdirən təsvir göstərilir. Bu autentik-vizual materialdan istifadə, müzakirə üçün tramplin rolunu oynayır. Şagirdlərə ad günü şənlikləri ilə bağlı suallar verməklə müəllim nəinki marağı artırır, həm də şagirdləri fəal iştiraka həvəsləndirir. İlk tələblərə baxmayaraq, şagirdlər öz fikirlərini həvəslə bölüşür və cavabların ingilis dilinə tərcüməsində müəllimdən yardım alırlar. Şagirdlərə növbəti mərhələdə "Gözəl və Vəhşi" cizgi filmindən bir səhnə izlənilir. Səhnəni dəfələrlə təkrar etməklə şagirdlərdə anlama bacarığı artır, sözləri düzgün tələffüzü ilə birgə mənimsəyirlər.

Müəllim növbəti addımda şagirdlərə “rəsmi və qeyri-rəsmi şəkildə dəvət etmə yolları” adlı bir video nümayiş etdirir. Bu zaman şagirdlərə həm qeyri-rəsmi, həm də rəsmi ifadələrdən ən azı üç ifadəni qeyd etmək tapşırılır. Şagirdlər tərəfindən yazılan ifadələr oxunduqdan sonra, dinləyib-anlama bacarığını təkmilləşdirmək üçün video yenidən izlənilir. Sonuncu addımda isə diqqət çap olunmuş dəvətnamələrdən istifadə etməklə yazılı və şifahi ünsiyyət bacarıqlarının inkişafına yönəldilir. Müəllimin rəhbərliyi altında şagirdlərə cümlələrlə işləyərək eyni adlı mövzuda dialoqlar hazırlamaq, öyrəndikləri ifadələrdən istifadə edərək biliklərini praktiki kontekstdə tətbiq etmək tapşırılır. Bu fəaliyyət şagirdləri orijinal materialla maraqlandırmaqla yanaşı, həm də onları tənqidi düşünməyə, əməkdaşlığa və dil bacarıqlarının inkişafına cəlb edir.

Gail (2020,s.71) tərəfindən təklif edilən fəaliyyətlər sosial həyatdakı ünsiyyət proseslərində dil biliyi orijinal materiallara və tapşırığa əsaslanan metodologiyaları birləşdirərək immersiv dil öyrənmə təcrübələrini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Gail autentik materiallardan istifadənin yollarını aşağıdakı şəkildə qeyd edir:

1. *Mədəni Kompozisiya*: Şagirdlər biletlər və fotosəkillər kimi sosial həyatda olan əşyaları araşdıraraq kiçik qruplarda hekayələr yaradırlar. Bu fəaliyyət yazı bacarıqlarını və mədəni şüuru təkmilləşdirməklə əməkdaşlığı həmçinin, yaradıcılığı inkişaf etdirir.

2. *Dinləmə fəaliyyəti*: Şagirdlər mövzularını və maraq səviyyələrini qeyd edərək, söhbətlərə “qulaq asaraq” dinləməyi məşq edirlər. Onlar real həyat dinləmə ssenariləri ilə məşğul olur, anlama və qeyd etmə bacarıqlarını təkmilləşdirirlər.

3. *Video izləmə fəaliyyətləri*: Səssiz izləmə və nəticələrin proqnozlaşdırılması kimi müxtəlif video tapşırıqlarından istifadə edilir. Şagirdlər video məzmunu ilə fəal şəkildə məşğul olur, dil istifadəsini, mədəni kontekstləri proqnozlaşdırır, şərh edir və müzakirə edir.

4. *İnteraktiv simulyasiyalar*: Şagirdlər sosial hadisələrə əsaslanan mətbuat konfransı simulyasiyalarında iştirak edirlər. Müxbir və digər rolları öz üzələrinə götürərək, bəyanatlar hazırlayır, suallar verir, orijinal ünsiyyət qurur, praktiki dil bacarıqlarını və tənqidi düşünmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirirlər. Ümumilikdə, orijinal materiallardan istifadə edilən bu cür tapşırıq əsaslı fəaliyyətlər mənalı dil öyrənmə təcrübələrini təmin edir və sinifdə öyrənmə ilə sosial həyat arasında körpü yaradır.

Autentik materialların istifadəsi şagirdlərə hədəf dildə kommunikativ bacarıqlara və mədəniyyətlərarası səriştələrə nail olmağa imkan verən dinamik, immersiv və effektiv dil öyrənmə mühitlərinin yaradılması üçün vacibdir. İngilis dili fənn kurikulumunun inkişafı dil öyrənmə təcrübələrini zənginləşdirmək və qloballaşan dünyada şagirdləri həyata hazırlamaqdan asılıdır. Pedaqoqların fikrincə, orijinal materialların seçilməsinə, uyğunlaşdırılmasına və inteqrasiyasına xüsusi diqqət etmək zəruridir. (Gail,s.71-74)

1.2.3 Azərbaycan təhsil sistemində autentik materiallardan istifadənin mövcud vəziyyəti

Azərbaycanda autentik materiallardan istifadənin mövcud vəziyyətini müəyyənləşdirmək üçün müəllif tərəfindən İngilis dili müəllimləri arasında sorğu keçirilmişdir. Sorğu 10 sualdan təşkil olunmuş, həm dövlət, həm də özəl məktəb müəllimləri sorğuya cəlb olunmuşdur. Sorğu həm bəli/xeyr əsaslı suallardan, həm də iştirakçıların dolğun cavablarını qeyd edə bilmələri üçün açıq suallardan ibarət olmuşdur. Sorğuda 111 müəllim iştirak etmişdir. Sorğudakı suallar aşağıdakı şəkildədir:

1. *Dil tədrisində “autentik material” anlayışı ilə tanışsınız mı?*

2. *Dil tədrisində autentik materiallardan istifadə edirsinizmi?*
3. *Autentik materialları dərsliklərdən daha effektiv hesab edirsinizmi?(Cavabınızı dolğun şəkildə qeyd edin.)*
4. *Autentik materiallardan istifadə zamanı hansı mənbələrdən istifadə edirsiniz?*
5. *Daha çox hansı dil bacarığının inkişafı üçün autentik materiallardan istifadə edirsiniz?*
6. *Hansı səviyyə dil öyrənmə üçün autentik materialdan istifadə edirsiniz?*
7. *Autentik materiallardan istifadənin şagirdlərin dil bacarıqlarının inkişafına müsbət təsir etdiyini müşahidə edirsinizmi?*
8. *Autentik materiallardan istifadənin şagirdlərin dərslə münasibətinə, motivasiyasına müsbət təsir etdiyini düşünürsünüzmü?*
9. *Autentik materiallardan istifadə zamanı çətinliklərlə üzləşirsinizmi? (Cavabınızı dolğun şəkildə qeyd edin.)*
10. *Azərbaycanda ingilis dilinin tədrisində autentik materialların inteqrasiyası üçün daha çox resurs və ya dəstək görmək istərdinizmi?*

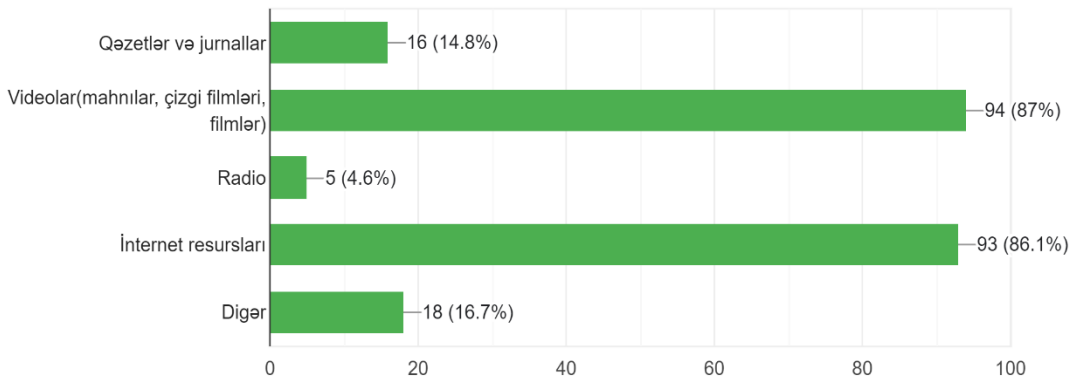
İlk iki sualın nəticələrinə əsasən sorğuda iştirak edən müəllimlərin əksəriyyəti (97,5%) autentik material anlayışı ilə tanış olduğunu və siniflərində bu materiallardan istifadə etdiklərini vurğuladılar.(97.5%)

Növbəti sualın cavabı olaraq, sorğu iştirakçılarının 77.5% autentik materialları effektiv hesab etdiklərini qeyd edir və səbəblərə isə, *şagirdlərin maraq ehtiyaclarına görə çoxçeşidli olmalarını, dərsliklərə nisbətən daha maraqlı olmasını, bütün bacarıqların inkişafı üçün istifadə edilə biləcəyini, real dili sinifə gətirdiyi üçün şagirdlərin sinifdən kənardan dildən istifadə zamanı daha inamlı hiss etmələrini və.s* vurğulayırlar.

4. sual. Sinifdə istifadə edilə bilən çox yayılmış autentik materiallar üçün mənbələr - qəzetlər, jurnallar, televiziya proqramları, filmlər, mahnılar və bədii ədəbiyyatdan götürülmüş nümunələrdir. İnternet digər mənbələrlə müqayisədə müasir dövrün reallığı olaraq ən faydalı mənbə hesab edilir. Şagirdlər və müəllimlər üçün davamlı olaraq yenilənən, vizual cəhətdən daha stimullaşdırıcı hesab edilən, sonsuz sayda müxtəlif növ materiallara daha asan çıxışı olan mənbələr arasında internet əvəz olunmazdır.. (Berardo,2006,s.62)

Autentik materialı əldə etmə mənbəyi	İstifadə faizi(%)	Sıxlıq (İştirakçı sayı)
Qəzetlər və jurnallar.	52%	13
Radio.	4%	1
Televizor/Video.	52%	13
İnternet resursları.	88%	22
Digərləri.	4%	1

Cədvəl 5. Türkiyədə autentik material mənbələrindən istifadə faizi

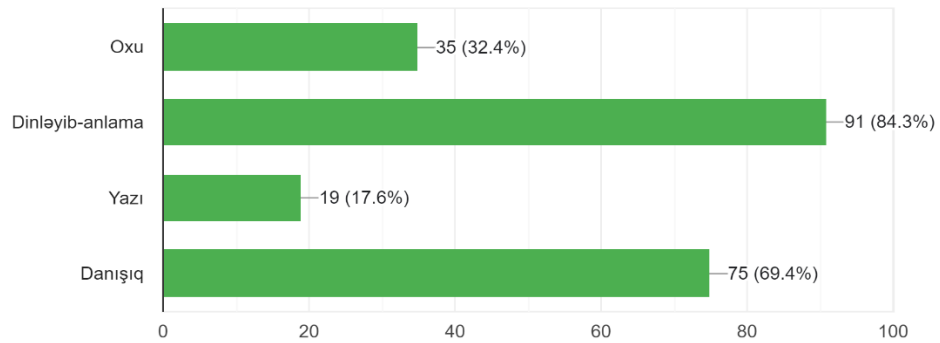

Qrafik 2. Autentik material mənbələrindən istifadə faizi

Yuxarıdakı cədvəl 5-də Funda Gökdemir (2014,s.24) tərəfindən Türkiyədəki bir qisim müəllimlərin autentik material mənbələrindən istifadə faizi araşdırılmışdır. Qrafik 2-də isə Azərbaycandakı müəllimlərin autentik materiallardan istifadə faizi araşdırılmışdır. Nəticələrə əsasən, Türkiyədə ən çox autentik material mənbəyi kimi internet resursları (22), Azərbaycanda isə videolar (94) istifadə edilir. Türkiyədə müəllimlərin 22-i orijinal materialları internetdən əldə etdiyini, 13-ü qəzet və jurnallara üstünlük verdiyini, yəni də 13-ü televizor və videodan istifadə etdiyini bildirir. Yalnız 2%-i autentik material mənbəyi kimi radiolardan istifadə edir. Azərbaycanda isə 94-ü videoları, 93-ü internet resurslarını, 16-sı qəzet və jurnalları, 5-i isə radionu autentik material mənbəyi kimi istifadə edir. Müəllimlərin orijinal materiallar əldə etmək üçün istifadə etdiyi mənbələri təhlil etdikdə belə görünür ki,

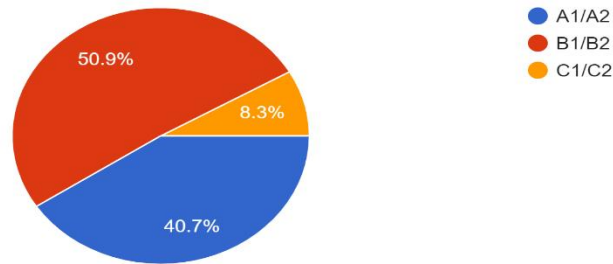
internet və videolar müəllimlər tərəfindən çox istifadə olunan mənbədir. Bunun səbəbi, bu materialların bir çox internet saytından asanlıqla əldə edilməsi ola bilər. Qəzet və jurnallar Türkiyədə müəllimlər tərəfindən ən çox istinad edilən ikinci mənbələr olduğu halda, Azərbaycanda müəllimlərin çox da istifadə etdiyi mənbələr sırasına daxil deyildir. (Funda G,2014)

5.sualın cavabı isə aşağıdakı qrafikdə qeyd olunur. Nəticələrə əsasən, ingilis dili müəllimlərinin daha çox dinləyib-anlama bacarığının inkişafı üçün autentik materiallardan istifadəyə üstünlük verdiklərini görə bilərik.

Qrafik 3. Dil bacarıqları üçün autentik materiallardan istifadə faizi

6.sualın nəticələrinə əsasən, orta səviyyə öyrənənlər üçün (50,9%) autentik materiallar daha çox istifadə olunsada, yuxarı səviyyəyə qalxdıqca bu materiallardan istifadə faizi nisbətən azalır.

Qrafik 4. Səviyələr üzrə autentik materiallardan istifadə

7 və 8.sualların cavabları isə eynilik təşkil etmiş, 96,5 % autentik materialların şagirdlərin dil bacarığına, həmçinin motivasiyasına, dərəcə münasibətinə müsbət təsir etdiyi nəticəsinə gəlmişdir.

Autentik materiallardan istifadə zamanı əksəriyyət heç bir problem ilə qarşılaşmadıqlarını qeyd etsələr də, bir qisim müəllim (38,9%) müxtəlif çətinliklərlə üzləşdiklərini bildirirlər. Çətinliklərə bəzən texnoloji avadanlıqların məhdudluğu, bu materialların şagirdlər və valideynlər tərəfindən ciddi qəbul edilməməsi, başlanğıc səviyyə şagirdlər üçün anlaşılmaz ola biləcəyi və onları ruhdan salması, mövzuya uyğun material tapmağın uzun vaxt və səy tələb etməsi, sürətli nitq, anadilli danışanların başa düşülməməsi kimi və.s qeyd edilmişdir.

Yekun olaraq, müəllimlərin böyük bir qismi autentik materiallardan istifadəni daha məqsədəuyğun hesab edərək, bu mövzuda dəstəyə ehtiyac ola biləcəklərini qeyd edir.

II Fəsil. Metodologiya. Autentik materiallardan istifadənin şagird təlim nəticələrinə göstərdiyi təsirin müəyyənəddici pedaqoji eksperimentinin aparılması, nəticələrin təhlili və qiymətləndirilməsi

2.1 Tədqiqat modeli

Bu tədqiqatın məqsədi autentik materialların 4-cü sinif şagirdlərinin dinləmə-anlama bacarıqlarına təsirini və münasibətini müəyyən etməkdən ibarətdir. Tədqiqatın məqsədlərinə çatmaq üçün dördüncü sinif şagirdləri ilə eksperimental tədqiqat və birinci, ikinci və üçüncü sinif şagirdləri ilə yarı-strukturlaşdırılmış müsahibə metodlarından istifadə edilmişdir. *Eksperimental tədqiqat* tədqiqatçının bir və ya bir neçə müstəqil dəyişənə nəzarət etdiyi və bu dəyişənlərin bir və ya bir neçə asılı dəyişənə təsirini ölçməyə çalışdığı tədqiqat metodudur. Bu üsulda tədqiqatçı bir dəyişən üzərində sistemli dəyişikliklər etməklə digər dəyişənlərin təsirlərini nəzarət altında saxlayır və sonra bu dəyişikliklərin digər dəyişənlərə təsirini müşahidə edir. *Müstəqil dəyişən* dedikdə tədqiqatçının şüurlu şəkildə manipulyasiya etdiyi və ya dəyişdirdiyi dəyişən; *asılı dəyişən* isə müstəqil dəyişəndəki dəyişikliklərə cavab olaraq müşahidə edilən və ölçülən dəyişən hesab olunur. (Məmmədov, 2022, s.59) Eksperimental tədqiqatın əsas məqsədi müstəqil və asılı dəyişənlər arasındakı əlaqəni müəyyən etmək, tədqiqat problemlərini araşdırmaq və dəyişənlər arasında qurulmuş səbəb əlaqəsini görməkdir. *Bu tədqiqatda autentik materiallar müstəqil, şagirdlərin dinləyib anlama bacarıqları isə asılı dəyişənlərdir.* Əlavə olaraq, tədqiqatın məqsədinə çatmaq üçün, tədqiqat iştirakçılarında gözlənilən dəyişikliklərin baş verib-vermədiyini ölçmək üçün eksperimentdən əvvəl həyata keçirilmiş test (bundan sonra ilkin test) və eksperimentdən sonra həyata keçirilmiş testlərdən (yekun test) istifadə olunmuşdur. (www.empowerweb.org)

Aşağıdakı cədvəldə tədqiqatın modeli qeyd edilmişdir.

<i>Qrup</i>	<i>Eksperimentdən əvvəl həyata keçirilmiş test</i>	<i>Autentik materiallardan istifadə</i>	<i>Eksperimentdən sonra həyata keçirilmiş test</i>
<i>Nəzarət</i>	<i>O1</i>	<i>--</i>	<i>O2</i>
<i>Eksperimental</i>	<i>O3</i>	<i>+</i>	<i>O4</i>

Cədvəl 6. Tədqiqatın modeli

Hər şeydən əvvəl, O1, O2, O3 və O4 standart olaraq eksperimental və nəzarət qruplarında ölçmələri (testləri) təmsil etmək üçün istifadə olunan simvolik terminlərdir.

O1: Nəzarət qrupun eksperimentdən əvvəlki testini təmsil edir.

O2: Nəzarət qrupun eksperimentdən sonra həyata keçirilən testini təmsil edir.

O3: Eksperimental qrupunun eksperimentdən əvvəlki testini təmsil edir.

O4: Eksperimental qrupunun eksperimentdən sonra həyata keçirilən testini təmsil edir.

(Riski,2019)

Birinci, ikinci, üçüncü və eksperimental sinif şagirdlərinin autentik materiallara münasibətini müəyyənləşdirmək üçün isə siniflərin ingilis dili müəllimləri və hər sinifdən 7 şagird ilə (eksperimental sinifdə isə 4) yarı-strukturlaşdırılmış müsahibə metodundan istifadə edilmişdir.

2.2 Tədqiqatın iştirakçıları

Kəmiyyət tədqiqat metodu

Araşdırma Azərbaycanın Bakı şəhərindəki özəl liseylərdən biri olan Türk Dünyası Bakı Atatürk liseyində aparılıb. Liseydə hər biri 35 dəqiqə olmaq üzrə həftədə 4 dəfə İngilis dili fənni tədris olunur. Tədqiqatda iştirak edəcək siniflər tədqiqatçı-müəllim tərəfindən tədris ilinin əvvəlində ona təyin olunmuş 4 sinif arasından seçilmişdir. İkinci yarımilin əvvəlində hər 4 sinifdə- 4A, 4B, 4C, 4D ilkin test həyata keçirilmiş, nəticələri yaxın olan iki sinfin biri nəzarət qrupu, digərini isə eksperiment qrupu olaraq müəyyən edilmişdir. Siniflərdə ortalamalar bu şəkildə olmuşdur.

4^A üzrə test ortalaması-M=19,47

4^B sinfi üzrə test ortalaması-M=15,59

4^C sinfi üzrə test ortalaması-M=19,98

4^D sinfi üzrə test ortalaması-M=15,35

Şagirdlərin ortalama balları EXCEL proqramı vasitəsilə hesablanmış, nəticələrdən məlum olduğu kimi A-C siniflərinin nəticələri və B-D siniflərinin nəticələri bir-birindən cüzi fərq ilə fərqlənmişdir. 4^B sinfini nəzarət sinfi kimi, 4^D sinfi isə eksperimental sinfi kimi müəyyənləşdirilmişdir. Şagirdlərin demoqrafik xüsusiyyətləri aşağıdakı cədvəldə qeyd olunmuşdur.

SİNİF	ŞAĞİRD SAYI	CİNSİYYƏT	YAŞ
4 ^B	21	7 qız 14 oğlan	9/10
4 ^D	21	7 qız 14 oğlan	9/10

Cədvəl 7. Tədqiqat iştirakçılarının demografik xüsusiyyətləri

2.3 Data toplama aləti

Kəmiyyət tədqiqat metodu

Tədqiqat bütün nümunə qruplarında həm sınaqdan əvvəl, həm də sınaqdan sonrakı qiymətləndirmələri aparmaq məqsədi daşıyır. Məlumatların toplanması, nəticələrin müəyyən edilməsi üçün tədqiqatda mühüm addım olan testlərin aparılmasını əhatə edəcək. Məlumatların toplanması prosesi xüsusi prosedurlara əməl edirdi.

Test: İstifadə olunan test tədris prosesi zamanı tədris məqsədlərinə nə dərəcədə nail olunduğunu ölçmək məqsədi daşıyır. O, dinləmə bacarıqları sahəsində fərdin qabiliyyətini və ya biliyini qiymətləndirmək vasitəsi kimi xidmət edir. Bu zaman çox seçimli dinləyib-anlama testindən istifadə edilmişdir. Test iki mərhələdən ibarət idi: *eksperimentdən əvvəl həyata keçirilmiş test və eksperimentdən sonra həyata keçirilmiş test.*

Eksperimentdən əvvəl həyata keçirilmiş test: Təlim prosesinə müdaxilə etməzdən əvvəl həyata keçirilən ölçmədir və iştirakçıların ilkin vəziyyətini müəyyən etməyə kömək edir. Bu ilkin sınaq nəticələri eksperimental və nəzarət qruplarının baza səviyyələrini müqayisə etmək üçün istifadə olunur. (Kılıç,2015,s.5)

Eksperimentdən sonra həyata keçirilmiş test: Müdaxilədən sonra alınan nəticə iştirakçıların son vəziyyətini qiymətləndirməyə kömək edir. Sınaqdan sonrakı nəticələr eksperimental qrupa tətbiq edilən müdaxilənin təsirini müəyyən etmək üçün istifadə olunur. Eksperimental və nəzarət qrupları arasında testdən sonrakı nəticələrin müqayisəsi müdaxilənin təsirini müəyyən etməyə kömək edir ki, bu da tədqiqatçıya müdaxilənin effektivliyinin qiymətləndirilməsində mühüm məlumat verir.(Kılıç,2015,s.5)

Dinləyib anlama testi

Losada, Insuasty and Osorioya (2017) görə dinləyib-anlama testi tələbələrin dinləmələrini effektiv şəkildə qiymətləndirə bilmə potensialına malikdir. Beləliklə, tədqiqatçı tərəfindən eksperimental və nəzarət qruplarında eksperimentin tətbiqindən əvvəl və sonra dinləyib-anlama bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün qiymətləndirmə vasitəsi kimi dinləyib anlama testlərindən istifadə olunmuşdur. Bu tədqiqatda ilkin və yekun test olaraq Cambridge A2 FLYERS testindən istifadə olunmuşdur. İstifadə olunan testlər əlavədə qeyd edilmişdir.

FLYERS testi

Eksperimentdən əvvəl və sonra həyata keçirilmiş testlər üçün Cambridge A2 FLYERS Testinin dinləyib-anlama bölmələrindən istifadə edilərək şagirdlərin ingilis dili biliklərini qiymətləndirilmişdir. A2 Flyers testi Kembric Universiteti tərəfindən hazırlanmış beynəlxalq qiymətləndirmə vasitəsidir və hər il 130-dan çox ölkəni əhatə edən dünya üzrə fərdlərin ingilis dili biliyini qiymətləndirmək üçün istifadə olunur. Onun məqsədi dörd əsas dil bacarığını qiymətləndirməkdən ibarətdir: oxu, yazma, dinləyib-anlama və danışma. Müxtəlif nailiyyət səviyyələri üçün meyarlar namizədlərin A2 Flyers testindəki nəticələrinə əsasən müəyyən edilir. Beləliklə, 0-44 arasında bal toplayan şəxslər A0 səviyyəsində təsnif edilir; 45-69 arası bal toplayanlar A1 səviyyəsinə çatanlar kimi təsnif edilir; 70-89 arası bal toplayan tələbələr A2 səviyyəsində, 90-dan 100-ə qədər bal toplayan namizədlər isə B1 səviyyəsinə yerləşdirilir (Kembric Universiteti, 2012).

Testin etibarlılığı

A2 Flyers testi möhkəm etibarlılıq nümayiş etdirir. Etibarlılıq əmsalı oxu-yazma bölməsi üçün 0.93, dinləmə üçün 0.88, danışma üçün 0.87 və ümumi test üçün 0.95-ə bərabərdir (Kembric Universiteti, 2022). Hər biri 5 sual olmaqla 5 hissədən ibarət dinləmə bölməsi 25 bal üzərindən qiymətləndirilərək hər düzgün cavaba 1 bal verilmişdir.(ƏLAVƏ C)
(A2 Flyers Listening Marking key)

Keyfiyyət tədqiqat metodu

Yarı-strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı şagirdlərə aşağıda qeyd olunan suallar ünvanlanmışdır.

Hansı növ dinləmə materiallarını dinləməyə üstünlük verirsiniz? Niyə?

Autentik materiallar sizi daha çox dinləməyə həvəsləndirirmi?

Onları tam başa düşürsünüzmü?

Sizcə sosial həyatdan olan videoları dinləmək sizə yeni lüğəti daha yaxşı yadda saxlamağa kömək edirmi?

Autentik materiallardan istifadə zamanı çətinlik çəkdiyiniz məqamlar oldumu?

(Çətinlikləri qeyd edin)

Cədvəl 8. Tədqiqat iştirakçılarında ünvanlanan müsahibə sualları

Müəllimlərə isə sorğuda istifadə olunan suallar ünvanlanmışdır.

2.4 Dataların toplanması

Tədqiqata başlamazdan əvvəl müəllim məktəb direktoru ilə məsləhətləşmiş və tədqiqatın aparılması üçün icazə alınmışdır. Tədqiqat haqqında 4^D eksperimental sinfinin valideynləri məlumatlandırılıb və onların da təsdiqi alınmışdır.

Tədqiqat prosesi 24 və 25 yanvar tarixlərində siniflərə eksperimentdən öncə həyata keçirilmiş testi tətbiq etməklə başlamışdır. Növbəli olaraq, 24.01.2024 tarixində şagirdlərə dinləmə əsaslı materiallar verilərək dinləmə bacarığını qiymətləndirmək üçün ilkin test həyata keçirilmişdir. 1-ci yarımil tətili ərzində müəllim nəticələri nəzərdən keçirmiş, eksperimental sinifdə tətbiq edəcək materialları müəyyən etmiş və 2-ci yarımil başladığı zamandan-05.02.2024 tarixindən etibarən eksperiment sinfi olan 4^D-də müəyyən etdiyi autentik materialları tətbiq etməyə başlamışdır. Autentik materiallar seçilərək müəllim digər müəllim yoldaşları ilə məsləhətləşmiş və əvvəlki tədqiqatlardan faydalanmışdır.(Huriye və b.,2022; Hacer,2004; British Council-Teaching English; Sandamali,2019; Elizabeth,2022; Nana,2023) 4^B nəzarət sinfində isə Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən 4-cü siniflərə təyin edilmiş “*Happy Campers*” dərsliyindən istifadə edilmişdir. Eksperiment 8 həftə davam etmiş, 08.04.2024 tarixində şagirdlərə eksperimentdən sonra həyata keçirilmiş test təqdim edilərək yekunlaşmışdır.

Dərslilər və autentik materialların fərqlərini daha yaxşı anlamaq üçün bu barədə bir çox ədəbiyyat araşdırılmışdır. Flowerdew və Miller (2005) bu sosial həyatdakı dil ilə dərslilərdə təqdim olunan dil arasındakı fərqləri vurğulayaraq qeyd edirlər ki, təbii nitq çox vaxt ümumi olan, lakin adətən yazılı dildə rast gəlinməyən seçim və assimilyasiyaları əhatə

edir. Dərsliklər bu təbii nitq hadisələrinə məhəl qoymadan səsləri ideallaşdırılmış formalarında təqdim etməyə meyillidirlər. Məsələn, dərsliklərdə "kind of" /': kənd əv / kimi təsvir edilsə də, təbii nitqdə adətən /': kəməv / kimi tələffüz olunur.

Bundan əlavə, Gilmore (2004) da dərslik dinləmə materialları ilə real materiallar arasında fərqləri müşahidə edir. O, iddia edir ki, bu cür fərqlər sinifdən kənardə orijinal dil üçün qeyri-adekvat hazırlığa səbəb ola bilər. Gilmore orijinal nitqdə daha çox, dərsliklərdə isə daha az rast gəlinən başlanğıclar, təkrarlar, pauzalar və tərəddüdlər(mmm) kimi bir neçə xüsusiyyəti müəyyən edir. O, sosial həyatdakı dil situasiyalarını effektiv şəkildə idarə etmək üçün şagirdlərin nitqin əsl mahiyyəti ilə tanış olmasının lazım olduğunu iddia edir. Buna görə də, yalnız dərslik materiallarına etibar etmək şagirdləri sinifindən kənardə qarşılaşacaqları dinləmə problemlərinə lazımı səviyyədə hazırlamaya bilər.

Aşağıdakı cədvəldə (Cədvəl 9) fevral ayının müəyyən günlərində müəllimin 4^D sinfində istifadə etdiyi autentik materiallar qeyd edilmişdir. Qeyd edilən materiallara nəzər salsaq, hər dörd növ autentik materialların istifadə edildiyini görə bilərik. Audio-autentik materiallardan olan, şagirdlərin sevimli çizgi filmi "Caillou"-nun istifadəsi ilə şagirdlərdə həm dinləmə bacarığının inkişafı, həm də mövzu ilə əlaqədar lüğətin mənimsənilməsi hədəflənmişdir. Mahnılar, podkastlar da eyni məqsəd üçün istifadə olunmuşdur. Məktəbdə öyrənilənlərin daha yadda qalan olması üçün onun sosial həyatla uzlaşması, əldə edilən biliyin necə, harada istifadəsinin öyrənilməsi üçün sinif otaqlarında həyata keçirilən simulyasiyaların əhəmiyyəti də bir sıra tədqiqatçılar tərəfindən vurğulanır. (Əliyev,2015;Erry və b,2017;Jane,1996) Müəllim tərəfindən, həmçinin danışmaq bacarığının inkişafını hədəfləyən, nəzəri biliklərin praktikada istifadəsinə imkan yaradan simulyasiyalardan istifadə edilmişdir. Əlavə olaraq, mövcud obyektlərin sinif otağına gətirilməsi, vizual materiallar, çap materialları müəyyən mövzularda istifadə edilmiş, həm şagirdlərin dil bacarığını, həm də maraq və təxəyyüllərini inkişaf etdirməyi nəzərdə tutur.

Materiallar YOUTUBE, GOOGLE kimi axtarış saytlarından əldə edilmişdir. Sinifdə internetin əlçatanlığı autentik materiallardan istifadə zamanı müəllimin işini olduqca asanlaşdırmışdır. Dil öyrənmə prosesində internetə çıxış vasitəsilə video və audio, vizual materiallardan istifadə olunmuşdur.

Süleymanova A. (2011,s.117) qeyd edir ki, şagirdlər problemi həll etmək üçün internet səhifələrindən əldə etdikləri məlumatları məqsədyönlü şəkildə istifadə edərək idraki fəaliyyətlərini, tədqiqatçılıq bacarıqlarını, maraqlarının inkişafını və yaradıcı fəaliyyətlərini

inkişaf etdirə bilərlər. Müəllif onu da əlavə edir ki, bu zaman vacib olan məqam şagirdlərin nə axtardıqlarını bilməsidir. Əks təqdirdə axtarış nəticələri effektiv olmayacaqdır. Rijalda (2018,s.23) bu barədə qeyd edir ki, internetdəki məlumatların bolluğu çox vaxt natamam və ya aldadıcı ola bilər. Buna görə də şagirdlər informasiyaya tənqidi yanaşma bacarıqlarını inkişaf etdirməlidirlər. Nəticədə müəllimlər üçün internetin mənfi təsirlərini məhdudlaşdırmaq və eyni zamanda onun müsbət təsirlərini şagirdlərə nümayiş etdirmək vacibdir.

<i>TARİX</i>	<i>DƏRSLİK MÖVZULARI</i> <i>“HAPPY CAMPERS”</i>	<i>İSTİFADƏ OLUNMUŞ</i> <i>AUTENTİK MATERİALLAR</i>
05.02.2024	UNIT 5. Dərs 1. “At park”- Parkda	Vizual autentik material kimi şəkil Çizgi filmi-“Caillou at the playground”
06.02.2024	Unit 5. Dərs 2 Qrammatika-İndiki davam edici zaman-sual forması	Mahnı- “Are the monkeys climbing?” Danışma: Simulyasiya: We are at the park
12.02.2024	Unit 5. Dərs 3 “Chores”-Ev işləri	Çizgi film-Tonny Boom-Doing household
13.02.2024	Unit 5. Dərs 4 Reading-Ev işləri ilə əlaqədar oxu	Mövzu ilə əlaqədar oxu-paylama kağızları
22.02.2024	Unit 6.Dərs 1 “Clothes”- Geyimlər	Mövzu ilə əlaqədar real obyektlərin sinfə gətirilməsi Danışma: Nə geyindiklərini təsvir etmə
23.02.2024	Unit 6.Dərs 2 İndiki davam edici zaman inkar forması	Qəzet məqaləsi (indiki davam edici zamanın inkar formasında cümlələrdən ibarət)
26.02.2024	Unit 6. Dərs 3 Dinləmə-dialoq “At the beach”	Çizgi film: “Caillou at the beach”

Cədvəl 9. Nəzarət və eksperimental siniflərdə istifadə olunan materialların bir hissəsi

Bu materiallar seçilən zaman Spelleri, Berardo və Lundun qeyd etdiyi nüanslar nəzərə alınmışdır. Lund qeyd edir ki, sinifdə dinləmə materialından istifadə olunduqdan sonra “şagirdlərin dinləmə fəaliyyətinin uğurlu olub-olmadığını necə bilə bilərik” sualı ortaya çıxır. Müəllif sualın cavabını bu şəkildə verir ki, dinləmə prosesinin müvəffəqiyyətli olub olmamasını yalnız dinləyici konkret cavab verəndə bilir. Yəni, şagirdlər nəzərdə tutulan dinləmə məqsədinə uğurla nail olduqlarını göstərən cavab verməlidirlər. Lundun (1990) mümkün cavab növlərinin siyahısı aşağıdakı şəkildədir.(s. 110-111).

Dinləyici reaksiyası taksonomiyası

1. "Təqlid etmə" fəaliyyətləri – Bunlar danışmaqdan daha çox bir növ fiziki reaksiya tələb edən fəaliyyətlərdir. Ümumi Fiziki Cavab (Total Physical Response) fəaliyyətləri bu cür fəaliyyətlərə misal olaraq verilə bilər. Məsələn, şagirdlərə bir hərəkəti fiziki olaraq təqlid etmələrini söyləmək belə fəaliyyətlərdən biridir.

2. "Seçmə" fəaliyyətləri - Alternativlər arasında seçim tələb edən fəaliyyətlər (şəkillər, obyektlər, qrafika, mətn və ya hərəkətlər ola bilər). Məsələn, uyğunlaşdırma və ya çeşidləmə seçimləri kimi fəaliyyətlər bu kateqoriyaya aiddir.

3. "Transfer" fəaliyyətləri - Bunlar məlumatı bir formadan götürüb başqa bir formaya köçürmə fəaliyyətləridir. Bu cür fəaliyyətlər çox vaxt şəkil və ya qrafik çəkməyi əhatə edir. Məsələn, xəritə hazırlamaq və ya qrafiki tamamlamaq kimi fəaliyyətlər bu kateqoriyaya aiddir.

4. "Cavab vermə" fəaliyyətləri - Bunlar suallara cavab verən fəaliyyətlərdir. Bu növ fəaliyyətlər adətən dinləmə fəaliyyətinin sonunda həyata keçirilir. Yaddaş və dinləmə bacarıqlarını yoxlamaq üçün nəzərdə tutulub.

5. "Ümumiləşdirmə" fəaliyyətləri - Bunlar dinləyicinin mesajı daha qısa formada təqdim etməli olduğu fəaliyyətlərdir. Məsələn, konturların tərtib edilməsi və ya qeydlərin aparılması belə fəaliyyətlərə misaldır.

6. "Genişləndirmə" fəaliyyətləri - Bunlar natamam mətnə bir növ "sonluq" təqdim etməyi əhatə edən fəaliyyətlərdir. Məsələn, natamam hekayəni tamamlamaq və ya problemi həll etmək kimi fəaliyyətlər bu kateqoriyaya aiddir.

7. "Təkrarlama" fəaliyyətləri - Bu cür fəaliyyətlərdə dinləyici eşitdiyi mətni birbaşa təkrar edə və ya ana dilində tərcümə edə bilər. Məsələn, şagird eşitdiyi bir cümləni sözlə

təkrar edə və ya öz dilinə tərcümə edə bilər. Bu onu göstərir ki, dinləyici mesajı anlayır və düzgün çatdırı bilər.

8. "Modelləşdirmə" fəaliyyətləri - Bunlar autentik materialda istifadə edilən fəaliyyətin model kimi istifadəsini nəzərdə tutan fəaliyyətlərdir. Məsələn, məndən intonasiya modeli kimi istifadə etmək və ya yemək sifariş etmək (məndə rast gəlinən şəkildə) kimi fəaliyyətlər bu kateqoriyaya aiddir.

9. "Söhbət" fəaliyyətləri - Hər hansı mövzu ətrafında şagirdlərin söhbət etməsi nəzərdə tutulur. Lunda görə bu fəaliyyətlər vasitəsilə dinləmə prosesini qiymətləndirə bilər.

Sınıf üçün audio autentik materiallar seçilən zaman Lund tərəfindən adı çəkilən fəaliyyətlərin bəzilərindən istifadə olunmuşdur. Məsələn, sinifdə "Doing household" çizgi filmi istifadə olunduğu zaman şagirdlərə cavablarını "təqlid etmə fəaliyyətinə" əsaslanaraq vermək tapşırılmışdır. Yoldaşları tərəfindən hər hansısa bir ev işi təqlid edilir və digər şagirdlər həmin fəaliyyəti ingilis dilində söyləməlidirlər. Bunu daha da aydınlaşdırmaq üçün 22.02.2024 tarixində keçirilən "Clothes" mövzusunun eksperiment və nəzarət sinfindəki dərslər planları verilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu zaman şagirdlər tapşırıqlar ilə fərdi məşğul olmuşlar.

22.02.2024 tarixli dərslər planı:(eksperiment sinfi üçün)

Dərsin mövzusu: "Geyimlər"

Dərsin müddəti: 35 dəqiqə

Dərsin məqsədləri:

1. Şagirdlərin geyimlə bağlı lüğət bazasını genişləndirmək.
2. Şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirmək.
3. Şagirdlərin sözləri təkrarlamaq və düzgün tələffüz etmək bacarığını artırmaq.

Materiallar:

- ✓ Geyimlərin tələffüzü ilə əlaqədar səs yazısı
- ✓ Öncəki dərslər şagirdlərdən gətirmələri xahiş edilmiş geyimlər
- ✓ "Geyin" mahnısının səs yazısı

Dərs planı:

Giriş : "warm-up activity"

- Əvvəlki dərslərin xatırladılması: Şagirdlərin gətirdikləri geyimlər partanın üstünə qoyulur.

1. Şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqə: Şagirdlərlə sinfə gətirdikləri paltarlar haqqında qısa söhbət açılır və tərcüməsini bildikləri paltarların adları təkrarlanır. Daha sonra paltarlarla əlaqədar səs yazısından istifadə edilir. Şagirdlərdən hər bir geyim növünü təkrarlamaqları xahiş edilir.

2. Dinləmə Fəaliyyəti:

Mahnının dinlənməsi: Müəllim “Geyimini geyin” mahnısının səs yazısını səsləndirir və şagirdlərə dinləmələri tələb olunan lüğət haqqında məlumat verir. Şagirdlərin mənimsəməli olduqları sözlər paylama kağızlarında təqdim olunur. Mahnı 3 dəfə dinlənilir.

a) İlk dinləmə zamanı şagirdlər sadəcə mahnıya qulaq asacaqlar. Şagirdlərə bütün mahnını dinləmək və mahnının melodiyasından və ritmindən həzz almaq üçün vaxt verilir.

b) İkinci Dinləmə; Bu dəfə şagirdlərə mahnıda geyimlə bağlı istifadə olunan sözləri dinləmək və onları əzbərləmək tapşırılır. Sözlərin düzgün tələffüzünə, vurğuya diqqət yetirmələri xatırladılır.

c) Üçüncü dinləmədə isə mahnıdakı geyimləri öz geyimləri ilə uyğunlaşdırmaq söyləyilir. Məsələn, “köynək” sözü eşidildə şagirdlərdən köynəklərini işarə etmələri tələb olunur.

3. Qiymətləndirmə və Nəticə

- Əlaqə: Müəllim şagirdlərə onların iştirakı və öyrənmə prosesi ilə bağlı rəy verir.

- Dərslərin yekunlaşdırılması: Müəllim dərsləri yekunlaşdırır və şagirdlərə təşəkkür edərək dərsləri bitirir.

Bu plan şagirdlərə dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirmək və geyim lüğətini genişləndirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Audio autentik material kimi mahnıdan istifadə etməklə şagirdlərin geyimlə bağlı lüğəti əyləncəli və təsirli şəkildə mənimsəmələrinə imkan verir. Musiqinin ritmi və hərəkətlərin iştirakı öyrənmə prosesini daha effektiv edir. Qamariyahın təklif etdiyi kimi şagirdlərin autentik material olaraq obyektləri (bu situasiyada) geyim elementlərini sinfə gətirmələri onların tədris prosesinə daha maraqla yanaşmalarına səbəb olur.

 22.02.2024 tarixli dərslərin planı: (nəzarət sinfi üçün)

Dərs Planı: Geyim mövzusu

Dərsin məqsədi: Şagirdlərə geyim və geyim haqqında əsas anlayışları öyrənməyə və bu mövzuda ünsiyyət bacarıqlarını təkmilləşdirməyə imkan yaratmaq.

Materiallar:

- Qara lövhə və təbaşir
- Geyim haqqında mətn

Dərsin proseduru:

1. Giriş .:

- Şagirdlərə günün mövzusu və məqsədləri izah edilir: “Bu gün biz geyim haqqında əsas anlayışları öyrənəcəyik və bu mövzuda ünsiyyət bacarıqlarımızı təkmilləşdirəcəyik”.

2. Mövzu təqdimatı:

- Paltar və geyim haqqında əsas anlayışlar lövhədə qeyd edilir.
- Şagirdlərdən geyimlərin adları soruşulur. Yeni sözlərdən ibarət lüğət paylama kağızlarında şagirdlərə təqdim edilir.
- Sınıf üçün nümunə geyim mətninin audio versiyasından istifadə edilir.

3. Qrup işi :

- Şagirdlər 4-5 nəfərlik qruplara bölünür.
- Hər qrupa bir geyim növü verilir (məsələn, köynək, şalvar, ayaqqabı) və qruplardan həmin geyim növü haqqında hekayə və ya alış-veriş ssenarisi yaratmaq xahiş edilir.
- Qruplar arasında qarşılıqlı əlaqəni təmin etməyə və şagirdlərin bir-biri ilə ünsiyyət qurmasına şərait yaradılır.

4. Təqdimat və Qiymətləndirmə

- Hər qrup hazırladıkları hekayə mətnini sifə təqdim edir.
- Digər qrup üzvləri və müəllim təqdim olunan hekayə mətnini qiymətləndirir və rəy bildirir.
- Şagirdlərə geri-dönüş etmək və onlara təşəkkür etmək.

5. Nəticə və yekun

- Dərsin məqsədini təkrarlamaq və şagirdlərə günün vacib məqamlarını vurğulamaq.
- Növbəti dərs üçün şagirdlərə ev tapşırığını xatırlatmaq və ya lazımı məlumatları vermək.

Bu dərs planı şagird iştirakını təşviq edən interaktiv öyrənmə təcrübəsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Vizual materiallar, qrup işi və təqdimatlar şagirdlərə geyim mövzusunun başa düşməyə və ünsiyyət bacarıqlarını təkmilləşdirməyə məqsədlənmişdir.

12 fevral tarixində “Household chores” mövzusunda eksperiment sinfində keçirilən dərs planı aşağıdakı kimi qeyd edilmişdir. Əlavə etmək lazımdır ki, bu zaman şagirdlər fərdi deyil də, qrup şəklində fəaliyyətə cəlb olunublar.

Sınıf 4 qrupa bölünərək, ev işləri ilə əlaqədar hər qrupa bir tapşırıq verilmişdir. Hər bir qrupdakı şagirdlərin dil səviyyəsi qarışıq olmuş, hər səviyyədə şagird daxil edilmişdir.

Qrup işinin məqsədi ev işləri ilə əlaqədar lüğətin mənimsənilməsi və simulyasiyaların vasitəsilə onların kontekstdə istifadəsinə yönəlmişdir.

Qrup	Verilen İş	İstifadə olunan autentik materiallar
Qrup 1	Yemək hazırlama “Cooking rice”	Mövzuyla əlaqədar paylama kağızı
Qrup 1	Süfrəni qurma və yemək yemək	Mövzuyla əlaqədar paylama kağızı
Qrup 3	Süfrəni toplamaq	Mövzuyla əlaqədar paylama kağızı
Qrup 4	Qabları yumaq	Mövzuyla əlaqədar paylama kağızı

Cədvəl 10. Qrupların xüsusiyyətləri

1. **Qrup 1 (Power):** Şagirdlər onlara verilən paylama kağızlarındakı sözlər və onların kontekstdə istifadəsi ilə tanış olur. Şagirdlərə müəllim tərəfindən bilmədikləri sözlərin tərcüməsi deyilir. Növbəti olaraq, şagirdlər eyni sözlərdən istifadə edərək öz seçdikləri yeməyin hazırlanma prosedurlarını dəftərə qeyd edirlər. Təqdimat zamanı prosedurlar

şagirdlər tərəfindən şifahi olaraq səsləndirilir. İstifadə olunan paylama kağızı aşağıda qeyd olunmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, digər qrupların paylama kağızları əlavədə qeyd olunub.

24

Cooking Rice

Key Vocabulary

VERBS

boil
check
cook
decide
eat (ate)
get (got) rid of
heat
measure out
pour
pour off
rinse
start
turn down

NOUNS

cup
dirt
flame
husk
lid
minute
pot
rice
water

ADJECTIVES

clean
ready

For Special Attention

- You **measure out** an exact amount of something.
- A **husk** is the skin around a grain of rice.

- **be done** = be finished
Food that is done is fully cooked.

Paul measured out one cup of rice...

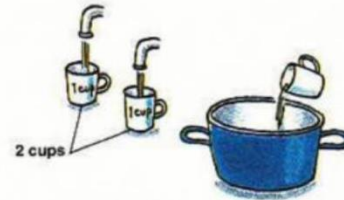
...and poured it into a pot.

To rinse the rice, he put some water in the pot.

He poured off the water to get rid of the dirt and husks.

Then he measured out two cups of clean water and poured it into the pot.

He put a lid on the pot...

...and heated the water.

When it started boiling, he turned down the flame.

Let's see if this is ready.

After about 15 minutes, he checked the rice.

Yep. Done!

He decided it was ready to eat.

2. Qrup 2 (Butterflies): Bu qrup süfrə qurma və yemək yemə fəaliyyəti ilə məşğul olur. Müəllim tərəfindən verilən paylama kağızları ilə tanış olan şagirdlər sözləri öz kontekslərində istifadə edərək, təqdimat üçün hazırlayırlar. Təqdimat şifahi şəkildə, şagirdlərin danışıq bacarıqlarının inkişafına fokuslanmışdır. (Paylama kağızı əlavədə qeyd olunub)

3. Qrup 3 (Spidermen): Bu qrup isə sonda süfrəni toplamaq ilə məşğul olur. Şagirdlər paylama kağızlarındakı sözlər ilə tanış olur və həmin sözləri eyni kontekstdə istifadə etməyə çalışırlar. Təqdimat şifahi şəkildə, şagirdlərin sinifdə “süfrə toplama” simulyasiyasını həyata keçirməklə və öyrəndikləri sözləri bu kontekstdə istifadə etməklə yekunlaşır.

4. Qrup 4 (Sun): Bu qrup isə qabları yumaqla məşğul olur. Paylama kağızları ilə tanış olan şagirdlər digər qruplarda olduğu kimi sinifdə “qabları yumaq” simulyasiyasını etməklə öyrəndikləri sözləri kontekstdə istifadə etməyə çalışırlar.

Qrup işləri zamanı müəllim şagirdləri qruplara ayırmaq, paylama kağızlarını paylamaq və təlimatları aydın şəkildə izah etməklə təşkilatçı, təlimçi rollarında çıxış edir. Proses zamanı müəllim davamlı olaraq sinifdə gəzir və qeydlər götürür. Şagirdlərə isə lazımı vaxtda kömək edərək qiymətləndirici, monitor və resurs rollarını öz üzərinə götürür.

2.5 Dataların analizi

Bu tədqiqatda məlumatların təhlili üçün kəmiyyət məlumat analizindən istifadə edilmişdir. Şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarında qruplar daxilində və qruplar arasında əhəmiyyətli fərqlər aşkar edilmişdir. Məlumatların toplanmasından sonra, tədqiqat suallarına cavab vermək üçün nəticələr və alətlər (eksperimentdən öncə və sonra həyata keçirilən test) təhlil edilmişdir.

Bu tədqiqatda hipotezlərin (fərziyyələr) formalaşdırılması aşağıdakı kimidir:

H0 (boş fərziyyə): Autentik materialdan istifadə edən şagirdlərlə, bu materialdan istifadə etməyən şagirdlər arasında əhəmiyyətli bal fərqi var.

Ha (alternativ fərziyyə): Autentik materialdan istifadə edən şagirdlərlə, bu materialdan istifadə etməyən şagirdlərin balları arasında heç bir fərq yoxdur.

Sinqhə (2006, s.224) görə, seçmə prosesi ilə əlaqədardır ki, bu da kiçik bir qrupun seçilməsi və araşdırılması yolu ilə daha böyük qrupun nümayəndəsi olmasının nəzərdə tutulduğu prosesdir. Bu təhlil bir neçə əsas məqamı əhatə edir:

a. *Normal paylanmanın qiymətləndirilməsi*: Tədqiqat məlumatlarının normal paylanmaya uyğun olub olmadığını müəyyən etmək üçün normal paylanma testi aparılır. Bu testi yerinə yetirmək üçün tədqiqatçı parametrik statistikanın üzvü olan Kolmoqorov-Smirnov testi kimi üsullardan istifadə edərək, məlumatların normal paylanma hipotezinə uyğun olub-olmadığını qiymətləndirməlidir. Bu qiymətləndirmədən sonra məlumatlar SPSS 16.0 kimi program təminatı ilə təhlil edilir.

H0: verilənlərin normal paylanması var.

H1: verilənlərin normal paylanması yoxdur.

Normallıq testinin qəbulu və ya rədd edilməsi üçün meyarlar aşağıdakılardır:

Sig < $\alpha = 0,05$ olduqda H0 rədd edilir.

Sig > $\alpha = 0,05$ olarsa, H1 qəbul edilir.

Yəni, p dəyərləri 0,05-dən çox olduğu halda, bu, məlumatların normal bir paylanma izlədiyini və qəbul edilə biləcəyini bildirir.

b. *Homojenlik testi*: Normallıq testi həyata keçirildikdən sonra məlumatların homojenliyini qiymətləndirilməyə davam edilir. Bu test nümunədən toplanan məlumatların homojenlik nümayiş etdirib-etmədiyini müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Bu işdə məlumatların homojenliyini qiymətləndirmək üçün SPSS programından istifadə edərək statistik təhlil aparılmışdır. Homojenlik testi Levene statistik testindən istifadə edir.

Homojenlik testi üçün hipotezlər aşağıdakılardır:

H0: Məlumatların fərqliliyi homojen deyil.

H1: Məlumatların fərqliliyi homojendir.

Homojenlik testi üçün qəbul və ya imtina meyarları aşağıdakılardır:

Əgər əhəmiyyət səviyyəsi (Sig.) > $\alpha = 0,05$ olarsa, H1 qəbul edilir.

Əhəmiyyət səviyyəsi (Sig.) < $\alpha = 0,05$ olarsa, H0 rədd edilir.

c. *Hipotez Testi*: Goddard və Melville (2006,s.69) deyirlər ki, hipotez testinin məqsədi yoxlana bilən dəyişənlər arasında əlaqəni proqnozlaşdırmaqdır. Yəni nümunə əsasında hesablanmış fərziyyə testi əhəmiyyətli əlaqənin göstəricisinin olub-olmadığını göstərir. Bu araşdırmada tədqiqatçı orijinal materiallardan istifadə edilən və edilməyən tələbələr arasında

hansı fərqlərin olduğunu öyrənmək istəyir. Bu fərqlər ehtimal ballarına (P) baxaraq müəyyən edilə bilər.

d. Qarşılaşdırılmış t testi bir-biri ilə əlaqəsi olmayan iki nümunə arasında orta ballardakı fərqi müqayisə etmək və ya müəyyən etmək üçün istifadə olunur. Bu test vasitəsilə müəyyən olunacaq ki, autentik materiallar şagirdlərin dinləmə bacarıqlarına pozitiv yönümdə təsir göstərir.

2.6 Eksperiment nəticələrinin təhlili

Kəmiyyət tədqiqat metodları

Bu bölmə (1) tədqiqatın nəticələrini və (2) şərhini təqdim edir. Nəticələr eksperiment qrupuna tətbiq edilən eksperimentdən sonra əldə edilən nəticələri ehtiva edir. Əlavə olaraq, tapıntılara autentik materiallardan istifadə etməklə öyrədilən dördüncü sinif şagirdləri ilə autentik materiallardan istifadə edilməyən şagirdlər arasında, onların dinləyib anlama nailiyyətlərində əhəmiyyətli fərq olub-olmadığını müəyyənləşdirən araşdırmanın nəticələri də daxil edilmişdir.

Bu bölmə eksperimental və nəzarət qruplarında şagirdlərə verilən həm sınaqdan əvvəl həm də sonrakı test ballarına diqqət yetirərək dinlədiyini anlama testinin nəticələrini araşdırır.

Eksperimentdən əvvəl həyata keçirilən test nəticələrinin yoxlanılması

Əvvəlcə SPSS-proqramından istifadə edərək siniflərin ilkin test nəticələri yoxlanılmışdır. Bu analiz ilkin test nəticələrinin nəzarət və eksperimental qruplar arasında oxşar olub olmadığını müəyyən etmək üçün aparılmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, eksperiment və nəzarət qrupları arasındakı test nəticələrinin bir-birinə yaxın olması mütləqdir.

Data Normallıq və Homojenlik Balları

Məlumatların təhlilinə başlamazdan əvvəl məlumatların homojenliyi və normallığı ölçülməlidir. Məlumatların homojenliyinin və normallığının müəyyən edilməsi prosesində:

Eksperimental və nəzarət siniflərinin ilkin test və yekun test məlumatlarının normal paylanma nəticəsi müəyyən edilir.

Eksperimental sinif və nəzarət sinif şagirdlərinin ilkin və son sınaq balları üçün normallıq testinin nəticələri aşağıdakı cədvəldə qeyd olunmuşdur.

Tests of Normality			
	Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig.
ilkin test 4B	.	2	.
	917	1	076
yekun test 4B	.	2	.
	914	1	065
ilkin test 4D	.	2	.
	904	1	052
yekun test 4D	.	2	.
	929	1	131

Cədvəl 11. Normal paylanma test nəticələri

Cədvəl 11-də, **Shapiro-Wilk** testinə uyğun olaraq, eksperimental və nəzarət siniflərinin sınaqdan əvvəlki ballarının normal paylanma testlərinin əhəmiyyətlik səviyyələri müvafiq olaraq 0,076(4^B) və 0,052(4^D) göstərilir. Testdə məlumatların normal paylanmasını göstərmək üçün əhəmiyyət səviyyələrinin ideal olaraq 0,05-dən yuxarı olması gözlənilir. Buna görə də, belə nəticəyə gəlmək olar ki, hər iki sinfin ilkin sınaq məlumatları normal paylanmaya uyğundur.

Eksperimental və nəzarət siniflərinin testdən sonrakı ballarının normal paylanma testlərinin əhəmiyyətlik səviyyələri müvafiq olaraq 0,065(4^B) və 0,131(4^D) olaraq müəyyən edilmişdir. Yəni də, əhəmiyyət səviyyələrinin 0,05-dən yuxarı olması tələbini nəzərə alaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, həm eksperimental, həm də nəzarət siniflərinin ilkin və sonrakı test məlumatları normal şəkildə paylanır.

Nəticə etibarlı ilə hər iki testdə əhəmiyyət səviyyələri 0,05-dən yuxarıdır və bu məlumatların normal paylandığını göstərir. Buna görə də, *H0* hipotezi rədd edilir və *H1* hipotezi qəbul edilir; yəni hər iki sinfin ilkin və son sınaq məlumatları normal şəkildə paylanır.

Homojenlik testi

Tədqiqatçı normallıq testini hesabladıqdan sonra hər bir sinif və hər bir test üçün homojenlik testini həyata keçirdi. Bu homojenlik testləri SPSS-nin *Levene* metodundan istifadə etməklə aparılmışdır. Levene cədvəlində Sig. Homojen şəkildə paylanmış verilənlərə

malik olmaq üçün dəyər 0,05-dən böyük olmalıdır. Məlumatların homojenliyi ilə bağlı nəticələr aşağıdakı kimi təqdim edilmişdir:

Test of Homogeneity of Variances					
		Levene	d	d	S
		Statistic	f1	f2	ig.
İlkin test	Based on Mean	2.877	1	4 1	. 097
	Based on Median	2.838	1	4 1	. 100
	Based on Median and with adjusted df	2.838	1	3 4.347	. 101
	Based on trimmed mean	2.796	1	4 1	. 102
Yekun test	Based on Mean	1.293	1	4 1	. 262
	Based on Median	.790	1	4 1	. 379
	Based on Median and with adjusted df	.790	1	2 9.783	. 381
	Based on trimmed mean	1.000	1	4 1	. 323

Cədvəl 12. Homojenlik testi nəticələri

Eksperimentdən öncə həyata keçirilən test

- Levene statistikasını müxtəlif ölçmə üsullarından asılı olaraq 2.796 ilə 2.877 arasında dəyişir.

- p-dəyərləri 0,097 ilə 0,102 arasında dəyişir.

Ön sınaq üçün Levene statistikasını və müxtəlif ölçmə üsullarına görə əldə edilən p-dəyərləri oxşardır. Bütün ölçmə üsullarında p-dəyərləri 0,05-dən böyük olduğu üçün qruplar arasında fərqlər homojen hesab edilə bilər.

Eksperimentdən sonra həyata keçirilən test

- Levene statistikası müxtəlif ölçmə üsullarından asılı olaraq 1.000 ilə 1.293 arasında dəyişir.

- p-dəyərləri 0,262 ilə 0,381 arasında dəyişir.

Yekun test üçün Levene statistikası və müxtəlif ölçmə üsullarına görə əldə edilən p-dəyərləri də oxşardır. Bütün ölçmə üsullarında p-dəyərləri 0,05-dən böyük olduğu üçün qruplar arasında fərqlər homojen hesab edilə bilər. *Buna görə də H0 hipotezi rədd edilir və H1 hipotezi qəbul edilir;*

Nəticə olaraq, həm ilkin, həm də sonrakı test üçün homojenlik testi nəticələrinə görə qruplar arasında fərqlər homojen hesab edilə bilər. Beləliklə, parametrik statistik testlərin təhlükəsiz şəkildə tətbiq oluna biləcəyi qənaətinə gəlmək olar.

Qarşılaşdırılmış t testi (paired sample test)

Bu tədqiqat Xarici dil öyrənən şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarına Autentik materiallardan istifadənin təsirini araşdırmışdır. Şagirdlərin dinləyib-anlama üzrə ilkin və sonrakı testlərdən əldə etdikləri ballar müqayisə edilib. Tədqiqat sualına cavab vermək üçün hər iki qrupun testdən sonrakı nəticələri və sınaqdan əvvəl nəticələri arasında əhəmiyyətli fərqləri araşdırmaq üçün təsviri təhlil və qoşalaşmış nümunə t-testindən (paired sample t testi) istifadə edilmişdir. Cədvəl 11 nəzarət və eksperiment qrupunun nəticələrini təqdim edir.

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	İlkin test4b	15.59	2 1	2.986	.652
	Yekun test4b	18.33	2 1	1.826	.398
Pair 2	İlkin test4d	15.31	2 1	2.9064 8	.63425
	Yekun test4d	21.09	2 1	2.7731 7	.60516

Cədvəl 13. Qarşılaşdırılmış t testi nəticələri

Ortalama balın 15.59-dan 18.33-ə yüksəlməsi nəzarət qrupunda olan şagirdlərin dinləyib-anlama ballarında əhəmiyyətli irəliləyiş olduğunu göstərir [$t=-2.741$, $p=0.001$]. Son test ballarında şagirdlərin nailiyyətləri arasında əhəmiyyətli fərqlər var ($p<.05$ səviyyəsində).

Eksperimental qrup üçün ortalama bal 15.31-dən 21.09 a yüksələrək daha nəzərəçarpan bir fərq nümayiş etdirmişdir [$t=-5.718$, $p=0.000$]. Hər iki qrupun nəticələri göstərir ki, materiallar, şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir.

P.dəyərləri aşağıdakı cədvəldə qeyd olunub.(sig.2tailed)

		Paired Differences					f	Sig. (2-tailed)
			Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference			
					Lower	Upper		
P a ir 1	İlkin test4b – yekun test 4b	1.619	1.910	.417	-2.488	-.750	0	.001
P a ir 2	İlkin test 4d -yekun test 4d	3.476	2.78602	.60796	-4.74437	-2.20801	0	.000

4^D sinifində autentik materiallardan istifadə şagirdlərin dinləmə bacarıqlarına 4^B sinfinə nisbətən daha böyük fərq ilə təsir etmişdir. Bu da onu göstərir ki, autentik materialların istifadəsi dərsliklərə nisbətən daha effektiv olmuşdur. Eksperimentdən sonra həyata keçirilən test nəticələrinin artması, autentik materialların təsirinin vacibliyini xüsusilə qeyd edir. Şagirdlər real həyatda dil istifadəsinə daha çox məruz qaldıqları üçün onların dinləmə bacarıqlarında nəzərəcarpacaq artım müşahidə olunur. Bu onu göstərir ki, autentik materialları ingilis dili öyrənən şagirdlərin dil bacarıqlarının təkmilləşdirilməsində effektiv vasitədir.

2.7 Keyfiyyət tədqiqatın nəticələri və təhlili

Yarı Strukturlaşdırılmış Müsahibə

Cross və Galletta (30) görə, yarı-strukturlaşdırılmış müsahibə xüsusi maraq sahələrinin tədqiqi üçün müəyyən edilmiş strukturu təmin edən və iştirakçılara tədqiqat mövzusunə uyğun əlavə məlumat verməyə imkan verən çevik yanaşma təklif edir. Bu üsul müstəqil məlumat toplama metodu kimi və ya digər məlumat toplama üsulları ilə birlikdə istifadə edilə bilər. Bu tədqiqatın kontekstində şagirdlərin ingilis dilini öyrənmə prosesində autentik materiallar ilə bağlı paylaşıqları fikirləri və perspektivləri daha da aydınlaşdırmaq üçün yarı strukturlaşdırılmış müsahibələrdən istifadə edilmişdir. Bu üsul tədqiqatçılara digər istifadə edilmiş metoddan əldə edilən nəticələrlə müqayisə oluna bilən məlumatları toplamaqda kömək edir.

Meyson (s.32) tərəfindən qeyd olunan bir neçə əsas xüsusiyyətə malikdir. Birincisi, iştirakçılar arasında dialoqu təşviq etməklə qarşılıqlı əlaqəni təmin edir. İkincisi, qeyri-rəsmi mühit təmin etməklə məlumat mübadiləsini asanlaşdırır. Üçüncüsü, bu cür söhbət yalnız hesabat verməklə məhdudlaşmır; məlumatın yenidən qurulmasına imkan verir.

Yarım-strukturlaşdırılmış müsahibə birinci, ikinci və üçüncü sinfin ingilis dili müəllimləri və hər sinifdən yeddi şagird ilə aparılmışdır. Müəllimlərə sorğuda istifadə olunan suallar ünvanlanmış, nəticələr bu şəkildə olmuşdur: Hər üç sinfin müəllimi autentik material ilə tanışdır və dərsliklərlə (Happy Campers) ilə yanaşı bu materiallardan davamlı olaraq istifadə edirlər. 1 və 2. sinif müəllimləri qeyd edirlər ki, şagirdlərin yaşlarını və maraqlarını nəzərə alaraq dərstdə daha çox autentik material kimi çizgi film və mahnılardan istifadə edirlər. İkinci sinif müəllimi Aysel müəllim qeyd edir: *Autentik materialları Cocomelon tv, Kids hut, Chuchu tv kimi saytlardan istifadə edərək əldə edirəm. Dərstdə əlavə vaxt qalan kimi şagirdlərlə bu saytların birindən çizgi filmi seçib izləyirik. Valideynlər də həmçinin həmin çizgi filmlərin şagirdlər tərəfindən çox sevildiyini bildirərək məndən həmin saytların siyahısını soruşurlar.* Üçüncü sinfin müəllimi İlkanə müəllim autentik materialların faydaları barədə fikrini bu şəkildə bildirir: *Nə zaman dərstdə mahnıdan istifadə etsəm, şagirdlər mahnıdakı sözləri və hərəkətləri təqlid edirlər və həmin sözləri uzun müddətli yadda saxlayıb nitqlərində istifadə edirlər. Həmçinin tənəffüsdə də həmin mahnını dinləmələri məni çox sevindirir.* Ziba müəllim həmçinin əlavə edir: *Bu materialları seçərkən şagirdlərin səviyyələrinə, maraqlarına uyğun materialı tapmaq olduqca yorucudur. Lakin şagirdlərin bu materiallarla qarşılaşdıqda sevinclərinə şahid olmaq bir müəllim kimi məni də sevindirir.* Ziba müəllim ilə həmfikir olan İlkanə müəllim autentik materialların mənfi cəhətlərinə isə

şagirdlər tərəfindən ciddi qəbul edilməməsini qeyd edir. Müəllimlərlə müsahibədən sonra şagirdlərin bu materiallarla bağlı təcrübələri haqqında fikirlərini daha dolğun şəkildə araşdırmaq və müəyyən etmək məqsədilə onlarla müshibə aparılmışdır. Müsahibə 5 sualdan ibarətdir:

✚ *Hansı növ dinləmə materiallarına üstünlük verirsiniz və niyə?*

Şagirdlərin bəziləri çizgi film, bəziləri isə mahnılar kimi gündəlik həyatla əlaqəli audio materialları dinləməyi üstün tutduqlarını qeyd etdilər. Xüsusilə, hərəkətli mahnılar şagirdlərin diqqətini cəlb edir və onların dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirir. Buna səbəb belə materiallarda gündəlik dildə və sosial həyat söhbətlərində istifadə olunan ifadələrin olmasıdır. Mahnılar ilə əlaqədar ikinci sinif şagirdi Fidan fikrini belə izah etdi: *İngilis dili dərslərində müəllim mahnıdan istifadə etdikdə və bizə ayağa qalxıb həm oxumağı, həm də hərəkətlər etməyi bildirəndə çox sevinirdim. Dərslərimiz son saatlarda olsa da, mahnılar bizi yormurdu.*

1.sinif şagirdi Uğur isə bildirir: *Mən mahnı dinləməyi və rəqs etməyi sevirəm. "Clap your hands" mahnısını dinləyərək clap sözünü öyrənmişəm. Evdə də balaca bacıma öyrətmişəm. Birlikdə oxuyuruq: If you are happy and you know it, clap your hands.*

Eksperimental sinif şagirdi Muhammed bildirir. *Ən sevdiyim çizgi filmləridir. Xüsusilə, Arturu izləmək məni çox sevindirir.*

✚ *Autentik materiallar sizi daha çox dinləməyə təşviq edirmi?*

İştirakçıların bir qismi autentik materialların onları daha çox dinləməyə təşviq etdiyini bildirir. Sosial həyatdan nümunələr təqdim etməsi şagirdlər üçün dil öyrənməni daha maraqlı və effektiv edir. Üçüncü sinif şagirdi Nəzrin fikrini bu şəkildə izah edir:

Caillou çizgi filminə həmişə evdə türk dilində baxırdım və sinifdə ilk dəfə Aysel müəllimə istifadə edəndə özümü evdəki kimi rahat hiss etmişdim. Artıq evə gedib türk dilində yox ingilis dilində baxmağa davam edirəm.

Onunla həmfikir olan dördüncü sinif şagirdi Mirsadiq isə əlavə edir: *Əvvəllər həmişə türk dilində çizgi filmlərinə baxırdım. İndi isə bacımla birlikdə ingiliscə olanlara baxırıq və bu anamı çox sevindirir.*

Birinci sinif şagirdi Hüseyin isə bu audio autentik materiallardan çətinliyinə görə şikayət edir: *Mən bunlardan heç nə anlaya bilmirəm. Anlamadığıma görə də özümü pis hiss edirəm. Zibə müəllimin qeyd etdiyinə əsasən, Hüseynin ingilis dili səviyyəsi yoldaşlarına görə*

nisbətən zəifdir. Bu bir sıra tədqiqatçıların autentik materialların yeni başlayanlar üçün çətinlik törədəcəyi fikrini təsdiqləyir.

Üçüncü sinif şagirdi Qamze bildirir: *Biz uşaq deyilik ki, çizgi filminə baxaq. Onunla həmfikir olan sinif yoldaşı Turan isə deyir. İlkanə müəllim nə vaxt çizgi filmi qoysa, elə bilirəm məktəbdə yox, evdəyəm.*

✚ Materialların hərtərəfli başa düşülməsi

Şagirdlərin heç biri autentik materialları tam başa düşmədiyini bildirdi. Xüsusilə, öncələr gündəlik danışq dilindən götürülmüş materialları heç cürə anlaya bilmədiklərini, lakin bu proses davam etdikcə isə yavaş yavaş anlamalarında inkişaf olduqlarını bildirdilər. Eksperimental sinif şagirdi Atilla bu mövzu ilə bağlı qeyd edir: *Əvvəllər çizgi filmlərini, mahnıları heç cür anlaya bilmirdim. Bu da məni məyus edirdi. Amma çoxlu çoxlu dinləmələrdən sonra sözləri, indi isə artıq sadə cümlələri anlaya bilirəm. Hər hansısa bir sözü anladığımda özümü çox xoşbəxt hiss edirəm. Duyğu isə bildirir: İlk dəfə bir videoya baxanda onu anlaya bilmirəm, amma müəllimədən videonu təkrar səsləndirməyi xahiş edəndə biraz yaxşı anlaya bilirəm.* Şagirdlərin bu fikirləri dinləmədə təkrarçılığın əhəmiyyətini vurğulayan bir sıra nəzəriyyəçiləri xatırladır.

✚ Autentik materialların yeni sözləri və anlayışları öyrənməyə yardım etməsi

Şagirdlər bildirdilər ki, sosial həyatdan videoları dinləmək, onlara yeni sözləri öyrənməyə kömək edir. Xüsusilə, autentik materiallarda təbii dildən istifadə yeni sözləri yadda saxlamağa kömək etdiyi bildirilir. Birinci sinif şagirdi Ayan deyir: *Caillou parkda olarkən istifadə etdiyi əşyaların adlarını çox yaxşı xatırlayıram: “slide, swing” Hər parka düşəndə həmin əşyaları görəndə yenidən təkrar edirəm.* Gülxar əlavə edir: *Paltarla əlaqədar videoya baxdıqdan sonra evdə hər kəsin paltarlarını ingiliscə deyirdim. Özümü çox yaxşı hiss edirdim.*

Coğrafiyanı sevən üçüncü sinif şagirdi İsak isə dərstdə istifadə edilən autentik materiallarla tanış olduqdan sonra müəllimindən coğrafiya ilə əlaqədar bu tərzdə videolar izləmək istədiyini bildirmişdi. Müəllimi tərəfindən ona “*Sid the science kid*” çizgi filmi tövsiyə edilmişdir. Bir müddət sonra İsakın çizgi filmi ilə əlaqədar geri dönüşləri bu şəkildə olmuşdur: *Müəllimə, tövsiyə etdiyiniz çizgi filmi tam anlamadığıma görə alt yazılardan istifadə edirəm. Göy qurşağı necə yaranır, asqırmağımızın səbəbini artıq öyrənmişəm. Asqırmaq ingilis dilində “sneeze”-dir. Evdə kimsə asqıranda ona artıq “Bless you” deyirəm.*

Əlavə olaraq, evdə Caillou çizgi filmini izləməyə davam edən Emil əlavə edir: *Müəllimə dünən qardaşımın Cailloun kölgəsi ilə əlaqədar bölümünü izlədim. Tək öyrəndiyim söz shadow sözü olsa da, kölgənin necə yarandığını öyrəndim. Daha sonra qardaşımın evdə biz də kölgə yaratdıq.*

✚ Autentik materiallarla işləyərkən qarşıya çıxan çətinliklər

Şagirdlərin bir qismi autentik materiallarla işləyərkən müəyyən çətinliklərlə üzləşdiklərini bildirdilər. Xüsusilə, sürətli danışığa görə danışılanların müəyyən bir qismini anlamadıqlarını qeyd etmişdirlər.

Xəyyam bildirir: *Bəzən o qədər tez danışurlar ki, sözləri ayrı-ayrılıqda tuta bilsəm də, ümumi cümləni anlaya bilmirəm.* Onunla həmfikir olan yoldaşı Murad da autentik materialları heç cürə anlaya bilmədiyini, sadəcə hərəkətlərə baxaraq anlamağa çalışdığını qeyd edir. Digər yoldaşlar isə autentik materiallara baxarkən alt yazıdan istifadə etdiklərini vurğulayırlar. (Ömər, Dilarə, Zeynəb)

Yekun olaraq, bu müsahibələr göstərir ki, şagirdlərin autentik materiallara qarşı münasibəti olduqca pozitiv yöndədir. Autentik materialların onların dinləmə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsində təsirli olduğunu düşünürlər. Xüsusilə, çizgi filmləri və mahnılar və digər sosial həyat materialları onların dinləməyə marağını artırır. Həmçinin, bildirilir ki, autentik materiallar yeni sözləri öyrənməyə kömək edir. Bununla belə, materialların mürəkkəbliyi və bəzi çətinliklərin öhdəsindən gəlmək zərurəti də vurğulanır.

NƏTİCƏ

Bu tədqiqatın məqsədi dil öyrənmə zamanı autentik və autentik olmayan materiallardan istifadə edərək orta məktəb şagirdlərinin dinləmə bacarığının inkişaf edib-etmədiyini müəyyənləşdirmək olmuşdur. *Tədqiqat çərçivəsində Bakıda yerləşən özəl məktəblərin birində 2 sinif ilə eksperiment tədqiqat metodundan istifadə edilmişdir. Əlavə olaraq üç ingilis dili müəllimi və 25 şagird ilə müsahibə aparılmış, 111 müəllim ilə də autentik materiallar ilə əlaqədar Google Form vasitəsilə sorğu da keçirilmişdir.* Bu kontekstdə orta məktəb müəllimlərinin autentik tədris materiallarına münasibəti haqqında dolğun məlumatlar əldə edilmişdir.

Tədqiqatın aparılması zamanı qarşıya qoyduğu məqsəd və vəzifələrin hər birinin reallaşdırılmasına nail olmuşdur. Tədqiqat işində əldə olunan nəticələri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Tədqiqat üçün iştirakçılar seçilən zaman yaş xüsusiyyətləri, intellektual səviyyə nəzərə alınmalıdır. Müəllif tədqiqat zamanı ümumilikdə, 2 sinif və 42 şagird iştirak etmişdir. Siniflərin eksperimentdən əvvəl həyata keçirilən test nəticələri arasında fərq çox az olduğuna görə, təsadüfi yolla 4D sinfi eksperimental qrup (21 şagird) və 4 B sinfi isə nəzarət qrupu kimi müəyyən olunmuşdur. (21 şagird). Eksperimental qrup autentik materiallardan, nəzarət qrupu isə autentik olmayan materiallardan istifadə etmişdir.
2. Autentik materiallar seçilərkən müəllim digər müəllim yoldaşları ilə məsləhətləşmiş və əvvəlki tədqiqatlardan faydalanmışdır. Eksperimental qrup üçün çizgi filmlər, mahnılar, podkastlar kimi autentik materiallar seçilmişdir. Nəzarət qrupu üçün dərsliklərdən götürülmüş dinləmə parçaları istifadə edilmişdir.
3. Eksperimentdən öncə həyata keçirilən testin nəticələri göstərdi ki, hər iki qrup ilkin mərhələdə oxşar dinləmə bacarıqlarına malikdir. Eksperimental qrupun orta balı $M=15,35$, nəzarət qrupunun orta balı $M=15,59$ şəkildə olmuşdur.
4. Hər iki qrupa 8 həftə ərzində həftədə 4 dəfə olmaqla ingilis dili dərsləri tədris edildi. Eksperimental qrup autentik materiallarla, nəzarət qrupu isə dərsliklərlə işləmişdir. Təlim boyu şagirdlərin motivasiyası və iştirakı müşahidə olunub.
5. Eksperimentdən sonra həyata keçirilən test nəticələri eksperimental qrupun dinləmə bacarıqlarının əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdığını göstərdi. Eksperimental qrupun orta balı 21,09-a (15,35-dən) yüksəlmiş halda, nəzarət qrupunun orta balı daha az fərqlə yüksələrək 18,33-ə (15,59-dan) qalxıb.

6. Statistik təhlillər göstərdi ki, autentik materialların dinləmə bacarıqlarına təsiri əhəmiyyətli olub. T-test nəticələrinə görə, eksperimental qrup və nəzarət qrupu arasındakı fərq $p < 0.05$ səviyyəsində əhəmiyyətli olmuşdur.
7. Müsahibə nəticələri göstərdi ki, şagirdlər autentik materialları dərslərə nisbətən daha maraqlı və həvəsləndirici hesab edirlər. Şagirdlər ənənəvi dərslərlə müqayisədə autentik materiallarla dərs keçdikləri üçün daha müsbət öyrənmə təcrübəsi əldə edilmişdir. Bundan əlavə, müəyyən edilmişdir ki, eksperimental qrupdakı və digər sinifdəki şagirdlər autentik materiallarla dərs keçdikləri müddətdə İngilis dili fənninə daha çox maraq göstərmiş və öyrənmə motivasiyaları artmışdır. Beləliklə, autentik dinləmə materiallarının dinləyib-anlama bacarıqlarına müsbət təsiri sübuta yetirilmişdir.

Müəllimlərlə keçirilən sorğu nəticələri göstərir ki, müəllimlərin autentik materiallara münasibəti dərslərə nisbətən daha müsbətdir. Bununla belə, mövcud dərslərə müsbət münasibət də müəyyən edilib. Müəllimlərin autentik materiallardan istifadəsinə təsir edən amillər baxımından real dilə məruz qalma, motivasiyasına təsir etmə, ünsiyyətçilik və şagirdlərin ehtiyaclarına uyğunluq kimi amillərin vacib olduğu aşkar edilmişdir. Müəllimlərin bu müsbət münasibəti bir çox tədqiqatın nəticələrinə uyğun gəlmişdir.

Qeyd edilməlidir ki, sorğuda iştirak edən müəllimlərin başlanğıc səviyyəli şagirdlərlə autentik materiallardan istifadə etməyin daha məqsədəuyğun olduğu fikri ədəbiyyatda bəzi müəllimlərlə eynilik təşkil etsə də, bəzi tədqiqat nəticələrinə uyğun gəlmir. (Akbari və Razavi, 2016; Almusallam, 2015; Belaid və Murray, 2015; Soliman, 2013, S.Shepherd,2020) Quariento və Morley (International Journal of English Language Teaching jurnalında, dekabr 2019-cu il tarixdə qeyd edildiyi kimi) etiraf edirlər ki, daha aşağı səviyyədə autentik materiallardan istifadə bəzən dilin leksik elementləri və strukturları ilə tanış olmadıqları üçün şagirdlərin demotivasiyasına və məyusluğuna səbəb ola bilər. Bundan əlavə, yeni başlayan şagirdlərə dərs deyən müəllimlər autentik materialları şagirdlərinin qabiliyyətlərinə uyğunlaşdırmaqda çətinlik çəkə bilər, bu da xeyli hazırlıq vaxtı tələb edir.

Nəhayət, şagirdlər pedaqoji dəstəkdən faydalanırlar ki, bu da xüsusilə dinləmə fəaliyyətlərində və bədii mətnlərlə qarşılaşdıqda müxtəlif işarələrin, o cümlədən eşitmə, vizual və yazılı dil dəstəyini ehtiva edir. Autentik materiallardan istifadə şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını təkmilləşdirməklə yanaşı, onların motivasiyasını və dərstdə iştirakını da artırdı.

Bu nəticələr göstərir ki, autentik materiallar ingilis dili siniflərində şagirdlərin dinləmə bacarığının inkişafı üçün effektiv vasitədir.

Təkliflər

Bu tədqiqatda aparılan sorğular, testlər və yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr autentik materiallardan istifadənin dinləmə bacarığına təsirini və müəllimlərin materiallara qarşı münasibətini daha yaxşı başa düşməyə imkan verir. Əldə edilən nəticələrin gələcək ingilis dili müəllimlərinə material seçərkən kömək edəcəyi gözlənilir. İkincisi, ümid edilir ki, bu tədqiqatın nəticələri Azərbaycan kontekstində ingilis dilinin tədrisini daha effektiv edən daha uyğun məzmunun saxlanması kömək edəcək.

Bu araşdırmanın nəticələrinə əsasən Azərbaycanı Elm və Təhsil Nazirliyinə kurslarda materialların effektivliyini artırmaq üçün bəzi təkliflər verilə bilər.

1. İngilis dili dərsliklərinə autentik materialların daxil edilməsi: Sorğu zamanı müəllimlər bildirdilər ki, autentik materialları seçmək olduqca yorucu və vaxt aparan prosesdir. Bu problemi aradan qaldırmaq adına müəllimlərə dərsliklərdə keçirilən mövzuya uyğun autentik materialların siyahısının təqdim edilməsi təklif edilir.
2. Autentik materiallar şagirdlərin maraqlarını, ehtiyaclarını qarşılamadıqda öyrənmə prosesinə olduqca mənfi təsir göstərməkdədir. Materialların düzgün seçimi ilə əlaqədar müəllimlərin təlimlərə cəlb edilməsi tövsiyə olunur.
3. Autentik materiallar çizgi filmləri, mahnılar kimi pedaqoji məqsəd daşımayan materialları ehtiva etdiyi üçün valideynlər və şagirdlər tərəfindən ciddi qəbul olunmaya bilər. Tədqiqat zamanı tədqiqatçı-müəllim bu problem ilə bilavasitə üzləşmişdir. Bu problemi aradan qaldırmaq adına məktəblərdə valideynləri məlumatlandırmaq üçün görüşlərin təşkili təklif olunur.
4. Qrammatik mövzuların, lüğətin tədrisinin ənənəvi metodlarla deyil, autentik materiallar vasitəsilə keçirilməsi təklif olunur. Xüsusilə, az yaşlı şagirdlər üçün maraqlı olan çizgi filmləri qrammatik mövzuların möhkəmləndirilməsində, lüğətin mənimsənilməsində effektiv ola bilər.
5. “İngilis dili müəllimliyi” ixtisasında təhsil alan tələbələrin autentik materiallar haqqında kifayət qədər məlumatlı olmaları üçün dərslər proqramlarına bu mövzunun daxil edilməsi təklif edilir.

6. Bölgələrdəki məktəblərin texnoloji avadanlıqlarla təchiz olunmaması həmin məktəblərdə fəaliyyət göstərən müəllimlərin autentik materiallara əlçatanlığını çətinləşdirir. Bu problemi aradan qaldırmaq adına müəllimlər autentik-audio materialların səs yazısının olduğu qurğularla (planşetlər və.s) təchiz edilə bilər.

Məhdudiyyətlər və Təvsiyələr

Bu tədqiqat üçün məlumatlar yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr, sorğular və testlər vasitəsilə toplansa da, tədqiqatın bəzi məhdudiyyətləri vardır. Əvvəla, nümunə kütləsinin ölçüsü bu tədqiqatın nəticələrinin ümumiləşdirilməsinə mane olan bir məhdudiyyətdir. Tədqiqat yalnız Azərbaycanın özəl liseylərin birində, 42 şagirdlə aparılmışdır. Bununla belə, Azərbaycanda fərqli olan müxtəlif tipli liseylər və məktəblər var.

İkinci məhdudiyyət məlumatların toplanma vaxtı ilə əlaqədardır. Sınıfdə aparılan eksperimentin nəticələri vaxtla əlaqədar olaraq daha dərin nəticələr verə bilərdi. Lakin vaxt məhdudiyyətinə görə sınıfdə eksperimentin daha uzun müddət həyata keçirilməsi mümkün olmadı. Həmçinin vaxt məhdudiyyətinə görə daha az şagirdlə və müəllimlə müsahibə aparılmışdır.

Yekun olaraq qeyd edilməlidir ki, materiallar ingilis dilinin öyrənilməsində, şagirdlərin dinləmə bacarıqlarının inkişafında mühüm yer tutur və ən effektiv materialların seçilməsi müəllimlərin peşəkarlığından asılıdır. Buna görə də, bu tədqiqat autentik və autentik olmayan materialların şagirdlərin dinləmə bacarıqlarına təsirini və bu materiallardan istifadəyə qarşı şagirdlərin, müəllimlərin münasibətini öyrənmək üçün aparılmışdır. Gələcək tədqiqatlar bu sahədə daha əhatəli və ətraflı təhlillər təqdim etməklə ingilis dilinin tədrisi sahəsində daha effektiv strategiyaların işlənilib hazırlanmasına töhfə verə bilər.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. 19 iyun 2009-cu il tarixli Təhsil haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU 11.1.1 maddəsi.
2. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın həyata keçirilməsi ilə bağlı Fəaliyyət Planı”nın təsdiq edilməsi haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI (19 yanvar 2015).
3. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİ ÜÇÜN XARİCİ DİL FƏNNİ ÜZRƏ TƏHSİL PROQRAMI (KURİKULUMU) (I-XI siniflər), Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu.
4. Akbari Omid və Razavi Azam. (2016). Using authentic materials in the foreign language classrooms: Teachers’ perspectives in EFL classes, *International Journal of Research Studies in Education*, 2016 April, Volume 5 Number 2, 105-116.
5. Alderson, J.C. (2000) *Assessing Reading*. Cambridge University Press, Cambridge.
6. Alex C. (2023) Advantages and disadvantages of using authentic texts in class, TEFL article.
7. Aliye Erdem. (2013) *Journal of Education and Future*, The Constructivist Approach in Education. issue: 3, 61-77.
8. Allwright R. L.(1981) “What Do We Want Teaching Materials for?”, *ELT Journal*, Vol. 1, 5-18.
9. Apsari, Y. (2014). The Use of Authentic Materials in Teaching Reading Comprehension. *ELTIN Journal*, 88-94.
10. Gail K.Oura. (2020) *Authentic Task-Based Materials: Bringing the Real World Into the Classroom*, 71-73
11. Bachman, L.F. və Palmer, A.S. (1996) *Language Testing in Practice: Designing and developing Useful Language Tests*. Oxford University Press, Oxford.
12. Baniabdelrahman, Abdallah. (2006). The Effect of Using Authentic English Language Materials on EFL Students’ Achievement in Reading Comprehension. *Journal of Education and Psychological Sciences*. 7. 8-21.
13. Berardo, S. A. (2006), The Use of Authentic Materials in the Teaching of Reading, *The Reading Matrix*, volume 6, number 2, p: 62 from the website: www.readingmatrix.com/articles/berardo/articles.pdf, accessed on 04.05.2013

14. Brosnan, D., Brown, K. və Hood, S. (1984). Reading in Context. Adelaide: National Curriculum Resource Centre, 76-85
15. Broughton, G., Brumfit, C., Flavell, R., Hill, P., and Pincas, A. (2003). Teaching English as a foreign language. (2nd Edition). London and New York: Routledge.
16. Brown, D.(2001), Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy, Addison Wesley Longman, New York.
17. Brown, H. Douglas. (1999). New vistas: An interactive course in English. White Plains, NY: Pearson Education.
18. Cənubi Koreya Təhsil Nazirliyinin məktəblər üçün ingilis dili fənn kurikulumu (<http://www.koreaneducentreinuk.org/wp-content/uploads/2021/02/The-National-Curriculum-for-the-Primary-and-Secondary-Schools-2015.pdf>).
19. Cook, V. (1981). Using authentic material in the language classroom. *Modern English Teacher*, 9(14), 3-7.
20. Cunningsworth, A. (1995). Choosing your coursebook. Oxford: Heinemann.
21. Çin Təhsil Nazirliyinin ibtidai və orta təhsil üçün ingilis dili fənn kurikulumu.
22. Damayanti, D., Fauzi, A., və Inayati, A.M. (2018). Learning Materials: The “Nucleus” of Language Teaching. *Journal of English Education*, 3(1, May), 1-8.
23. Davies, P. Və Pearse, E. (2000). Success in English Teaching. Oxford University Press.
24. Dewi, Resti. (2018). Utilizing Authentic Materials on Students’ Listening Comprehension: Does it have Any Influence?. *Advances in Language and Literary Studies*. 59-70
25. Doff, A. (2007). Teach English: A training course for teachers (20th Edition). New York: Cambridge University Press, 15-20
26. Fitri Puspita Sari, Gusti Nur Hafifah, Linda Mayasari.(November 2020) The use of authentic material in teaching reading descriptive text: review of literature, *Academic Journal PERSPECTIVE: Language, Education and Literature*, Vol 8 2, 122-134.
27. Funda GÖKDEMİR (2014). EFL instructors' perceptions about authentic materials in English language teaching, 10-15.
28. F.Əhmədov, İ.Seyfullayev, O.Quliyev, A.Məmmədov. (2023) Tədqiqat metodları. Dərslik. Bakı,
29. Galletta, A. Və Cross, W.E. Jr. (2013). Mastering the semi-structured interview and beyond: From research design to analysis and publication. 25-30.

30. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
31. Gebhard, Jerry. (2006). *Teaching English as a foreign or second language: A teacher self-development and methodology guide*,65-70
32. Ghaderpanahi, Leila. (2012). Using Authentic Aural Materials to Develop Listening Comprehension in the EFL Classroom. *English Language Teaching*. 5-10
33. Gibbons, Pauline.(2017) *Scaffolding language, scaffolding learning: teaching English language learners in the mainstream classroom / Pauline Gibbons. — Second edition*.
34. Gillet, A. (1982). *Reading and Communication: Using Authentic Materials*. *World Language English*, 200-201.
35. Gilmore, A.(2007) “Authentic Materials and Authenticity in Foreign Language Learning”, *Language Teaching*, Vol. 40, (2007), 97-118.
36. Gosiewska, B. (2021). Are textbooks enough? Alternative ways of teaching English to adult and adolescent groups of English learners. *International Journal of Educational Spectrum*, 3(2), 176-192. <https://doi.org/10.47806/iiesacademic.958379>.
37. Guariento, W., and Morley, J. (October, 2001).., “Text and Task Authenticity in the EFL Classroom”, *ELT Journal*, Vol. 55, No. 4, 15-17
38. Guo, Michelle Siao-cing. (2012). Using Authentic Materials for Extensive Reading to Promote English Proficiency. *English Language Teaching*. 5. 10.5539/elt.v5n8p196.
39. Hadley, A. (2001). *Teaching language in context (3rd ed.)*. Boston: Thomson Heinle Press.
40. Hamouda, Arafat. (2011). A Study of Students and Teachers' Preferences and Attitudes towards Correction of Classroom Written Errors in Saudi EFL Context. *English Language Teaching*. 4.
41. Harmer, J. (2015). *The practice of English language teaching*. London: Pearson.
42. Harmer, J. (1991). *The Practice of English Language Teaching*. Longman, London.
43. Jusoh, Juhari Sham. (2016). Using authentic reading materials to improve students' vocabulary acquisition. 7-10.
44. Kaltseis, Magdalena. (2021). Is Authentic Equal to Motivating? Authenticity and Motivation in Second Language Education. 22-25.
45. Katarzyna Chmielowiec.(2009) *Integrating Authentic Visual Materials in Developing Speaking Skills within Communicative Language Teaching*, Lublin

46. Kessler, Greg (2018). Technology and the future of language teaching. *Foreign Language Annals*. 51.
47. Kim, Joochan. (2000). The relation among fit, informativeness, and time perception. *Journal of Marketing Communications*. 6. 10.1080/135272600750036364.
48. Krashen, S. (1989). *Language Acquisition and Language Education*. Prentice Hall International.
49. Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. New York: Longman.
50. Krashen, Stephen. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. 10.2307/3586656.
51. Kuhiwczak, Piotr. (2020). Authenticity in the Language Classroom. 5-12.
52. Lazar, G. (1993). *Literature and Language Teaching: A guide for teachers and trainers*. Cambridge University Press, Cambridge.
53. Baylarova Leyla.(2023) Baku Slavic University “Review of modern educational materials in the context of developing linguistic and cultural competence at the initial stage of learning the german language” Qədim diyar Beynəlxalq onlayn elmi jurnal. İmpakt Faktor: 1.028. 2023 / Cild: 5 Sayı: 12 / 84-88
54. Lee, W. (1995). Authenticity revisited: Text authenticity and learner authenticity. *ELT Journal*, 49(4), 323-328.
55. Little, D., Devitt, S. və Singleton, D. (1988). *Authentic texts in foreign language teaching: Theory and practice*. Dublin: Authentik.
56. Liu, J. (2016). Role of teachers in motivation of learners in learning English as a foreign language. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*. 3(1), 168-171.
57. Lu, Z., Hou, L., və Huang, X. (2010). A research on a student-centered teaching model in an ICT-based English audio-video speaking class. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*, 6(3), 101-123.
58. Martinez, A. G. (2002). Authentic materials: An overview. *Free resources for teachers and students of English, Karen's Linguistic Issues*.
59. Ma, Y.(2005) “Authentic Materials in the Course of Interpretation”, *US-China Foreign Language*, Vol. 3, No.11, 69-74.

60. Magaldi, D., Berler, M. (2020). Semi-structured Interviews. In: Zeigler-Hill, V., Shackelford, T.K. (eds) *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer.
61. Maroko, Geoffrey. (2021). The authentic materials approach in the teaching of functional writing in the classroom.
62. Nuthall, Graham. (2007). *The hidden lives of learners* / Graham Nuthall. xii, 206.
63. Nunan, David. (2003). The Impact of English as a Global Language on Educational Policies and Practices in the Asia-Pacific Region. *TESOL Quarterly*. 37. 589-613.
64. Peacock, Matthew. (1997). The Effect of Authentic Materials on the Motivation of EFL Learners. *ELT Journal*. 51. 144-156.
65. Marzban, A., və Davaji, S. (2015). The effect of authentic texts on motivation and reading comprehension of EFL students at intermediate level of proficiency. "Theory and Practice in Language Studies", 5 (1), 85-90.
66. McCoy, P. (2009). Using authentic materials: Keeping it real. Retrieved November 21, 2010, from http://www.tht-japan.org/proceedings/2009/16-28_p_mccoy.pdf
67. Melvin, B. S., və Stout, D. F. (1987). *Motivating learners through authentic materials. Interactive language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
68. Mendelsohn, D. J. (2006). Learning how to listen using learning strategies. In E. Useo-Juan & A. Martinez-Flor (Eds.), "Current trends in the development and teaching of the four skills".
69. Meydan, H. (2018). Anlamlı öğrenme öz-farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi. "Değerler Eğitimi Dergisi", 16*(36), 95-118.
70. Mitchell, R. (2003). The communicative approach to language teaching: An introduction. In A. Swarbrick (Ed.), "Teaching modern languages" London: Routledge. 33-43.
71. Mohammed, N. M. (2019). Effects of vocabulary knowledge on reading comprehension. "International Journal of English Literature and Culture"(5), 85-91.
72. Molenda, M., və Dawson, K. (2003). *Cone of experience*.
73. Nation, I. S. P., və Newton, J. (2009). "Teaching ESL/EFL listening and speaking". New York: Routledge.
74. Nunan, D. (1988). "The learner-centred curriculum: A study in second language teaching". Cambridge: Cambridge University Press.

75. Oğuz, A., və Bahar, H. (2008). The importance of using authentic materials in prospective foreign language teacher training. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 5(4), 328-336.
76. Osada, N. (2004). Listening comprehension research: A brief review of the past thirty years. *Dialogue*, 3, 53-66.
77. Otajonova, S. S. (2024). Incorporating authentic materials in ESL curriculum: Enhancing language learning.
78. Pae, K. H. (2012). "A model for receptive and expressive modalities in adult English learners' academic L2 skills". USA: Pearson.
79. Mehbalıyeva, P. Z. (2020.). The importance of using authentic materials in English teaching. "Qədim Diyar". 29-33
80. Peacock, M. (1997). The effect of authentic materials on the motivation of EFL learners. "ELT Journal, 51"(2), 144-156.
81. Polat, M., və Erişti, B. (2019). The effects of authentic video materials on foreign language listening skill development and listening anxiety at different levels of English proficiency. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 6(1), 135-154.
82. Polio, C. (2014). Using authentic materials in the beginning.
83. Pourhosein Gilakjani, A. (2012). The significance of pronunciation in English language teaching. *English Language Teaching*, 5(4), 96.
84. Yusifoğlu, R. (2021, April 3). *Semiotika nəzəriyyəsi*.
85. Rao, P. S. (2019). The effective use of authentic materials in the English language classrooms. *Shanlax International Journal of Arts, Science and Humanities*, 7(1), 1-8
86. Al Azri, R. H., və Al-Rashdi, M. H. (2014). The effect of using authentic materials in teaching. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 3(10), 252-254.
87. Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
88. Refai, M. (2018). Using authentic listening materials in EFL classroom: Students' perceptions in Indonesian context. *Premise: Journal of English Education*, 7(1), 22.
89. Richards, J. C. (2001). *Curriculum development in language teaching*. Cambridge University Press.
90. Richards, J. C., və Schmidt, R. W. (2011). *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics*, London: Pearson Education, 35-52

91. Richards, J. C. (2001). Curriculum development in language teaching. Cambridge University Press.110-150
92. Richards, J. C. (2005). Communicative language teaching today. Cambridge University Press.52-75
93. Gower, R., Walters, S., və Phillips, D. (1995). Teaching practice handbook (2nd ed.). Heinemann.
94. Rogers, C., və Medley, F. (1988). Language with a purpose: Using authentic materials in the foreign language classroom. *Foreign Language Annals*, 21(5), 467-478.
95. Rost, M., və Candlin, C. (2014). Listening in language learning. Routledge.
96. Walke, R. (2014). Language and learning development for transnational students. HERDSA Guide.
97. Sharipova, S., Ziyaboyeva, S., və Kazakova, M. (2019). The role of authentic materials in the development of professional competences. *Think India Journal*, 22(14), Namangan State University.
98. Al-Omari, S. (2009). Authentic materials: Towards a rational selection and effective implementation. Department of English Language, College of Arts and Humanities, Mohamed Khidir University - Biskra (Algeria), 15-17.
99. Sherman, J. (2003). Using authentic video in the language classroom. Cambridge University Press.15-20
100. Ministry of Education, Singapore. (2020). English language syllabus for primary and secondary education. Retrieved from [https://www.moe.gov.sg/-/media/files/secondary/syllabuses/eng/sec_exp-na_els-2020_syllabus-\(1\).pdf](https://www.moe.gov.sg/-/media/files/secondary/syllabuses/eng/sec_exp-na_els-2020_syllabus-(1).pdf)
101. Spelleri, M. (2002). From lessons to life: Authentic materials bridge the gap. *ESL Magazine*, 5(2), 16-18.
102. Krashen, S. D. (1987). Principles and practice in second language acquisition. Prentice Hall International.
103. Süleymanova, A. (2023). Pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyalarının mərhələli təşkilinin yeni modeli və əldə edilmiş nəticələr. *Azərbaycan Məktəbi*, 1(702), 29–40.
104. Süleymanova, A.Y. (2014). “Ədəbiyyat dərslərində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə”, *Metodik vəsait*, Bakı, 127.

105. Şaraplı, O. (2011). The Use Of Authentic Materials In The Second Language Classrooms: Advantages And Disadvantages. *Dil Dergisi(154)*, 37-43.
https://doi.org/10.1501/Dilder_0000000160
106. Temizyürek, F., və Birinci, F. G. (2016). Yabancı Dil Öğretiminde Otantik Materyal Kullanımı (Using Authentic Materials in Foreign Language Teaching) Doi: 10.14686/buefad.v5i1.5000158999. Bartın University Journal of Faculty of Education, 5(1), 54-62. <https://doi.org/10.14686/buefad.v5i1.5000158999>
107. Tevdovska, E.(2018) Authentic Materials Vs Textbooks in ESP (English for Specific Purposes). The Journal of Languages for Specific Purposes (JLSP).
108. Thanajaro, M. (2000). Using authentic materials to develop listening comprehension in the English as a foreign language classroom. Unpublished Doctoral dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia
109. Tomlinson, B., və Masuhara, H. (2018). The Complete Guide to the Theory and Practice of Materials Development for Language Teaching. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell.
110. Umirova, D. (2020). Authenticity and Authentic Materials: History and Present. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8, 129-
111. Ur, P. (1996). *A Course in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press (107-150)
112. Ümumi Avropa istinad çərçivəsi <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions>)
113. Varmış Kılıç, Z., və Genç İltar, B. (2016). The effect of authentic materials on 12th grade students' attitudes in EFL Classes. *ELT Research Journal*, 4(1), 2-15.
114. Watthanaboon, S. (2017). Adapting Reading Strategies through Authentic Materials in EFL Classroom. *International Conference on Language, Education and Innovation*, 33-37.
115. Yeşilbursa, Amanda və Cephe, Paşa. (2006). The language learning strategies of Turkish university students. *Education and Science Eğitim ve Bilim*, 31 (139), 80-85.. 31. 80-85.
116. Əliyev Yusif.(2015) “Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 2015
117. Qəhrəmanova Zəhra (2019) İngilis dilinin tədrisində filmlərdən istifadəyə dair bəzi tövsiyələr *Dil və ədəbiyyat*, IX cild, №4, 101

ƏLAVƏLƏR

Xülasə

İnsanın kommunikativ bacarığı zamanı dinləmə qabiliyyəti vacib amil hesab olunur. Gündəlik ünsiyyətində və təhsil prosesində dinləmə mühüm rol oynayan dil bacarıqlarından biridir. Dil fənlərinin (Azərbaycan dili, rus dili, İngilis dili) tədrisində dinləmə bacarıqlarının inkişafına xüsusi yer verilməlidir. Buna baxmayaraq, dil fənlərinin tədrisində dinləmə bacarıqlarının inkişafında çox az tapşırıqlardan istifadə edilir.

Tədqiqat işində dil öyrənən şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün autentik materialların tətbiqi yolları, qarşılaşan problemlər, təlim keyfiyyətinə təsiri tədqiq olunmuşdur. Tədqiqatın əsas məqsədi də ingilis dilini ikinci dil kimi öyrənən şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarına autentik materialların təsirini araşdırmaqdır. Tədqiqatın məqsədindən irəli gələrək Bakı şəhərində yerləşən özəl məktəblərdən birində eksperiment aparılmış və yarı-strukturlaşdırılmış müsahibələrdən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın iştirakçıları olaraq, 4^B sinfi nəzarət, 4^D sinfi isə eksperimental sinif kimi təyin edilmişdir. Hər sinif 7 qız və 14 oğlan olmaqla 21 şagirddən ibarətdir. Eksperimentin gedişindən asılı olaraq, hər üç mərhələ (məüyyənləşdirici, öyrədici, yoxlayıcı) uğurla həyata keçirilmişdir. Eksperimentin həm birinci, həm də üçüncü mərhələsi zamanı hər 2 sinfin şagirdlərinə testlər təqdim edilmiş, orta ballar müqayisə edilərək yekun nəticə əldə edilmişdir.

Nəzarət sinfi ilə müqayisədə eksperiment sinfin yekun test nəticələri ilə (21.09) ilkin test nəticələri arasındakı fərq daha çox olmuşdur. Bu onu göstərir ki, şagirdlərin dinləyib-anlama bacarıqlarının təkmilləşdirilməsində autentik materialların istifadəsi dərslərlərin istifadəsindən daha əhəmiyyətli təsir göstərir. Aparılmış müsahibələrin təhlili göstərir ki, autentik materiallar şagirdlərin dildən istifadə motivasiyanın yüksəlməsinə kömək edir.

Açar sözlər: *autentik materiallar, dinləyib-anlama bacarığı, ingilis dili, çizgi filmlər, mahnılar.*

Abstract

This study was designed to investigate the effects of the use of authentic materials in teaching listening to the students of one of the high schools in Baku, Azerbaijan. The goal was to find out whether students who used authentic materials in their listening class would get a better result compared to those who did not. The population of this study was IV graders; then two classes were selected by comparing their pre-test result as the samples; the experimental class (EC) with 21 students and control class (CC) with 21 students. Data was collected quantitatively from the results of the pre-tests and the post-tests of listening while qualitative data was obtained from the semi-structured interview distributed at the end of treatment to identify the EC students' perceptions of the use of authentic materials in listening. The findings showed that the mean post-test score from the EC at 21.09 was higher than that from the CC at 18.33, which according to the results from the t-test was significantly higher. This meant that the students who were taught using authentic materials get a significantly better result in listening than those who were taught using the usual course book materials. The responses in the interviews illustrated that the students preferred the authentic listening materials for learning listening skills because these materials were more interesting and more engaged to their real life context. To conclude, it motivated them to pay more attention in the listening class and this also assisted them to improve their listening abilities.

Key words: *listening comprehension, authentic materials, cartoon, songs*

Cədvəllər, qrafiklər, şəkillər

Cədvəl 1. Autentik materialların növləri	15
Cədvəl 2. İranda audio-autentik materiallardan istifadənin tələbə təlim nəticələrinə təsiri	25
Cədvəl 3. Çin təhsil sistemində xarici dilin tədrisində səviyyələr üzrə autentik materialların istifadəsi	33
Cədvəl 4. Sağlam yaşam ilə əlaqədar dərs planı	36
Cədvəl 5. Türkiyədə autentik material mənbələrindən istifadə faizi	39
Cədvəl 6. Tədqiqatın modeli	42
Cədvəl 7. Tədqiqat iştirakçıların demografik xüsusiyyətləri.....	44
Cədvəl 8. Tədqiqat iştirakçılarına ünvanlanan müsahibə sualları	46
Cədvəl 9. Nəzarət və eksperimental siniflərdə istifadə olunan materialların bir hissəsi	48
Cədvəl 10. Qrupların xüsusiyyətləri.....	53
Cədvəl 11. Normal paylanma test nəticələri.....	58
Cədvəl 12. Homojenlik testi nəticələri	59
Cədvəl 13. Qarşılaşdırılmış t testi nəticələri.....	60
Qrafik 1. Türkiyədə autentik materialların şagirdlərin dərslə münasibətinə təsiri.....	31
Qrafik 2. Autentik material mənbələrindən istifadə faizi.....	39
Qrafik 3. Dil bacarıqları üçün autentik materiallardan istifadə faizi	40
Qrafik 4. Səviyyələr üzrə autentik materiallardan istifadə	40
Şəkil 1. Dalenin Konus təcrübəsi	26

Əlavə A. "Sağlıqlı və qeyri sağlıqlı qidalar"-paylama kağızı

More than half of Baku residents eat fast food

In Azerbaijan, most of the people prefer **fast food** in their daily menu. Junk food is a type of food, including the burger, lahmajun, doner, french fries, fried chicken, pizza, toast, sparkled waters and etc. How often do Baku citizens prefer this **junk food** in their menu? Are they aware of its **bad effects** on health?

People like to eat fast food is because it tastes good (45%). Others like it because it's easy to find (12%). Some people also like the good service (9%) or low prices (2%). Sometimes, parents take their kids to fast food places because their kids want to go (3%). And some people choose fast food because of catering services (1%).

When it comes to favorite places to eat fast food, 48% like American fast food restaurants, 33% prefer local cafeterias, and 17% love Turkish fast food.

21% of the Azerbaijani population —almost 2.0 million people — are living with **obesity or overweight**.

Part 1

- 5 questions -

Listen and draw lines. There is one example.

Sally

Harry

Jane

William

David

Sarah

Richard

Part 2
 – 5 questions –

Listen and write. There is one example.

The Space Club

Meetings at: 6.30 pm on Tuesdays

1 Children learn about: the

2 Sometimes they look at: the

3 Children should bring: a

4 If it's cloudy, children watch:

5 Person who sometimes talks to club: Mr

Part 3

- 5 questions -

Where did Uncle Robert get each of these things?

Listen and write a letter in each box. There is one example.

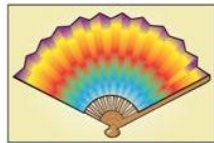
Painting

Drums

Swan

Fan

Chocolates

Gloves

A

B

C

D

E

F

G

H

Part 4
– 5 questions –

Listen and tick (✓) the box. There is one example.

What was Grandma's favourite job?

A

B

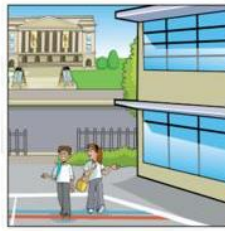

C

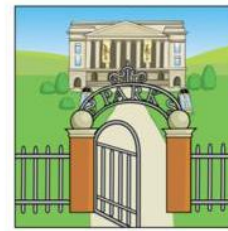
1 Which museum is Jack's grandma going to work in?

A

B

C

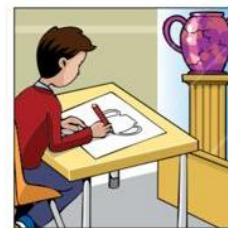
2 What does Jack enjoy doing most in museums?

A

B

C

3 What is the most interesting thing in the museum?

A

B

C

4 What is Jack's grandma going to do in the museum?

A

B

C

5 How will Jack's grandma get to work?

A

B

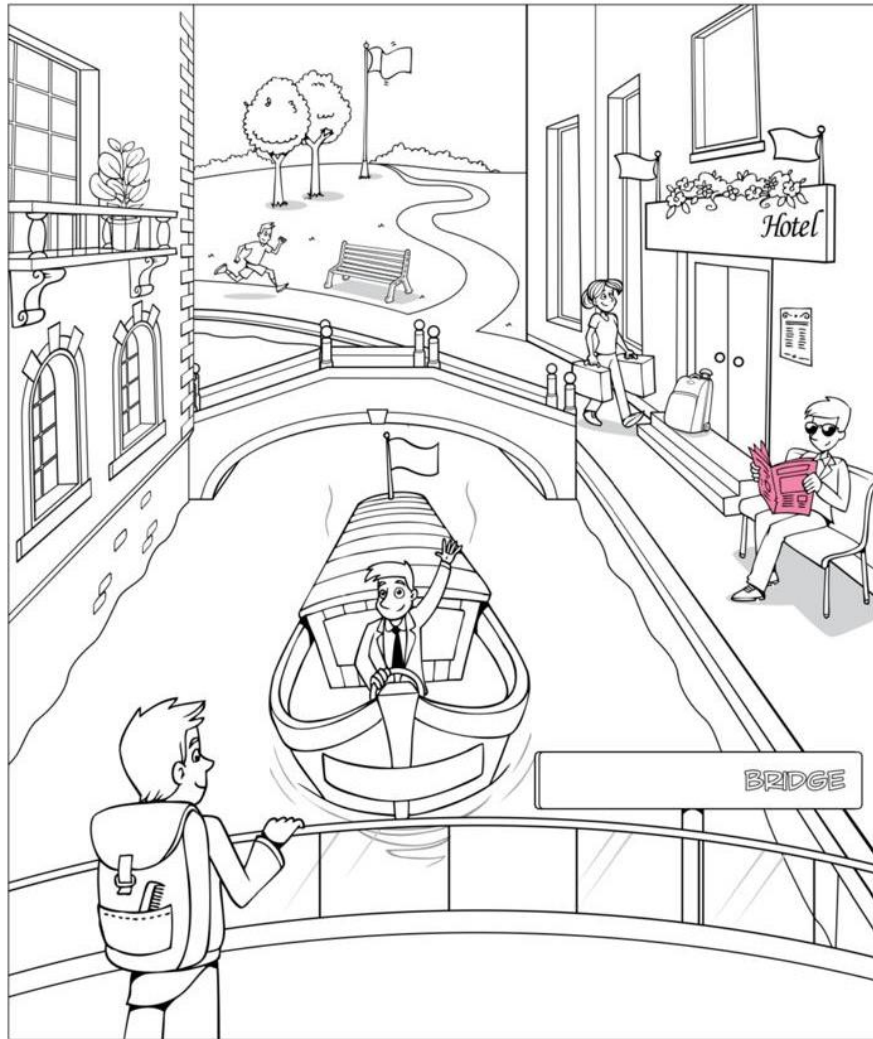

C

Part 5

- 5 questions -

Listen and colour and write. There is one example.

25

Eating Dinner

Key Vocabulary

VERBS

- eat [ate]
- have [had]
- help oneself
- pass
- put [put]
- set [set] [a table]
- sit [sat] down
- talk

NOUNS

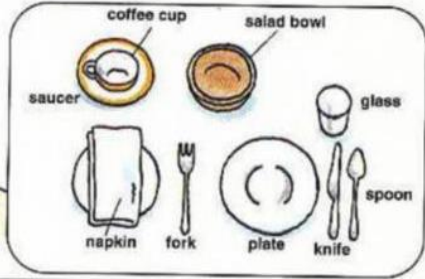
- coffee cup
- dessert
- dinner
- food
- fork
- glass
- helping
- knife
- lap
- main course
- napkin
- plate
- salad
- salad bowl
- saucer
- serving dish
- spaghetti
- spoon
- table

For Special Attention

- **help yourself** = take something for yourself
- In a meal, a **helping** is an amount you take to eat.
- Your **lap** is the upper part of your legs when you are sitting down.

Paul and Kate Set the Table

Everyone sat down at the table.

They put their napkins on their laps.

Paul helped himself to some salad...

...and passed the serving dish to Kate.

Then they helped themselves to the food.

As they ate, they talked.

Paul had a second helping of spaghetti.

After the main course, they had some dessert.

Key Vocabulary

VERBS

carry
clear
offer
put [put] into
scrape
stack up
take [took] off
throw [threw]
wipe off

NOUNS

container
crumb
dish
garbage
kitchen
leftovers
plate
refrigerator
scrap
serving dish
table

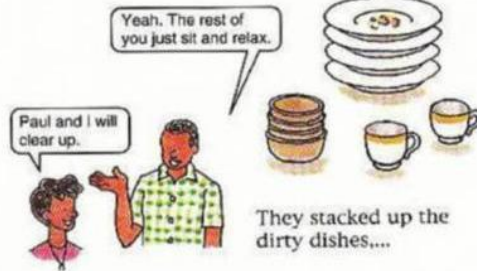
ADJECTIVES

dirty
done

For Special Attention

- If you **offer** to do something, you say you'll do it even though no one asked you to.
- **Leftovers** are amounts of food to keep after a dinner.
- **Crumbs** (small pieces of bread) and **scraps** are pieces of food to throw away after a dinner.
- You **stack things up** by putting them on top of one another.
- You are **done eating** when you have finished your meal.

After everyone was done, Paul and Kate offered to clear the table.

They stacked up the dirty dishes....

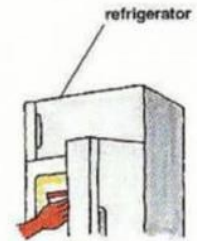
...and carried them to the kitchen.

They took the serving dishes off the table...

...and put the leftovers into containers,...

...which they put into the refrigerator.

They scraped the scraps from the plates into the garbage.

Then they wiped the table off...

...and threw the scraps and crumbs from the table into the garbage.

Key Vocabulary

VERBS

- do [did] dishes
- drip
- dry
- fill
- go [went] down
- pull
- put [put] away
- rinse
- scrub
- wash

NOUNS

- cupboard
- dish
- dishcloth
- dish rack
- dish towel
- drain
- plug
- scrubbing pad
- sink
- soap
- towel
- water

ADJECTIVES

- dirty
- wet

For Special Attention

- **Dish soap** is also called "detergent."
- You **scrub** something by rubbing very hard and for a long time as you wash it.
- Water that goes **down the drain** is gone. For that reason, "down the drain" is used to mean "wasted" or "gone:"
 "Andy lost his paper. He felt like all his hard work went down the drain."

plug

Paul put the plug into the drain in the sink.

Then he filled the sink with water.

He put some dish soap into the water.

dishcloth

He washed the dirty dishes.

scrubbing pad

He scrubbed some very dirty dishes.

Then he rinsed the dishes.

dish rack

He put the wet dishes in the dish rack....

...where the water dripped off them.

Then he pulled the plug from the sink...

dish towel

He dried the dishes with a towel...

cupboard

...and then put the dishes away.